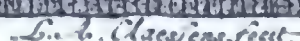
SEN.

Dei
Sub Numine
Viget

N.° 7

S

EN

L.

Pri

N°. 7.

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET ZEVENTIENDE DEEL.

BYVOEGSELS
EN
AANMERKINGEN
VOOR HET
ZEVENTIENDE DEEL
DER
VADERLANDSCHE
HISTORIE
VAN
JAN WAGENAAR.

DOOR

Mr. H. VAN WYN, Mr. N. C. LAMBRECHTSEN,
Mr. ANT. MARTINI, E. M. ENGELBERTS
EN ANDEREN.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCXCV.

VET TES EN
NOV TAM TVM
Dei
Sub Numine
Viget

N.° 7.

S

ͻN

ͻL.

Pri

N°. 7.

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET ZEVENTIENDE DEEL.

BYVOEGSELS
EN
AANMERKINGEN
VOOR HET
ZEVENTIENDE DEEL
DER
VADERLANDSCHE
HISTORIE
VAN
JAN WAGENAAR.

DOOR

Mr. H. VAN WYN, Mr. N. C. LAMBRECHTSEN,
Mr. ANT. MARTINI, E. M. ENGELBERTS
EN ANDEREN.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCXCV.

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET

ZEVENTIENDE DEEL.

Bl. 4. r. 8. v. o. „ *Hebbende den Heere* — VAN KEPPEL —, *Graave van* Albemarle, *zig — diep weeten te dringen in* 's Konings genegenheid *en* vertrouwen." Als een gevolg daar van, mag men agten, dat hy, ſchoon een Geldersch Edelman en Lid van 't Parlement van Groot Brittannie, in Hooimaand van 't volgend jaar 1699, Lid wierdt van de Hollandſche Ridderſchap. Ten jaare 1700, wierdt hy ook Ridder van den Kousſeband (*a*)

Bl. 5. r. 18. „ Omtrend deezen tyd, *of* wat eerder, *kwam er tyding uit Spanje, dat de Koning op 't ſterven lag*." De Koning wierdt reeds gevaarlyk ziek, in Lentemaand van dit jaar 1698. Die toeſtand van zaaken dan zal, denkelyk, lang voor *Oogstmaand*; wel-

(*a*) Reſol. van Holl. 14 July 1699 bl. 957. *Europ. Merc. July* 1699. bl. 91. en *Mey* 1700. *bl.* 236.

welke WAGEN. bedoelt; hier te Lande bekend zyn geworden (*b*)

Bl. 6. o. r. „ Hy" (*Keizer* LEOPOLD) „ *zig verlaatende op de* Koninginne *van* Spanje." Zy, die den naam droeg van MARIA ANNA, was eene zuster der Keizerinne, en één der veertien kinderen van PHILIP WILLEM, Hertoge van Nieuwburg, Keurvorst van de Palts. De Graavinne van *Perlips*, die, by onzen WAGEN. en anderen, te regt, als haare voornaamste gunstelinge voorkomt, was eene Staats Jongvrouwe, die zy, uit Duitschland, met zig, naar Spanje gebragt hadt, doch die, nog voor Koning KARELS dood, in ongunst geraakte, en naar haar Vaderland terug gezonden wierdt (*c*).

Bl. 7. r. 4. „ *Keizer* LEOPOLD *hadt een ontwerp gesmeed* —, *om* zynen tweeden Zoon, *dén Aartshertoge* KAREL, overtezenden *naar* Spanje." Men dient zig hier te herinneren, dat LEOPOLD, in zyn eerste huuwlyk, ten jaare 1666, getrouwd was geweest met MARGARETA THERESIA, jongere Dogter van PHILIPS IV, Koning van Spanje; aan welke Vorstinne men, te Weenen, London en in den Haage, gemeenlyk, begreep, dat de Spaansche kroon moest vervallen, by 't overlyden van Koning KAREL II, haaren Broeder, om dat de oudste Dogter van PHILIPS, MARIA THERESIA, voorheen Gemaalinne van LODEWYK XIV

(*b*) *Memoir: du Marquis de* TORCY. T. I. p. 19. *Edition de* 1757.

(*c*) *L'Art de verif. les dates. fol.* 484, 486 et 824. *Memoir: de* Torcy *Tom.* 1. *p.* 7 *et* 19.

XIV, daar van was uitgeflooten geweest, zo by haare huuwlykfche voorwaarde, als by de uiterfte wil haars Vaders. LEOPOLD hadt, by MARGARETA THERESIA, overleden ten jaare 1673, geene kinderen gewonnen, dan MARIA ANTONETTA, federt Gemaalin van MAXIMILIAAN EMANUEL, Keurvorst van Beiëren; uit welk huuwelyk, in Wynmaand van den jaare 1692, was gebooren een Zoon, met naame JOSEPH FERDINAND LEOPOLD; zynde de Moeder, in Wintermaand van hetzelfde jaar, geftorven. (*d*), Aan deezen Keurprinfe dan, als, na den dood zyner Moeder, den naasten geregtigden tot de Spaanfche Erfenisfe, begreepen nu Frankryk, Engeland en deeze Staat; by het Verdrag, van 't welk onze WAGEN. fpreekt; Spanje, de Indiën en de Nederlanden te moeten toeleggen; welk denkbeeld 't eerst door den Graave van Portland, geopperd was. (*e*) Doch de Keizer verftondt dit anders: want, daar zyne Moeder, MARIA ANNA van Spanje, eene Zuster was geweest van PHILIPS IV, en zyne Dogter, MARIA ANTONETTA, na haar huuwlyk, volgens fommigen, gezegd wierdt, afftand van de Spaanfche Erfenis gedaan te hebben (*f*), oordeelde hy thans van zyn belang te zyn, omme, niet den Afftammeling zyner overledene Dogter, maar den jongften zyner twee eigene Zoonen, KAREL; verwekt, in een derde huuwlyk, by ELEONORA MAGDALENA THERESIA, Dogter van PHILIPS WIL-

(*d*) *L'Art de verif. les dat. fol.* 455 *et* 485.

(*e*) WAGEN. alhier *bl.* 9. PUTTER *neuefte gefch.* 3. B. *p.* 922. Vl. De Torcy. *l. c.* T. 1. *p.* 31.

(*f*) STRUVIUS *Corp. Hist. Germ. fol. m.* 4031 et ibi allegat. *Memoires* de La Torre p. 4. 24.

WILLEM, Keurvorst van de Palts, aan de kroon van Spanje te helpen. (g)

Bl. 8. r. 9. v. o. „ *Men wil, dat deeze* „ *opening*" (*van een Verdrag van Verdeelinge der Spaansche Heerschappy*) „ eerst *geschied* „ *zy in eene* heimelyke onderhandeling *tus-* „ *schen den* Maarschalk van BOUFLERS *en* „ *den* Graave van PORTLAND." Een Fransch Schryver, die de zaaken van zeer naby kende, en wiens zeggen ik, hier, geene reden vinde, te mistrouwen, getuigt, met ronde woorden, dat, in de onderhandelingen, tusschen *Bouflers* en *Portland*, van de bovengemelde Verdeeling in 't geheel niet is gerept geworden, en dat zy, integendeel, over drie andere onderwerpen handelde; welken hy opnoemt (*h*).

Bl. 13. r. 11. v. o. De Franschen verspreidden, *sedert, dat* Koning WILLEM *dit Verdrag van Verdeelinge* eerst ontworpen, *en* voorgeslagen *hadt.*" Ik beken dit, by TORCY, hier aangehaald, niet te vinden. Hy geeft wel te kennen, dat Koning WILLEM bezorgd was, om, by doode des Konings van Spanje, eenen algemeenen Oorlog voor te koomen, en dat PORTLAND; die 't vertrouwen van zynen meester bezat; ook ten dien opzigte, tot de bezending naar Frankryk, scheen verkooren te zyn; maar hy doet er op volgen, dat deeze omstandigheden, gevoegd by de opregte begeerte om de vrede te

(g) *Memoir. de* Torcy. T. 1. *p.* 9. *l'art de verif. les dat. fol.* 455, 484 *et* 486.
(h) *Memoir. de* Torcy T. 1. *p.* 24 *et* 25.

te bewaaren, den Koning van Frankryk tot het besluit bragten, om, aan den Koning van Engeland, de verdeeling der Spaansche Heerschappy voor te slaan, te meêr, daar die verdeeling was ingerigt op den voet van die, welke, ten jaare 1668, met Keizer LEOPOLD was gesloten. (*i*) TORCY behoort dan onder die Fransche Schryvers, welken deeze vertelling tegenspreeken.

Bl. 18. r. 9. „ *De* Czaar *van* Muskovie *en de* Groote Heer slooten *een* Bestand." De Staaten, die; als WAGEN. straks zal zeggen; ook in dit Verdrag, als Middelaars, erkend wierden, hielden thans zeer naauwe vriendschap met den Czaar, om wien te behaagen het Muskovisch Gezantschap; 't geen, ten jaare 1697, herwaarts gezonden was; (*k*) zo luisterryk wierdt onthaald, dat de onkosten van dien over de twee tonnen gouds beliepen. De Raad van Staate deedt, hier toe, eene Bede *, in welke Holland terstond stemde. (*l*) * *Petitie.*

Bl. 18. r. 16. „ *Men* tekende *deeze* Vrede, *te* Karlowits." De Keizer was zo vergenoegd, over 't gedrag van der Staaten Gezant, COLJER, in deezen, dat hy hem tot Graave des Ryks verhief. Ook was hy zeer ge-

(*i*) *Memoir:* de Torcy. T. I. *p.* 26 *et* 27. „ *Les circonstances, jointes au desir sincère de maintenir la paix, determinérent le Roi*, *a* proposer au Roi d'Angleterre un partage „ de la Monarchie d'Espagne, *a peu près dans l'esprit de celui, que sa Majestè avoit fait avec l'Empereur* LEOPOLD, „ *en l année* 1668." Voyez aussi les dites *Memoir. l. c.* p. 28 *et* 29.

(*k*) WAGEN. XVI. D. *bl.*

(*l*) Resol. van Holl. 17 *en* 21 July 1698. *bl.* 315 *en* 326.

gezien, en deedt den Koophandel veel dienst, aan 't Hof van Turkyen, alwaar zelf zyne Zuster; die met den Conſul HOCHEPIED, te *Smirna*, gehuuwd was; zig zeer hadt weeten te wikkelen in de gunst der Sultane *Valida*, of Weduwe, van MAHOMET IV. (*m*)

Eene zeer groote ſchaarsheid van graanen, zo in Frankryk, Engeland, (*n*) als in deeze Gewesten, met naame in Holland, deedt, in dit jaar 1698 en 't volgende, de hooge Overigheid de ernſtigſte middelen beraamen, om de akelige gevolgen, welken uit dit onheil ſpruiten konden, te boven te koomen. Hunne Edele Groot Mogendheden lieten ter Generaliteit voordraagen en bewerken een Plakaat, tegens het naar buiten voeren van Graanen uit deeze Gewesten, terwyl van binnen; daar ook de Wetgeevers, byzonderlyk die van Amſterdam, de voorzigtigſte maatregelen namen; (*o*) het maalen en breeken van dezelven, tot het ſtooken van Brandewynen, 't maaken van Styffel *enz.*, verboden wierdt, (*p*) en de Bondgenooten aangemaand, d'een den ander, onder behoorlyke voorzorgen, met verwisſeling van graanen en andere leevensmiddelen, te voorzien. (*q*) Ook wierdt den *Commisſaris* DOMBURG, te Dantzig, en DEURS, te Elſeneur, aangeſchreeven, eene lyst op-

(*m*) Europ. Mercur. Sep. 1699. *bl.* 158, 186.
(*n*) Mercur. *Dec.* 1698 *bl.* 304. en *Jan.* 1699' *bl.* 77.
(*o*) WAGEN. Geſchied. van Amſterd. 6. *ſt.* *bl.* 231—234. Europ. Mercur. 1698. bl. 314.
(*p*) Reſol van Holl. 16 Oct 21 Dec. 1698 bl. 445 en 584. en van St Gen. 28—2 Dec. 1698.
(*q*) Reſol. van Holl. 27 Nov. 1698. bl. 544. en 546.

optegeeven van de Schippers en Schepen, die, daar of daar omtrent, naar deeze Landen, met graanen, in laadinge lagen of verwagt wierden, met last aan dezelven, wegens de algemeene Staaten, om zig, terstond, herwaarts te begeeven, zonder 's Lands havenen voorby te zeilen. Die Commisfarisfen moesten, hier toe, gelyk verzoek doen aan andere Nederlandsche Schippers, zig daar bevindende, maar welker reize naar andere Plaatzen geschikt was. Voorders gelastede men den Admiraliteiten, geene Schepen naar de Zond uit te klaaren, ten zy onder behoorlyke borgtogt, van hun te laaden graan nergens, dan binnen deeze Gewesten, te brengen; en wierdt den verderen, naar buitenslands vaarende, Schipperen opgelegd, onder eede te verklaaren, niet meêr graan, erweten boonen, gort, meel, brood of bischuit te zullen aan boord neemen, dan zy voor hunne reize noodzaaklyk oordeelden, van welke, verklaaring evenwel, de Oost- en West-Indischvaarders, nevens die der Maatschappy van Suriname, vry gesteld wierden. (r) Men verboodt ook, eerlang, den uitvoer van hoppe, voor eenen tyd, en nam meerdere en zeer geschikte voorzieningen (s); onder welken, byzonderlyk, gereekend moeten worden de moeiten, die men deedt aanwenden, om alle Vorsten en Staaten, in welker gebied men eene genoegzaame hoeveelheid graanen aanweezig oordeelde, te beweegen, tot het

(r) Resol. Holl. 16 en 17 Oct. 1698 *bl.* 445—454.
(s) Resol. Holl. 22 Oct. 25—28 Nov. 1698. *bl.* 457, 503, 554 en 556. Europ. Merc. July 1699. *bl.* 95.

het doen uitvoeren derzelven naar deeze Provintien; zynde zelfs de Heer van OBDAM, der Staaten Gezant by den Keurvorst van Brandenburg, in 't volgend jaar, gemagtigd geweest, hier toe, aan dat Hof, onder de hand, eenige geschenken uit te deelen; (*t*) ook is het zeker, dat, onlangs daar na, de graanen, in Pruisfen, open gefteld wierden. (*u*) Gekommitteerde Raaden van Holland, mede volmagt gekreegen hebbende, om, onder belofte van *præmie*, zo veel graanen als mooglyk was, in Spanje, Italië en andere plaatfen, buiten 's Lands, te doen opkoopen, flaagden daarinne zeer gelukkiglyk; zelfs in zo verre, dat zy, binnen kort, in ftaat waaren, om, by bevel van hunne Edele Grootmogendheden, duizend lasten, voor de loopende pryzen, aan de Ingezeetenen af te zetten en, van den verderen inkoop, een' naauwkeurigen ftaat te maaken, dezelven op zekeren prys ftellende, ten einde, buiten fchade van den Lande, weder te kunnen worden verkogt. (*v*) Langs deeze en foortgelyke wegen, kwam, allengskens, het oude vertier in graanen weder te rug. Men was, midlerwyl, in het duurfte dezer tyden, het Krygsvolk van den Staat, met *agt*, *vier* en *twee* fluivers, 's weeks, naar gelegenheid der plaatzen van bezettinge, te gemoed gekoomen. (*w*)

Met de Wethouderfchap van Hamburg hadt

(*t*) Secr. Refol. van Holl. 17 April 1699. *bl.* 68.
(*u*) Eur. Merc. Aug. 1699. *bl.* 110.
(*v*) Secr. Refol. van Holl. 19 Nov. 1699. *bl.* 88 en 89.
(*w*) Refol. van Holl. 8 April 1699. *bl.* 469. en 1 April 1700. *bl.* 248.

hadt men, dit jaar, eenig geschil over de bouwing van eene Kapel, ter oeffening van den hervormden Godsdienst, welke kapel de Resident van den Staat, KUYSTEN, agter zyne Huizinge, begonnen, doch de Raad van Hamburg verboden hadt. De Staaten van Holland, onderrigt, dat men het vervaardigen van zodanige plaatsen aan de Gezanten van andere Mogendheden niet belet hadt, namen, daarop, in overleg, den algemeenen Staaten te doen voordraagen, om den in- en uitvoer van alle Koopmanschappen, naar en van deeze Landen, ook het lossen of laaden in of uit Hamburger Schepen van buiten in onze Havenen koomende, den Ingezetenen van die Stad te doen ontzeggen, indien men, aldaar, binnen den tyd van zes weeken, het gedaan verbod niet introk; zynde de Koning van Engeland verzogt, een gelyk besluit by 't Parlement te bewerken. 't Schynt dat deeze ernstige maatregelen van goed gevolg waren; immers dat men elkander eerlang begon te verstaan, hoe zeer de zaak, nog in 't volgend jaar, niet geheel was afgedaan. (*x*)

Dan, zo de buitenlandsche Kerkgeschillen den Staat werk gaven, binnen 's Lands waren zy mede verplicht, ten dien opzigte, eenige voorzieninge te doen. Reeds in Lentemaand des jaars 1695 en, daarna, te meermaalen, hadden de Afgevaardigden van de Zuid- en Noord-Hollandsche Synode zig by hunne Edele Grootmogendheden beklaagd, over de onordentlykheid, in het

(*x*) Resol. Holl. 8 Jan. 1698. *bl.* 58 *en* 59. 11 April 1699. bl. 476.

het beroepen der Predikanten plaats grypende, in zoo verre, dat, somtyds, geld gegeeven wierdt, ondanks de vroegere tegengestelde wetten op 't stuk van kerklyke omkooping*. De Staaten stelden daarop vast, dat alle Proponenten, na aflegging van het voorloopig, en alle Predikanten na aflegging van het volkoomen, Geloofsonderzoek *, aan de Leden van de *Clasſis*, alwaar zy onderzogt waren geworden, onder eede zouden hebben te verklaaren, dat zy, om de beroeping tot den Predikdienst te bekoomen, nog zelve, nog door anderen, iets beloofd of gegeeven hadden, belooven of geeven zouden, en dat, indien ter hunner kennisse koomen mogte, dat iemand zulks, voorheen, gedaan hadt, zy dit, terstond, of aan de bovengemelde *Clasſis*, of aan die, onder welke hunne Standplaatse behoorde, zouden bekend maaken. — Voorts wierdt, by openbaare Plakaate, dit belooven of doen belooven, geeven of doen geeven, door Proponenten of Predikanten, aan Heeren, Vrouwen, plaatselyke Officieren of andere persoonen, scherpelyk verboden, en zo de Geevers als de Aanneemers vervallen verklaard van hunne kerkelyke of waereldlyke bedieningen, onder verbeurte van viermaal de waarde der beloofde of aangenomen gifte, en van straffe, naar eisch der misdaad, voor die geenen, welken geene ambten of bedieningen zouden bezitten; alles boven en behalven de straffe van meineedigheid, ten laste der Predikanten en Proponenten (y).

* *Simonie.*

* *præparatoir en peremptoir Examen.*

Bl.

(y) Resol. Holl. 27 Oct. 1698. *bl.* 223 en 224. en van 21 Jan. 1699. *bl.* 12, 50. Secr. Resol. van Holl. 27 Jan. 1699.

Bl. 19. r. 3. „ *De Staaten der Vereenigde Nederlanden — beslooten, — in Hooimaand, het* invoeren *van* Brabandsche *en* Vlaamsche Stoffen, *te* verbieden." 't Was niet lange daar na, dat de Regeering van Rotterdam, ter bevordering der inlandsche handwerken*, en tot afweeringe der zonderlinge en, altyd, nadeelige versperringe van den vreemden koophandel, ter Vergaderinge van Holland voorsloeg, of niet de Regenten van die Provintie, in allen ernst en ter goeder trouwe, elkanderen behoorden te belooven en voor zig zelven aanteneemen, om, met hunne Persoonen en Familien, de overige Ingezetenen van den Lande te zullen voorgaan, in het draagen van, binnenslands gemaakte, stoffen, immers zo veel aanginge de wolle kleederen, mitsgaders hoeden en kousfen, als mede dat die geene, welken van de Diakonie onderhouden wierden, en insgelyks, het Krygsvolk van den Staat (daar meer op aangedrongen (z), maar 't geen niet volleedig nagekoomen was), alleenlyk met inlandsche stoffen zouden worden gekleed. Men maakte dit voorstel *Commissoriaal*, en het bleef steeken (a).

* *Manufactuuren.*

Eenige Burgers en Inwoonders der Stad Amsterdam vielen, om deezen tyd, den Staaten van Holland klagtig, dat de Provintie van Groningen en Ommelanden de los- nog lyf-renten betaalde, welken, door hun, voor zeer aanzienlyke sommen, op dat Gewest, voor

(z) Zie myne Aanmerk. 16 st. *bl.* 154. op WAGEN. 16. deel *bl.* 136. r. 11.

(a) Secr. Resol. van Holl. 16 Sept. 1699. *bl.* 73 en 74. vergel. 27 Nov. 1700. *bl.* 510 en 511.

voor eenige jaren, waren aangekogt. Zy voegden er by, dat hunne Edele Groot Mogendheden, reeds in Hooimaand des Jaars 1675, ernstiglyk, daarop aangehouden hebbende, maar zonder eenige vrugt, sedert, op naderen voordragt der Verzoekeren, ten Jaare 1680, drie Leden uit hunne Vergadering naar Groningen hadden gezonden, dien men, aldaar, wel belofte van betaaling, gedaan hadt, maar dezelve niet was nagekomen, waarom zy Verzoekeren, nu, Brieven van schaêverhaaling op die van Stad en Lande begeerden, hoedanigen hun ook, in Oogstmaand van 't Jaar 1676, verleend waren. Men besloot hierop, by Holland, den Groningschen aan te schryven, dat zy de Hollandsche Ingezetenen wilden voldoen, immers in gelyker voege met hun handelen, als met die van Stad en Lande; alles met dien verstande, dat, zo aan deeze aanschryvinge, binnen den tyd van vier maanden, niet voldaan wierdt, hunne Edele Groot Mogendheden zig verpligt zouden agten, de persoonen en goederen der Ingezetenen van laatstgemelde Provintie te doen bekommeren, welken kommer zy zelfs terstond, genooddrukt zyn zouden in 't werk te stellen, indien die van Groningen konden goedvinden, eenige Hollandsche Onderzaaten, die borgen voor de schulden van Stad en Lande gebleeven waren, ter voldoeninge van dezelven, in regten te doen betrekken of veroordeelen. Ook wierden Gekommitteerde Raaden gelast, om dit alles, overeenkomstig het beslootene, werkstellig te maaken (*b*), en men vindt, dat; op de klagt van

(*b*) Resol. van Holl. 20 Dec. 1698. *bl.* 28 Jan. 1699. bl. 40 en 41.

van zekeren Jan van Eyk en Christoffel Indische Raaven, te kennen geevende, dat zy, ter oorzaake der meergemelde Borgtogten, door die van Groningen waren uitgeworven; dezelve Raad den Heere Piccard, Pensionaris dier Stad, mitsgaders de goederen van verscheiden Groningsche Ingezetenen, te Amsterdam, ten Jaare 1700, deedt bekommeren en, daarin, door de Staaten van Holland, de hand boven 't hoofd gehouden wierdt, ondanks de moeite, welke de Staaten van Stad en Lande daar tegens aanwendeden (c).

Bl. 21. r. 1. „ *Die*" (*de twee Huizen van 't Parlement*) „ *hem zelfs noodzaakten*, *zyne* Nederlandsche Lyfwagt *aftedanken*, *en naar* Holland terug *te* zenden." Niet alleen de eigentlyke Lyfwagt, of, zogezegde *Guarde du corps*, welke in slegts eene kompagnie bestondt, maar ook de Regimenten Guardes te paard en te voet. De Koning, in wiens dienst en soldy deeze Troupes, geduurende den afgeloopen oorlog, geweest waren, en die ze, nu, terug zondt, gaf hier van, op den 2 van Grasmaand, kennisse aan hunne Hoog Mogendheden, tessens voorslaande, om, tot in diensthouding derzelven, door den Staat ('t geen zeven en zestig duizend, drie honderd vier en dertig gulden, in de maand van twee en veertig dagen, zou beloopen,) eenige andere manschappen, met naame twintig Kompagnien Schotten, aftedanken, en de overige dertig van die Natie, met drie man, by elke kompagnie, te verminderen

waar

(c) Resol. van Holl. 24 *Sept.* 1700. *bl.* 427.

waaraan, zo ik meene, geheel of ten meesten deele, voldaan wierdt (d).

Uit hoofde der tydrekening van JULIUS CÆSAR en het, sedert, vastgestelde in de vermaarde Kerk-Vergadering van *Nicéa*, ten Jaare 382, was de Lente dags- en nagtsevening, in het Jaar 1582, op den *elfden*, in plaats van den *een-en-twintigsten*, van Lentemaand, en dus tien dagen te vroeg, ingevallen. Paus GREGORIUS de XIII, bevroedende, welk eene warring dit, meêr en meêr, in de Feestdagen der Roomsche Kerk; naar welken de Landman zig, toen en veel al nog, in 't zaaien en planten gewoon was te regelen; zou veroorzaaken, vondt daarom goed, eene nieuwe tydrekening in te voeren, doende, behalven andere schikkingen, de bovengemelde tien dagen afkorten, door, onmiddelyk na den *vierden* van Wynmaand des reeds gezegden jaars 1582, den *vyftienden*, in plaats van den *vyfden*, te schryven. WAGEN: heeft dit, voorheen, breeder verhaald en er bygevoegd, dat wel de Roomsche Vorsten (onder welken ook de Hertog van Anjou, op wiens last dit, in Holland en Zeeland, mede wierdt ingevoerd) deezen nieuwen of Gregoriaanschen styl, in plaats van den ouden of Juliaanschen, omhelsden, maar geensints de onroomsche Mogendheden; als Engeland, Denemarken, Zweeden en verscheide Duitsche Vorsten (*e*). De laatstgemelden hadden zig egter, sedert, bevlytigd,

(*d*) Resol. van Holl. 14 en 24 Apr. en 30 Mei 1699. *bl.* 478—480, 513 en 678.

(*e*) Vaderl. Hist. 7 D. bl. 469—471.

tigd, om, op eene andere wyze, de feilen van den Juliaanſchen ſtyl te verbeteren, en zy beſlooten, in Herfstmaand des Jaars 1699, op voorlichting van den Hoogleeraar ERHARD WEIGELS, te Jena, mede een nieuwen jaar-ſtyl inteyoeren, volgens welken, in het, toen aanſtaande, Jaar 1700, de *elf*, volgende dagen na den 18 van Sprokkelmaand, niet gerekend, en het Feest van MATTHEUS, op den laatsgezegden dag, gevierd zou worden; terwyl men, ten opzigte van het Paaschfeest, en der mindere, daar van afhangende, Feestdagen, voor 't vervolg, zig niet naar de *Dionyſiaanſche*, *Juliaanſche* of *Gregoriadnſche* rekening zou gedraagen, maar naar ſtarrenkundige uitcyffering, gelyk ten tyde der Nicëaſche Kerkvergadering gedaan was (*f*).

Onlange na deeze zaak, op den Ryksdag te Regensburg, door de aldaar vergaderde Gezanten der hervormde Ryksvorſten, tot beſluit was gebragt, gaven zy er kenniſſe van aan de algemeene Staaten, met verzoek, dat hunne Hoog Mogendheden den *nieuwen Juliaanſchen* ſtyl der *Euangeliſchen* (met dien naam, zyn de hervormde Vorſten, in Duitschland, bekend) geliefden aan te neemen, en het verder daar heen te ſtuuren, dat dezelve, in alle de Provintien van het Bondgenootſchap, wierdt agtervolgd. De Gewesten namen dien Brief over; doch die van Holland, overweegende, „ dat deeze „ *nieuwe verbeterde Juliaanſche* ſtyl, tot noch „ toe,

(*f*) PUTTER *Neueste Geſch.* 3 b. *p.* 924 *und* 925, & IX. *L'Art. de verif. les Dates, fol.* 28. Europ. Mercur *Febr.* 1700. bl. 96—98.

„ toe, niet by alle de *Protestantsche* Ko„ ningen, Princen en *Potentaten*, was „ aangenomen, nochte ook, volgens het „ schryven van den Commissaris SPANHEYM „ te Regensburg," (dees hadt, by den Brief der Gezanten, eene afzonderlyke, tot nader verklaaring van den voorschreeven styl, gevoegd), „ niet *exactelyck* was uytgereec„ kent, ende tot haer volkomentheydt ge„ bracht, maer, daer mede, noch eenigen tydt „ stondt te verloopen, en dat de *Gregoriaen*„ *sche* styl, by de meeste Christen Princen „ werdt *geobserveert*, ende, van het geen „ by het grooter gedeelte werdt *geuseert*, „ wel de meeste gemackelyckheydt ende „ nuttigheydt, in de *Commercie* en onderlin„ ge *correspondentie* met dezelve Christen „ Princen, werdt toegebracht," vonden goed en verstonden, het werk ter Generaliteit daer heenen te doen rigten, dat de Provintien, welken, tot nu toe, by den *ouden* styl gebleeven waren; namentlyk, Gelderland, Utrecht, Vriesland, Over-ysfel en Stad en Lande; „ mogten werden *gedispo*„ *neert* ende *gepersuadeert*, om, by *provisie*, „ tot meêr gemak in de onderlinge *Com*„ *mercie* en *correspondentie*," (want dit was de zaak, waar op het, in deezen, voornaamelyk aankwam) „ van de *respective Pro*„ *vintien*, aantenemen ende te volgen den „ voorsz. *Gregoriaanschen* styl, als, met den „ voorschreven *nieuwen Juliaanschen* styl, „ niet anders, als omtrent de beweeghlycke „ Feesten, en dat nog zeer selden, ver„ schillende, en dat de voorschreve *nieuwe*

„ ver-

„ verbeterde *Juliaansche* styl der *Evangeli-*
„ *schen*, tot meerder *perfectie* gebracht, ende
„ by meerder *protestantsche Princen* en *Po-*
„ *tentaten* aangenomen zynde, met de ande-
„ re *respective* Provincien, moge werden *ge-*
„ *concerteert* ende *geconfereert*, om de selve,
„ over den geheelen Staat der Vereenighde
„ Nederlanden, op eenparigen voet ende wy-
„ se, te *introduceeren*." (g) Ook is het hier by, ten opzigte van het verzoek der Duitsche hervormde Vorsten, sedert gebleeven. Maar de Nederlandsche Provintien, die, buiten Holland en Zeeland, den *Gregoriaanschen* styl nog niet aangenomen hadden, kwamen hier toe, in korten; met naame Utrecht en Friesland, in het Jaar 1701, te beginnen met dat van 1702 (*h*). 't Leedt tot in de helfte deezer nog loopende eeuwe, eêr Engeland, Zweeden en Denemarken van tydreekening veranderden. Engeland besloot er toe, in 't jaar 1751, te beginnen met 1752. Zweeden in 1752, te beginnen met 1753. Denemarken hadt, ten Jaare 1582, den Gregoriaanschen styl reeds aangenomen, maar, in 't Jaar 1699, hadt men, aldaar, besloten, de verbeteringen van WEICHELS te volgen, en men rekent er, na dien tyd, op gelyke wyze, als de Hervormden in Duitschland. Rusland alleenlyk en eenige Zwitsersche *Cantons* volgen, nog heden ten dage, den Juliaanschen almanach of *oudsten* styl (*i*).

Bl.

(*g*) Resol. van Holl. 7 April 1701. *bl.* 259 en 260.
(*h*) MIERIS Verhand. over de Histor. *bl.* 457. Register der Resol. van Friesl 2 D. *bl.* 776.
(*i*) *L'Art de verif. les dates; Dissert. prælimin. fol.* 29 et 30.

Bl. 40. r. 19. „ Men wil, *dat* — HARCOURT, reeds in 't Jaar 1698, *middel gevonden hadt*" *enz.* Dit schynt, behalven uit den Engelschen Schryver, by WAGEN. hier aangehaald, ook te kunnen worden opgemaakt uit het geen, hier omtrend, by den Heere VAN TORCY, voorkomt (*k*).

Bl. 43. r. 19. „ DOPFT" lees, overal, „ DOPF."

Bl. 43. r. 9. v. o. „ *De* Staatsche *en* Lunenburgschen" Die drie duizend man, by WAGEN. hier gemeld, waren, eigenlyk, den Hertoge van Brunswyk en Lunenburg, Keurvorst van Hanover, ter hulpe in deezen oorlog, toegezonden, uit hoofde van een Verbond van Verdeediging, tusschen de Staaten en dien Vorst, den 18 van Louwmaand des jaars 1697, gesflooten. (*l*)

Bl. 47. r. 7. v. o. „ *De Staatsche* Ambasfadeur *aan 't Spaansche Hof*" Hunne Hoogmogendheden hadden thans, eigenlyk, geen' *Ambasfadeur* ten Spaanschen Hove. SCHOONENBERG, die hier bedoeld wordt, hadt geen anderen titel, dan dien van „ *Waarneemer der zaaken van den Staat.*" Hy verzogt egter, kort hier na, tot *buitengewoon' Gezant* * te worden aangesteld, het geen hem, ten jaare 1710, gelukte; zynde hy, tusschen beiden, gebruikt tot *Envoyé* in Portugal. (*m*)

* *Extraordinaris Envoyé.*

Bl.

(*k*) *Memoir. de* Torcy. T. 1. p. 20 *et* 40.

(*l*) Resol. v. Holl. 28 Juny 1700. *bl.* 281 en 282. Secr. Resol van Holl. 4 Mey 1700. *bl.* 97—100.

(*m*) Resol. van Holl. 8 *Dec.* 1700. *bl.* 519. 27 Nov. 1703. *bl.* 639. en 21 Mei 1717. *bl.* 266.

Bl. 65. r. 12. „ *Men* verklaarde, *dat men eerst raadpleegen moest met den* Koning van Groot-Britanje." De Staaten verklaarden dit, zo uit hoofde van den invloed, welken de Koning hier te Lande hadt, als ook „ om „ dat het een saeke was, die haar, met syne „ Majesteyt van Groot-Brittannien, uyt hoof- „ de van het Tractaet, over de Spaensche „ *Succesfie* gesflooten, in het gemeen raeckte." Op de laatste reden hadden zy zig, in 't antwoord aan Koning Lodewyk (n), beroepen.

Bl. 67. r. 7. v. o. „ *De* Keurvorst *van* Beiëren — *was* — overeengekomen, *om* Fransche bezetting *te* ontvangen." Sommigen schryven, dat de Keurvorst des te eerder geneigd was, Fransche Troepen in te neemen, om dat hy een wrok hadt op die van Amsterdam, welken zig zouden verzet gehad hebben tegen zyn verzoek, om zes honderd duizend Ryksdaalders, onder vrywaaringe van den Staat, hier te lande, te mogen beleenen. (o) My is, nergens, iets, nopens dien tegenstand der Amsterdammeren gebleeken; maar 't is waar, dat de Keurvorst, in 't laatst van Wintermaand des jaars 1699, aan de algemeene Staaten hebbende doen voorstellen het opneemen der bovengemelde gelden, hier te Lande, tegen vyf ten honderd, onder vrywaaringe van hunne Hoogmogendheden, men hem, als toen, vertoond hadt, dat zulks niet zou vlotten, ten zy onder daarstelling van genoegzaam

(n) Resol. v. Holl. 8 Dec. 1700. bl. 520.

(o) Memoir de la Guerre, *apud* Struv. *Corp. Hist Germ.* fol. 4033. (38). vergel. onzen Wagen. alhier, bl. 64. r. 17—24.

zaam onderpand; waar op de Keurvorst den Heere REICHARD herwaarts hadt gezonden, die aan hunne Hoogmogendheden een Geschrift overreikte, in 't welke hy de verwondering zyns Meesters, nopens deezen eisch van verzekering, te kennen gaf, met byvoeging, dat zyne Keurvorstelyke Doorlugtigheid, schoon vertrouwd hebbende, dat zyn woord zou zyn geloofd geworden, zig, egter, aan die voorwaarde zou onderwerpen en daar toe aanboodt een keten van zeer kostbaare diamanten, en een halssieraad van paerlen, meerder waardig; zo hy zeide; dan de te beleenen somme. De Raadpensionaris die Memorie ter kennis van Holland gebragt hebbende, namen alle de Leden dezelve over én, reeds op den 30 van Louwmaand des volgenden jaars 1700, gaf Holland zyne stem tot de gezegde geldleening, doch niet, dan onder 't bovengemeld verband, en verklaaring van den Keurvorst, dat de meeste juweelen onbelast en zyn vry eigen goed waren. Of Amsterdam dit, in diervoege, doordrong, weet, ik niet, maar wel, dat de geldleening doorging, dat Holland ook, sedert, getragt heeft de juweelen te stellen onder opzigt der Regeering van Amsterdam, en dat hunne Edele Grootmogendheden, buiten dien, in Herfstmaand des jaars 1700, den Keurvorst toestonden, op eigen geloof, nog vyftig duizend Ryksdaalders, in deeze Provintie, te ligten. (*p*) In Wintermaand daar aan, weigerde die Prins, aan der Staaten Resident HULST, een paspoort, ter vervoering van Geschut naar

(*p*) Resol. v. Holl. 5 Dec. 1699. bl. 127 en 128, en *l. c.* 30 Jan. 15, 16. 25 Sept. 1700. *bl.* 52, 416, 417, 438, 439.

naar Maaſtrigt. Deeze daad ſchynt my 't eerſte blyk van zyn vyandlyk voorneemen q).

Bl. 71. r. 11. „ *Midlerwyl waren de* Staatſche Troepen – *uit de* Spaanſche Nederlanden getrokken." Onze treflyke Schryver, van deeze zaak, in zyne *Geſchiedenisſen van Amſterdam*, gewaagende, gebruikt deeze woorden. „ Nergens, myns weetens, „ is aangetekend, wanneer, en by wel- „ ke gelegenheid, dit Staatsch Krygsvolk in „ de Spaanſche Nederlanden gekomen zy. „ Ik heb er ook niets van kunnen melden „ in de *Vaderlandſche Hiſtorie*, om dat ik „ er, zelfs in de Registers van Staat, niets „ van gevonden had. Doch, na 't uitgee- „ ven van dat Werk, is my een afſchrift ter „ hand gekomen van eene overeenkomst, in „ 't jaar 1698 geſlooten, tusſchen Willem „ den III, Koning van Groot-Britanje, en „ den Keurvorst van Beiëren; waar by de „ eerſte zig verbondt, om vyf en twintig Ba- „ taillons of Regimenten, Staatſche man- „ ſchap, te brengen in de ſterke plaatzen „ der Spaanſche Nederlanden. 'T is ten „ hoogſte waarſchynlyk, dat aan deeze over- „ eenkomst ſedert voldaan is, en dat Koning „ Willem over het Staatſche krygsvolk be- „ ſchikt heeft, zonder de Staaten te kennen. „ De overeenkomst is, eerst na des Konings „ dood, bekend geworden aan eenigen hier „ te lande, en men vindt er, onder anderen, „ van gewaagd in het VIII Artikel van een „ Reglement, op het huisvesten der Staatſche „ man-

(q) Reſol. van Holl. 14 Dec. 1700. *bl.* 545.

„ manſchap in de Barriere-plaatzen, van den „ dertigſten January des jaars 1716. Wy „ hebben er hier een woord van willen mel- „ den, tot opheldering van een merkwaar- „ dig duister punt in de Hiſtorie deezer eeu- „ we." Dus verre onze WAGEN. My is, omtrend deeze zaake, niets byzonders ontmoet; alleenlyk zie ik, dat, in een Hollandsch *Rapport*, van den 12 van Sprokkelmaand deezes jaars 1701, (ter Generaliteit uittebrengen, over de wyze, hoe met de Ambasſadeurs van Frankryk te handelen, tot bewaaring van rust en vrede en 't erkennen van den Hertoge van *Anjou*, tot Koning van Spanje) gezegd wordt, „ dat de „ Troepes van den Staat, *met goetvinden van* „ *den overleeden Koningh van Spaigne*, tot ver- „ ſeekertheyt van de Spaanſche Nederlanden, *lan-* „ *ge, aldaar, in Guarnifoen hadden geweest.* (r)" Waar uit, onder anderen, ſchynt te blyken, dat de Keurvorst van Beiëren, niet op eigen gezag, maar met believen van zyne katholyke Majeſteit, de bovengemelde overeenkomst heeft geſlooten, en dat, indien WILLEM III hier van geene voorgaande kennis aan zyne Meesteren, de Staaten, gegeeven heeft, de laatstgemelden egter, voor 's Konings dood, iet van den aart dier overeenkomſte hebben geweeten. 't Getal der Staatſche Manſchappen, die, thans, uit de Spaanſche Nederlanden terug kwamen, wordt, door ſommigen,

op

(r) Secr. Reſol. v. Holl. 12 *Febr.* 1701. *bl.* 159 en 166. *Confer.* STRUV *Corp. Hiſt. German.* f. m. 4083, alwaar men aanhaalt; als breder over de reden van intrek onzer Troupes in de Nederlanden handelende; *Lettr. Hiſtoriq. de Fevr.* 1701. p. 241.

op twaalf, door anderen op veertien, duizend gesteld. (s)

Bl. 90. r. 8. „ *De Staaten vereerden hem het* gewoonlyk geschenk *van eenen* gouden keten *en* penning." Die gewoonte is, nopens de Gezanten van Buitenlandsche Mogendheden, ook namaals in zwang gebleeven: maar, in 't voorgaande jaar 1700, hadden de algemeene Staaten den geldelyken voet, voor de Ambassadeurs deezer Landen aan vreemde Hoven, als mede voor andere Ministers, buiten en binnen 's Lands, by een nieuw Reglement ('t geen, sedert, in gebruik gebleeven is, hoe zeer men er, nu en dan, iets in veranderd of bygevoegd heeft), geregeld, met voorgaande te niet doening van de Generaliteits Meubel-kamer; uit welke, de Gezanten, van hier, naar buitenslandsch, vertrekkende, van verscheide benoodigdheden plagten te worden voorzien: die nu verkogt wierden. (t)

Bl. 93. r. 7. „ *Er werdt een — Verbond gesloten, tusschen* Keizer LEOPOLD — *en de* Staaten." Koning WILLEM, in Hooimaand, hier te Lande gekoomen zynde, hadt, nopens zodanig Verbond, met de gevolmagtigde Keizerlyke Gezanten, in den Haage zig bevindende, doen handelen, en een Ontwerp op 't papier doen brengen, 't geen hy, den 30 derzelver maand, door den Raadpensionaris HEINSIUS, aan de Staaten van Holland liet voordraagen. Dit Ge-

(s) STRUV. *Corp. Hist. Germ.* f. 4036.

(t) Resol. Staat. Gener. 22 en 26 July 1700, afzonderlyk gedrukt met de, sedert, daar by gekomen nader Resolut. op dit punt, Resol. v. Holl. 8 April 1700 bl. 263. *l. c.* 30 Oct. 1701. *bl.* 144.

Gewest ſtemde er in, den 6 van Oogstmaand, waar na dit Verbond, ſedert het *groote* gezegd, ſchielyk en eenpaariglyk, ter Generaliteit doorging en, op den 7 van Herfstmaand, mede in den Haage, geſlooten wierdt. (*u*)

'ſ Lands Gezant HOP, te Weenen, was, ondertusſchen, in 't voorgaande jaar, toen men hier nog met Frankryk het Traktaat van Verdeeling onderhieldt, eene onaangenaamheid ontmoet, die van kwaade gevolgen hadt kunnen zyn. Twee Soldaaten, naamlyk, hadden, ter gelegenheid dat een Roomsch Priester het hoogwaardige voorby droeg, hem grovelyk beleedigd, zonder dat men hem ten Keizerlyke Hove; alwaar hy zig, terſtond over dat geval beklaagd hadt; de geëischte voldoeninge gaf of zorge ſtelde voor het toekomende. Dit maakte groote verwyderinge en, in een groot Beſoigne in Holland, nam men 't geweld en den aanval, * aan 's Lands Vertegenwoordiger gedaan, zo hoog op, dat er begreepen wierdt, den Heere HOP, ter Generaliteit, te moeten doen gelasten, het Hof zyner Keizerlyke Majeſteit, zonder afſcheid te neemen, te verlaaten, indien hem, binnen zekeren bepaalden tyd, geen regt gedaan wierdt. Amſterdam, evenwel, nam dit voorſtel over (*y*), en ik vinde niet dat er iets van kwam. Veelligt veroorzaakte de, door het Testament des Konings van Spanje, veranderde omſtandigheid van Europa, ook verandering in deeze

* *violentie en insulte.*

(*u*) Secr. Reſol. van Holl. 30 July, 6 Aug., 21 Sept., 1701. *bl* 205, 209 en 210—214.

(*y*) Reſol. Holl. 14 en 24 July 1700. *bl.* 348, 368 en 369.

ze zaake. De Keizer gaf ook, sedert, eenige voldoening, en 't belang, zo van hem als der Staaten (welke laatsten, thans, twee buitengewoone Gezanten, Hop en Hamel Bruininckx, te Weenen hadden.), (w) vergde, dat zy den anderen meerder naar de oogen zagen, dan kort te vooren.

Bl. 96. r. 9. „ *'t Belang, 't welk zy,"* (*de Staaten*) „ *in zyne*" (*des Keurvorsten van Brandenburg*) „ *vriendschap hadden, bewoog hen, om hem*", al vroeg, geluk te wenschen, *met zyne nieuwe waardigheid.* Na dat de Keurvorst, als Koning van Pruissen, in Sprokkelmaand des Jaars 1700, by brieve, aan de algemeene Staaten, kennis hadt gegeeven van zyne krooning, en door zyn' Gezant, Bondely, hadt doen aandringen, om, in die hoedanigheid, by hunne Hoogmogendheden te worden erkend, besloot Holland, reeds in 't midden der gezegde maand, die erkenning, ter Generaliteit, werkstellig te doen maaken en den Heere van Obdam; toen Gezant aan 't Hof van Hessen-Kassel; weder naar Berlyn te doen keeren, om aldaar de gelukwensching, in persoon, te doen. Hunne Hoogmogendheden namen, nog voor 't einde derzelver maand, eene, hier mede strookende, Resolutie (x).

Bl. 96. r. 9. v. o. „ Zonder dat ik vind, *dat hem eenige* onderstandgelden *beloofd werden.*" Immers 't verdrag," *enz.* Door *onderstandgelden*, die, straks, by onzen Wagen., van

(w) Resol. Holl. 43 Febr. 1701. *bl.* 42.
(x) Secr. Resol. v. Holl. 16 Febr. 1701. *bl.* 168

van *onderhoud* en *bezoldiging* worden onderscheiden, meen ik *aanritsgelden* te moeten verstaan. En, dit zo zynde, is het niet alleen zeker, dat, by 't Verdrag, geene onderstandgelden aan den nieuwen Koning van Pruisfen (van wien hier gesproken wordt), waren beloofd: maar de Staats-Resolutien brengen integendeel, mede, dat die Vorst, *voor* 't aangaan van 't zelve, hadt verklaard, bereid te zyn, aan den Staat „ de *nombre* van vyf duizend „ oude geoeffende manschappen overtedoen, „ sonder daar voor eenigh aanritsgeld te be- „ taalen" Ook was 't Verdrag selve, naar die leiding, ontworpen. (*y*)

Bl. 98. r. 18. „ *De Koning van Groot-Britanje en* de Staaten *bragten*, *dit jaar*, eene vloot in zee." Die der Staaten stondt onder bevel van den Lieutenant-Admiraal van ALMONDE. De Vice-Admiraal EVERTSEN hadt den Duinkerksche Kapers 't uitloopen belet. (*z*)

Bl. 99. r. 5. „ *Toegestaan* negenhonderd drie en veertig duizend, twee honderd, guldens, *tot eene buitengewoone uitrusting ter* zee." Deeze bestondt in twaalf Schepen en Fregatten. Weinige dagen daar na, gaf Holland zyne stem in nog twaalf Schepen van Oorloge en eenige Fregatten, ter somme van zeventien honderd, drie en zeventig duizend, zes honderd guldens, en, sedert, in nog zestien Fregatten, ter beveiliging onzer Kusten en Zeegaten. (*a*)

Te

(*y*) Secr. Resol. v. Holl. en 31 *Dec.* 1700. *bl.* 234 en 243.
(*z*) Geschreeven papieren van dien tyd.
(*a*) Resol. Holl. 15, 23 Febr. en 11 Oct. 1701. *bl.* 35, 42, 396.

Te Lande, hadt de Raad van Staate, reeds op den laatsten van Louwmaand deezes jaars 1700, ter voorloopige vermeerdering van 's Lands Militie, met dertien duizend drie honderd twintig hoofden, eene som geligt van negen honderd, zes en negentig duizend, vyf honderd, vyf en twintig guldens en, op 't einde van Sprokkelmaand daar aan, vroeg dezelve Raad weder een millioen en ruim twee honderd zes en dertig duizend gulden, ter nader aanwerving van nog vyftien duizend een honderd vyf en negentig koppen, zo te voet als te paard; waar door de Troepen van den Staat, met uitzondering van die geenen, welken, van vreemde Mogentheden, in soldy genomen wierden, zouden worden gebragt op eenentzeventig duizend negen honderd agt en dertig man; 't geen nog twee en twintig duizend, zes honderd en zestien minder was, dan in den laatstvoorgaanden oorlog. (*b*) Die van Holland stemden, spoediglyk, in dit een en ander en namen, op eigen geloove, en ten hunnen Comptoire Generaal, tegen vier ten honderd, vyf en twintig tonnen gouds op, mitsgaders nog een millioen, ten laste van de afzonderlyke Comptoiren der Ontvangers van 's Lands Gemeene middelen, in de Steden; uit welke twee laatstgemelde beleeningen, het aandeel deezer Provintie in zes millioen, die, tot be. uur der zaaken, ter Generaliteit wierden geligt (*c*), moest worden voldaan. Om de

(*b*) Resol. Holl. 22, 24 Febr. 1288, 1701. *bl.* 40 — 42 47, 81.
(*c*) Resol. Holl. 28 *Jan.* en 8 *Feb.* 1700, *bl.* 24 en 26.

de buitengewoone lasten, door buitengewoone middelen, te gemoete te koomen; gaven hunne Edele Grootmogendheden, ter helfte van Wintermaand, hunne toestemming in den ophef van tweemaal den honderdsten penning over de goederen (*d*); 't welk ook, geduurende eenige volgende jaaren, doorging (*e*).

Bl. 100. r. 5. v. o. *De Staaten gaven den* Heere van Heemskerk *ook* bevel, *om het Fransche Hof*, zonder uitstel, *te* verlaaten. *Hy* nam, *egter*, schriftelyk affcheid *van den Koning*." HEEMSKERK hadt, op den 26 van Herfstmaand, den algemeenen Staaten verzogt, „ dat hem, vermits de *continuatie* „ eener quynende sieckte, mogte *gepermitteerd* „ worden, te *repatrieeren* en syn affcheydt, by „ *Memorie*, te nemen." 't Zy dit de groote reden van zyn verzoek was of niet, men maakte er gebruik van, om hem, op dien voet, zyne overkomst toeteftaan, mits zynen Sekretaris, ter waarneeming van zaaken, tot nader bevel van hunne Hoogmogendheden, in Frankryk laatende (*f*). Men heeft gezien, dat ook de Fransche Sekretaris, BARRÉ, by vertrek van den Ambassadeur D'AVAUX, in den Haage gebleeven was. (*g*)

Bl. 108. r. 13. „ 't Ribbevlies ontsteken *tot* versterving *toe*." By 't openen, bleek, dat de Longe aan 't Ribbenvlies was vast gegroeid geweest en, denklyk door den schok van 't paard,

(*d*) Resol. van Holl. 13 Dec. 1701. *bl.* 492.
(*e*) Resol. Holl. 22 Dec. 1702. *bl.* 566.
(*f*) Resol. van Holl. 7 Oct. 1701. bl. 394. *Europ.* MERCUR. Oct. 1701. *bl.* 276.
(*g*) WAGEN. alhier bl. 90.

paard, daar van, gedeeltelyk, afgefcheurd. Dit hielt men voor de eigentlyke oorzaak dier ontfteeking, en men getuigt, voor 't overige, dat, in 's Konings ligchaam, geene drie onçen bloed gevonden wierden; waar uit de Artfen befloten, dat hy, ook buiten den val, kwaalyk drie maanden langer, zou hebben kunnen leeven. *(h)*

Bl. 109. r 17. „ *Dat hy*," (WILLEM III.) „ *meêr in* gezond - oordeel —, *dan in* fchranderheid -- *hebbe uitgemunt*" Anderen hebben gunftiger over hem gedagt, en men vindt dat D'ESTRADES; die hem, zekerlyk, zeer wel kende en zyn vriend niet geweest was, hem, egter, aan de LOUVOIS aanprees, als een Vorst, de hoedanigheden van WILLEM, *den Zwyger*, MAURITS en FREDRIK HENRIK, in zig vereenigde. Eene befchryving, die, met dat al, my te overdreeven toefchynt indien zy waarlyk plaats heeft gehad. By 't geen voorts onze WAGEN. van hem zegt, kan men voegen, dat hy ('t geen in veele Nasfaufche Vorften is opgemerkt;) een zeldzaam geheugen hadt, aan 't welk fchier niets ontglipte. *(i)*

Bl. 116. r. 9. v. o. „ *Ook kleedden zig* alle Regenten, *op* 's Lands kosten, *in den* rouw." Verftaa alleenlyk alle *die* Regenten, welken, wegens de verfchillende Provintien, zitting hadden by de algemeene Staaten; op dezelfde wyze, als zulks ook, by 't overly-

(h) BURNET *Memoir*. T. 5. *p*. 98. Europ. Mercur. *Maart* 172. *bl* 116.

(i) DE LA PLATE, *Pieces interesfantes et peu connues*. Tom. 5. *p*. 10 *et* 11. BURNET *Memoir*: T. 5. *p*. 100

(k) Refol. Holl. 30 Maart 1702, *bl*. 90 en 91. en myne Aanmerk. 16 ft, *bl*. 86 en 87, op WAGEN. XVI. D. *bl*. 277 r. 2. v. o.

lyden van voorige Stadhouderen en, laatst, van Koninginne Maria, was geschied. (k)

Bl. 117. r. 11. „ Burnet *heeft geschreeven, dat hy* vry *was van* alle ondeugd." Men moet egter bekennen, dat die Schryver 's Konings feilen niet verbergt, zeggende, onder anderen; dat hy, in 't stigten van Gebouwen en 't begiftigen van Gunstelingen, verkwistend, maar te spaarzaam was, in 't beloonen van diensten en 't onderhouden van Spionnen; dat hy zyne eigene zinlykheden, zelf ten nadeele van zyne gezondheid, te veel opvolgde; dat hy zig wel op de kennis der Hoven van Europa, maar niet op de binnenlandsche zaaken, toelag, en, in de laatste jaaren van zyn leeven, slof en verzuimagtig wierdt, tot dat de handel van het Fransche Hof, nopens het Spaansche werk, hem wakker maakte. (l) Men verstaa, egter, dit verzuim minst, omtrend zaaken, die hier te lande omgingen.

Bl. 139. r. 3. v. o. „ *Zy vervoegden zig* niet *by de* algemeene Staaten, *om dat deezen het herstellen der oude Regeeringe* reeds hadden goedgekeurd." De Gemeentsluiden van Nieuwmegen vervoegden zig, wel is waar, niet nu, dat is in Slagtmaand des jaars 1702, aan de algemeene Staaten, maar zy hadden het bevoorens gedaan: zendende; ik meen in Oogstmaand; opzetlyk, eenige Gemagtigden naar den Haage, die hunne Hoogmogendheden, by *Requeste* en *Remonstrantie*, vertoonden, hoe, naar 't oordeel hunner Meesteren, 't gebrui-

(l) Burnet *Memoir. Tom.* 5. *p.* 101 *et* 103.

bruiken van Krygsvolk in alles aanliep tegen de grondwetten van den Lande: ook was, hier op, den vier en twintigsten van die maand, eene Resolutie ter Generaliteit gevolgd, by welke 't verzoek afgeslaagen, de herstelling der oude Regeering goedgekeurd, en de Verzoekers aan Staaten gewezen wierden. Deeze daad stondt den Gemeentsluiden tegen de borst, die, daar op, hunne Gemagtigden afzonden aan de gezaamentlyke Bondgenooten, met naame aan de Staaten van Holland, verzoekende beslegtinge van zaaken, door onzydige *Zegsluiden*, uit alle de Provintien. Holland keurde, thans, het verrigte ter Generaliteit goed en wees het verzoek van de hand. (*m*)

Bl. 147. r. 14. „ *Van de algemeene Vergiffenis* veertien Personen uitgezonderd." Die uitzondering, egter, wierdt niet ten strengste onderhouden; immers men vindt, dat de gezegde Personen, van tyd tot tyd, weder binnen de stad wierden toegelaaten. (*n*)

Bl. 150. r. 9. v. o. „ WOUTERS *maakte zig, sedert*, verdagt, *dat hy een ontwerp gesmeed hadt*, om den Koning van Pruissen *te helpen aan* 't bezit *van* 't Mark-Graafschap *van* Veere *en* Vlissingen, *en zelfs aan* 't Stadhouderschap" *enz.* Deeze zaak, die ik by geen' Schryver vermeld vinde, verdient wel eenige uitweiding. — Zeker vreemd Officier, *Liebert Wol-*

(*m*) Resol. van Holl. 24 Nov. 1702. *bl.* 503 — 509. Men zie verder, over deeze oneenigheden, de plaatsen, aangehaald by J. SMIT, Chron. van Nymegen *bl.* 227.

(*n*) VAN BEMMEL, Beschryv. van Amersf. 2 D. *bl.* 988.

Wolters van Zeehielm genaamd, hadt, in Sprokkelmaand des volgenden jaars 1703, aan den Heere van DUIVENVOORDE en den Raadpensionaris HEINSIUS, twee Ontwerpen ter hand gesteld, beiden zonder plaats of tydteekeninge, maar geschreeven met de eige hand van WOUTERS, zig, toen, onthoudende te Munster, en in wiens vertrouwen *Zeehielm* zig hadt weeten te wikkelen. Eén van deeze stukken moest strekken, ten betooge, dat den Erfgenaam van wylen Koning WILLEM toekwame het Ambt van eersten Edele van Zeeland, 't geen hem den weg konde baanen tot het Stadhouder- Kapitein- en Admiraal-Generaalschap van Zeeland; in welk Gewest veele oude Regenten waren, die Koning WILLEM hadt aangesteld, doch, nu, van hunne bedieningen ontzet zynde, eene omkeeringe verlangden, terwyl de andere Provintien dit voorbeeld ligtelyk zouden volgen. 't Ander stuk behelsde een Plan, om, naamens den Koning, *Zeehielm* naar Zeeland te zenden, en de gemelde Regenten, daadlyk, aan te moedigen, om zyne Majesteit in 't bezit van 't Markgraafschap en verdere hooge Ampten te helpen; waaropde Koning hen herstellen en zelf naar hunne raad regeeren zoude. *Zeehielm* hadt, verder, denGekommitteerde Raaden van Holland schriftelyk te kennen gegeeven, dat hy, ter beproevinge deezer zaake, werkelyk naar Zeeland was geweest en, zig, voor een Brandenburgsch Officier, uitgeevende; door middel van den Broeder van WOUTERS, de bovengemelde oude Regenten; met naame JACOB NAGTEGAAL en JOHAN MAU-

REG-

REGNAULT, beiden Gekommitteerde Raaden van Zeeland; den eersten wegens Vlissingen, den laatsten wegens Veere; hadt gesproken en gepolst, met inzigt om er, naderhand, in Holland, verslag van te kunnen doen: dat NAGTEGAAL, bevreesd van, ter oorzaake van zekeren brief, door hem, over 't Markgraafschap, aan wylen Koning WILLEM geschreeven en, onder de papieren van dien Vorst, gevonden, uit zyne bedieninge te zullen geraaken, hem, onder anderen, gezegd hadt, de bescherming van zyne Pruissische Majesteit noodig te hebben, en aangedrongen, hy wilde er den Heere SCHMETTAU, 's Konings Gezant in den Haage, over spreeken, ten einde deezen te beweegen, eene Memorie aan hunne Hoogmogendheden over te leeveren; houdende, dat men de Regeeringe in Zeeland niet mogte veranderen, alvoorens uitgemaakt ware, wie in 't Markgraafschap zou opvolgen: dat hy, *Zeehielm*, dit aangenomen hadt, maar niet was nagekoomen: dat, MAUREGNAULT nog gezegd hadt, dat, als de Koning van Pruissen 't Markgraafschap zou bezitten, hy gaarne 't zyne doen zoude, om dien Vorst 't Stadhouderschap te bezorgen, maar dat hy, voor dien tyd, zig in niets wilde inlaaten: dat hy, *Zeehielm*, daar op, naar Munster, by *Wouters*, te rug gekeerd was, die, toen, reeds een Akte, door den Koning van Pruissen en deszelfs Staatsdienaar, den Graave van WARTENBERG, onderteekend, bekoomen hadt, tot verder uitvoering van dit werk: dat aan *Wouters* was overgelaaten, den naam intevullen van den geenen, dien dees, tot die uitvoeringe, zou willen gebruiken: dat *Wouters*

ters den naam van *Zeehielm* niet in de Akte hadt willen ſtellen, noch dezelve Akte uit zyne handen geeven, maar wel de twee eerstgenoemde, mede oorſpronglyke, papieren: dat hy, *Zeehielm*, die papieren in handen houdende, midlerwyl hy zyn Rytuig ontboden hadt, by 't aankoomen van 't zelve, ſchielyk opgeſtapt en, onverhoeds, was weggereden: dat *Wouters*, hier over ontzet zynde, hem, te Osnabrug, door den Hof-Jood van den Bisſchop, tien duizend gulden voor de papieren hadt laaten bieden; maar dat hy geweigerd hadt, dezelve over te geeven: dat hy ze, nu, in handen van den Raad ſtelde, met verzoek van beſcherming en bekooming eener bediening; verders zynen dienst aanbiedende, om *Wouters*, die nu te Kleeve was, opteligten en herwaards te brengen.

Deeze zaak, door den Raadpenſionaris Heinsius, naamens Gekommitteerde Raaden, ter Vergadering van Holland gebragt, maakte, aldaar, invloed genoeg, om 't verſlag van *Zeehielm*, met de papieren van *Wouters*, te doen ſtellen in handen van den Heere Buis, Penſionaris van Amſterdam, thans, wegens de algemeene Staaten, naar Zeeland gaande, ter aanmoediging van die Provintie tot het toeſtemmen van, en ſchieten van gelden op, de gedaane Beden * des Raads van Staaten. Hy was gelast, op de bekwaamſte wyze, hier van kennisſe te geeven aan de hooge Regeeringe in Zeeland, des noods met overleevering, onder handſchrift, der bovengemelde ſtukken. Wyders, wierden Gekommitteerde Raaden van de Staaten van Holland ge-

* *petitien.*

gemagtigd, om, van hunne zyde, de bedoelingen van *Wouters*, zo veel doenlyk, naar te ſpooren en, kon 't zyn, hem te doen ligten, mits niet op, of met kwetzing van, den Pruisſiſchen of Munſterſchen bodem. (*o*)

Buis, in Zeeland gekoomen, bragt de zaak ter geheime kennisſe der Heeren Staaten van dat Gewest, die er, met hem, verſcheiden maalen, over raadpleegden en, eindelyk, beſlooten, zo door hem, als door den Heere van Cleverskerke en Clement; daartoe, opzetlyk naar Holland gezonden; hunne Edele Grootmogendheden, plegtiglyk, voor de gedaane openinge te doen danken, met byvoeginge, dat, wyl de oude Regenten, in de overgeleverde ſtukken vermeld, onder verſchillend Regtsgebied woonden, het hun gevoeglykst toeſcheen, die gewigtige zaak, geheel en al, te laaten aan den Hove; ten welken einde, de Staaten van Holland verzogt wierden, alle ſtukken en papieren, die men reeds hadt, of nog krygen mogte, aan het Hof te zenden. Hun Edele Grootmogendheden gaven, ſedert, ter voldoeninge aan dit verzoek, de noodige volmagt op hunne Gecommitteerde Raaden.

Daar, ondertusſchen, dit werk, allengskens, bekend was geworden, zat ook het Hof van Berlyn niet ſtil. De *Baron* van Schmettau, ſchreef, op den 6 van Grasmaand, aan den, Raadpenſionaris Heinsius; „ dat *Jacob Wouters*, op last van den „ Koning, zyn' Meester, tot Wezel in be„ waaring was geſteld," en verzogt, teſſens, „ dat

(*o*) Secr. Reſol. van Holl. 23 *Febr.* 1705. *bl.* 241-349.

„ dat, aan hem, mochte worden *gecommuni-*
„ *ceert*, 't geene, by de Brieven van den
„ voorsz. *Wouters*, of de verklaaring van
„ *Zeehielm*, *valschelyk mochte wezen gebracht*,
„ ende dat voorn. *Zeehielm* mede in bewarin-
„ ge mochte werden genomen." De Staaten van Holland lieten, daar op, aan Gekommitteerde Raaden over „ om, aan den Heere SCHMET-
„ TAU, mede soodanige *communicatie* van de
„ voorsz. stucken te geven en de openinge
„ te doen, als dezelve dienstig ende noo-
„ digh zouden achten," hem, verders verwittigende, „ dat de voorn. *Zeehielm* al-
„ hier was gekomen, onder *acte* van vry
„ *acçes* en *reçes*; maar dat zy, egter, niet
„ zouden nalaten, alles te doen, wat,
„ tot ontdekkinge van de waarheydt van de
„ voorsz. sake, sou konnen dienen." Tot dit laatste wierdt dit Kollegie ook, by nadere Resolutie, gevolmagtigd. (*p*)

Na deezen tyd, houden de Resolutien van Holland en, voor zo verre my bewust is, ook andere gedrukte geschriften, een diep stilzwygen omtrend dit gewigtig geval, waar van my de gevolgen onbekend zyn. „ Dit ontwerp;" zegt onze treflyke WAGEN., ziende op het plan van *Wouters*; „ verdween, eerlang, in rook." Doch, op welk eene wyze en of, byzonderlyk, Koning FREDRIK; die, thans, een Bondgenoot van den Staat was; er de handen in gehad zou hebben, als mede of er, waarlyk; gelyk *Zeehielm* voorgaf; een, door dien Koning zelf, onderteekende Akte aanweezig en, aan

(*p*) Resol. van Holl. 9 April 1703. *bl.* 210—213.

aan *Wouters*, overhandigd is geweest, en hoe het verder, met deezen en *Zeehielm* vergaan zy, zyn zaaken, van welken hy niet gewaagt, en my, mede, niet gebleeken zyn. Alleenlyk zie ik (*q*), „ dat, in Zomermaand des jaars „ 1703, op verzoek van die van den Hove, „ om *Zeehielm*, ten spoedigsten, voor hun te „ doen komen, Gekommitteerde Raaden ge- „ last wierden, hiertoe, de noodige voorzienin- „ ge te doen en, vervolgens, om, nopens 't „ geene *Zeehielm* soude mogen *pretendeeren*, so- „ danigh te *disponeeren*, als zy, ten meesten „ dienste van den Lande, zouden bevinden te „ behooren." Na dien tyd, spreken er, zo ver ik zie, de Hollandsche Notulen niet van.

Bl. 158. r. 11. „ *De* Koningin *van* Groot-Britanje *hieldt zig, in 't byzonder, gehoond, om dat de Fransche Koning den gewaanden* Prins van Walles, *voor* Koning *van* Engeland —, verklaard *hadt*." Ook de Staaten namen deeze zaake zo hoog op, dat zy, al voor de oorlogsverklaaringe, zig, met Koninginne ANNA en den Keizer, plegtiglyk verbonden, geene vrede met Frankryk te zullen sluiten, voor dat die kroon aan haare Majesteit voldoening hadt verschaft, nopens den fellen hoon,* welke zy, door de bovengemelde verklaaring, kwam te lyden (*r*).

* *Injuria atrox.*

Bl. 164. r. 9. „ *De Koningin en* de Staaten *hadden den Graave van* MARLBOROUGH *het* opperbevel *over* 't vereenigd Leger opgedraa-

(*q*) Resol. van Holl. 9 en 28 Juny 1703. *bl.* 354 en 365.
(*r*) Secr. Resol. van Holland 2 April 1702. *bl.* 260.

draagen." De Staaten deeden dit liever, dan zig eenen, nog grooteren, Heere te doen opdringen, wiens aanzien, ligtelyk, een' zeer nadeeligen invloed, op hunne vrye besluiten zou kunnen verkrygen. In de daad, 's Lands Gezanten, aan het Hof van London, hadden te meermaalen en, laatstelyk, in Hooimaand deezes jaars, den algemeenen Staaten overgeschreeven, dat de Koningin van Groot-Brittannie niet ophieldt, haaren Gemaal, den Prinse GEORGE van Denemarken, aantepryzen, tot algemeenen Veldheer* over de Legers van den Staat; (s) met verderen aandrang, dat hunne Hoogmogendheden geen' anderen Prins zouden willen aanstellen: door welke woorden, *geen' anderen Prins*, ik liefst denken zou, dat zy, thans, 't oog hadt op den Vorst van *Nassau Saarbrugge*; aan wien, in 't voorjaar, 't opperbevel over 't Leger reeds, by voorraad, was aanbevoolen, maar die, nu, een afzonderlyk deel van 't zelve geboodt, (t) onderwyl de Hertog van *Holstein Ploen*, eerste Veldmaarschalk van den Staat, zig, nu, te *Ploen*, Hoofdplaats van zyn gebied, ophieldt, alwaar hy ook, in den zomer des jaars 1704, overleedt. (u) Immers, dat zy den Stadhouder van Friesland, hier, zou bedoeld hebben, scheen en de namaagschap en zyne jonge, pas vyftienjaarige, ouderdom te verbieden. Hoe het zy, men vondt hier geen'

* Generalissimus.

„ smaak

(s) Europ. Mercur. Aug. 1702. *bl.* 132.
(t) Vaderl. Hist. 17 D. *bl.* 134 en 152.
(u) Resol. van Holl. 15 Aug. 1702. *bl* 390. en 10 Jan. 1703. *bl.* 37. en 17 *Sept.* 1704. bl. 459. zie ook Eur. Mercur. *July* 1704, *bl.* 89.

ſmaak in het voorſtel der Koninginne en, op voordragt van Holland, wierdt, ter Generaliteit, onzen Ambasſadeurs aangeſchreeven; dat „ haer Ho: Mo: de voorſz. ſake aanſagen voor „ eene ſake van gewicht ende *importantie*, die, „ gelyck de Ambasſadeurs, aan hare Majeſteyt, „ wel hadden geſeght, ter *deliberatie* van de „ Heeren Staaten van de *reſpective* Provincien „ moest werden gebracht: dat de *adviſen* van de- „ zelven niet weſende ingekomen, ſy, Ambas- „ ſadeurs, haer, daer omtrend, met alle *circum*- „ *ſpectie*, ſouden hebben te dragen, ſonder haer „ eenigermate in die ſake in te laten." Men bragt dus dit voorſtel op het ſleeptouw, waar aan het, ſedert, bleef hangen. 't Vereenigd Leger wierdt, ondertusſchen, met veertig duizend Engelſchen verſterkt. (*v*) MARLBOROUGH geboodt over 't zelve en voerde den titel van *Kapitein Generaal*, wegens haare Majeſteit, ook hadt men met hem, ter algemeene Staatsvergadering, ſchriftelyk, de punten en artikelen vastgeſteld, naar welken hy het *commando* op zig nam; waar toe ook de Graaf van ATHLONE, Opperhoofd wegens de Staaten, byzondere *Inſtructie* kreeg. Het Engelsch Legerhoofd vermogt geen Troepen der Koningin uit eenige plaatſen der vereenigde Nederlanden trekken, of derwaarts zenden, ten zy de Staaten, op zyne aanſchryving, hunne *patenten* by de zyne gevoegd hadden. Alleenlyk in Steden, die met belegering gedreigd wierden, mogt hy Volk werven, zonder alvoorens verpligt te zyn naar den Haage te ſchryven; doch dit alles niet, dan met voorgaan-

(*v*) Reſol. van Holl. 20, 22 Juny en 18 July 1702. *bl.* 246, 248, 367 en 368.

gaande toeſtemming van 's Lands Afgevaardigden te Velde. (*w*) Tot de aanſtelling der laatstgemelden, naamlyk, was men, na Koning WILLEMS dood; (*x*) voornaamlyk op aandrang der Provintie van Utrecht; (*y*) nu weder getreeden, by eene nieuwe en zeer breede Inſtructie. Deeze ging, by Holland, op den 13 van Hooimaand, ter Generaliteit, op den 21 van Oogstmaand, door; doch men heeft, voor my reeds, te regt aangemerkt, dat de magt der Afgevaardigden, thans, meêr bepaald wierdt, dan voorheen. Wegens Holland, zou één, wegens de andere Provintien, drie Heeren, by beurten, worden gekoozen, welke beurten, tusſchen Gelderland en Overysſel, Zeeland en Utrecht, Friesland en Stad en Lande, ſtonden te worden verdeeld. Voorts was er ook één Lid by gevoegd, uit den Raade van Staate (*z*). Om de Troepen van den Lande aantemoedigen, hadden de Staaten van Holland, in Lentemaand, deezes jaars, vastgeſteld, geduurende deezen Oorlog, de Officieren te ontheffen van de, zogezegde, vier *magere* jaaren, dat is van de uitkeeringe, binnen de vier eerſte jaaren, van één jaar inkoomen; waar toe zy, anderzints, volgens Beſluit van den 31 Mei des jaars 1680, waren gehouden. (*a*) Nadien, in den Haage, verſcheiden

(*w*) Reſol. van Holl. 1 *July* 1702. bl. 298—301.
(*x*) Zie myne Aanm. alhier bl. 2—11. op WAGEN. 17 D. bl. 11. r. 11.
(*y*) Reſol. Holl. 20 en 31 Juny 1702. bl. 246 en 276.
(*z*) Reſol. Holl. 13 July 1702. bl 357—361. en van Staat: Gen. 21 Aug, 1702. SLINGEL. Staatk. Geſchr: IV. D. *bl.* 83. en 89. Reſol. Holl. 26 Mey, 23 Juny en 12 July 1703. *bl.* 305, 362 en 382.
(*a*) Reſol. Holl. 18 Maart 1702, *bl.* 66.

den Fransche, Spaansche en andere vreemde Personen zig onthielden, die, in deeze Landen geene woonplaats hebbende, verdagt waren, geheim verstand met den Vyand te houden, wierdt deezen, wegens hunne Edele Grootmogendheden, gelast, binnen vier en twintig uuren, uit die plaats en, vervolgens, terstond, uit deeze Provintie, te vertrekken, op lyfstraffe voor de langer verblyvenden of wederinkoomenden. (*b*)

In Wintermaand deezes jaars 1702, wierden twee Lieden van geboorte; overtuigd, van, met den vyand, te zyn overeengekoomen, om 's Lands dyken doortesteeken; onthoofd. (*c*) Om gelyke misdaad, wierdt een Booswigt, te Amsterdam, in 't volgend jaar, geradebraakt (*d*).

Bl. 165. r. 2. v. o. „ *De* Stad" (Venlo) „ gaf zig over." Een byzonder toeval verhaastte, zegt men, die overgaave. De Prins van Baden, naamlyk, op den 10 van Herfstmaand, de stad Landau vermeesterd hebbende, was deeze tyding, den 23 daaraan, voor Venlo, in 't Leger, gebragt, waarop het zelve, naar krygsgebruik, in de wapenen geroepen en, door den Prinse van Saarbrugge, gelast wierdt, eenige vreugdeschooten te doen, uit het kanon, 't geen tegens de muuren der Stad gerigt was. De Belegerden, door dit onverwagte vuur verschrikt en niets van Landau weetende, vielen in het denkbeeld, dat men een' algemeenen storm op de Stad in den zin hadt, om

(*b*) Resol. Holl. 2 en 7 Juny 1702. bl. 234 en 235.
(*c*) Europ. Mercur. *Dec.* 1702. p. 325.
(*d*) WAGEN. Geschieden. van Amst. 6: st. *bl.* 249.

om welken voortekoomen, zy, ylings, voorslagen van verdrag lieten doen, zonder dat Saarbrugge zelf, in 't eerst, bevroedde, van waar die schielyke verandering kwame. Hy merkte 't egter rasch, en 't Verdrag wierdt, nog dien zelfden dag, geslooten. (*e*)

Bl. 166. r. 4. v. o. „ *De* Prins *van* SAARBRUGGE, *te* Roermonde, overleeden. *De* Graaf *van* ATHLONE *werdt, sedert,* in zyne plaats, *aangesteld tot* Veldmaarschalk." De Prins van *Saarbrugge*, na, op last van hunne Hoogmogendheden, den twaalfden van Wynmaand, het ééne gedeelte van zyn onderhebbend Leger naar dat van Marlborough te hebben afgezonden, onder geleide van den Generaal van Obdam, en het andere naar Dusseldorp, onder geleide van den Markgraave van Brandenburg, was, te Roermonde, krank te bedde blyven liggen, en overleedt er, op den zeventienden daaraan, na, daags te vooren, by geschrifte, het laatste afscheid van de algemeene Staaten genomen, en zyne Gemaalin en kinderen in derzelver bescherming aanbevolen te hebben. Hy, die zeer beklaagd en wiens Zoon, eerlang, met 's Vaders Regiment begunstigd wierdt, hadt den Keizer, Frankryk en den Staat, te samen, twee en vyftig, doch hunne Hoogmogendheden, afzonderlyk, agt en dertig jaaren lang, met roem gediend, en zig, in vyftien veldslagen en zeven en twintig belegeringen, bevonden. (*f*) Ondertus-

(*e*) STRUV. *Corp. Hist. Germ. fol.* m. 4040. et, *ibi, al. legatos auctores.*
(*f*) Europ. Mercur. Oct. 1702. *bl.* 278—280.

tusschen was, reeds ter helfte van Hooimaand, en dus nog voor 't overlyden van Saarbrugge, by Holland vastgesteld, den Graave van ATHLONE tot Veldmaarschalk, ter Generaliteit voor te slaan, (*g*) waar door er, indien Saarbrugge in 't leeven was gebleeven, nu, even als ten tyde van ERNST CASIMIR van Nassau, drie Veldmaarschalken, te gelyk, zouden geweest zyn. Door de onverwagte dood van Saarbrugge, vervong Athlone 't is waar, dien Vorst, in de bedieninge van dit hooge Krygsambt; maar de Veltmaarschalksplaats van Saarbrugge was, eigentlyk, nog na s' Graaven dood, onvervuld gebleeven. (*h*)

Bl. 170. r. 9. „ *Schepen, onder bevel van den* Lieutenant Admiraal, FILIPS VAN ALMONDE." Hoe zeer men, kort na 't overlyden van WILLEM III., ter Admiraliteit beslooten hadt, den naam zyner Majesteit niet meêr, in de Vonnissen en andere Akten, te gebruiken, waren egter de Zee-Officieren niet alleenlyk, in hunne bedieningen, door de Staaten, bevestigd, maar men vondt ook goed, dezelven, op de oude Lastbrieven, hun, door wylen den Koning, als Admiraal Generaal, gegeeven, nog, by voorraad, te doen vaaren. Dit duurde tot ruim ter helfte van Wintermaand deezes jaars 1702, toen eerst, by Holland, wierdt vastgesteld, in plaats van bovengemelde Brieven, nieuwe uit te geeven, op naam van hunne Edele Grootmogendheden. (*i*) Bl.

(*g*) Resol. Holl 18 July 1702. bl. 367.

(*h*) Resol. Holl. 17 Maart 1703. bl. 42. en myne Aanteek. alhier op WAGEN. *bl.* 188. r. 3.

(*i*) Resol. Holl. 25 Maart en 20 Dec. 1702. bl. 77 en 555.

Bl. 171. r. 11. „ Porto S. Maria — *wierdt ledig* geplunderd." De Staaten van Holland waren, op 't verneemen van deeze schenddaad, zo zeer verontwaardigd, dat zy besloten, den Generaal Major SPAR, die over de Landmagt van den Staat, op die Vloot; (*k*) bestaande uit, omtrend, vier duizend mannen; 't bevel voerde, te doen aanschryven, „ sich „ te *informeren* over de plunderingen en „ *desordres*, die gezeght wierden, omtrend „ Cadix, begaan te zyn, *en die geenen, die* „ *daar aan schuldig gevonden sullen werden,* „ *na behooren te doen straffen, en te beletten,* „ *dat diergelycke niet meêr en geschiede.*" (*l*) Ik weet, egter, niet, dat hier iets op volgde. Na ALMONDE, zo over deezen togt, als die naar Vigos, bedankt was, en na de goederen; die, deels aan Nederlandsche Kooplieden, deels aan Onderzaaten van andere, thans met den Staat verbonden, Mogendheden, toe behoorden; herwaards gevoerd waren, droeg men alle zorge, dat dezelven aan hunne eigenaars wierden terug gegeeven. (*m*) Voor 't overige, deedt deeze plundering, die zelfs de geestelyke Gestigten niet gespaard hadt, den Spanjaarden (die men, schertzende, zeide, dat, eêr door roozenkranzen, dan door steelen, hadden konnen gewonnen worden) zeer tegens de Bondgenooten verharden. (*n*)

Bl. 170. r. 16. „ *Zy*" (*de vereenigde En-*

(*k*) Europ. Mercur. Jan. 1702. *bl.* 78 en 85. Secr. Resol. van Holl. 4 Mey 1702 *bl.* 350.

(*l*) Secr. Resol. van Holl. 17 *Oct.* 1702. *bl.* 320. Europ. Mercur. Febr. 1703. bl. 145 en 146.

(*m*) Resol. v. Holl. 12 en 22 Dec. 1702. bl. 519, 578 en 579.

(*n*) STRUV. *l. c. fol. m.* 4042.

Engelsche en Nederlandsche Vloote) „ *stak* niet voor den eersten van Oogstmaand, *andermaal*, *in zee.*" Zy hadt, tot tweemaal toe, te Torbai moeten inloopen (*o*). Het lang onder weg blyven van deeze Vloot; die, met de Voorraadscheepen, wel honderd en tagtig zeilen sterk was; gaf stof aan den Vyand tot spotschriften. Eén was er, by welk men eene goede belooning beloofde aan hem, die, aan den Prins van Darmstad (voorheen Onderkoning van Katalonie, doch, thans, Afgezant van den Keizer te Lissabon), mitsgaders aan de Afgezanten van Groot-Brittannie en Holland ten laatstgemelden Hove, zeker berigt geeven konde, wegens eene vloot van twee honderd Schepen, die, tusschen Spithead en Kadix, ongelukkig verlooren was geraakt. (*p*)

Bl. 171. r. 2. v. o. „ 't Fransch Oorlogschip *de* Bourbon *werdt*, *terstondt*, aangetast *en* bemagtigd." Dit geschiedde niet, zonder wakkeren tegenstand van 's Lands Vice Admiraal by de Maaze, VAN DER GOES, die, 't eerste na den Engelschen Vice-Admiraal, HOBSON, met zyn Schip, *de zeven Provintien*, de Baai was ingebroken. Voor 't overige, hadden, onder de onzen, de Schout by nagt van WASSENAAR en de Kapitein POT, het voornaamste deel aan de overwinning, in de Haven van Vigos; eene overwinning, die der Nederlandsche Vloote, niet tegenstaande het heevig vuur der Vyanden, op slegts dertien dooden en een

en

(*o*) Europ. Mercur. Jan. 1703. bl. 71.
(*p*) Europ. Mercur. Sept. 1702. bl. 210. en Jan. 1703 bl. 71.

en dertig gekwetsten te staan kwam. Zo de genomen, als verbrande, Fransche Oorlogschepen waren, volgens de opgave van den Admiraal VAN ALMONDE, zestien in getale; die, te zamen, drie duizend zestig koppen, en negen honderd agtendertig stukken kanon, aan boord hadden; benevens nog drie Spaansche Schepen, die honderd twintig stukken voerden. Noch nam men tien, van de vyftien, galioenen des Vyands. (*q*) De Engelschen en anderen vergrooten, eenigzints, 't getal van Schepen, Manschappen en Geschut. (*r*)

Bl. 274. r. 10. „ Zeeuwsche Kapers." Na gewoonte, muntede die Provintie, in deeze neering, uit. Maar, ook in Holland, zat men, ten deezen opzigte, niet stil en, wegens hunne Edele Grootmogendheden, wierdt beslooten, ter Generaliteit alle moeite te doen, om de kaaprederyen, hier te lande, in 't algemeen te bevorderen, door 't uitloven van geldelyke beloonigingen; te vinden uit eene verhooging op het last-en veilgeld. (*s*)

Bl. 174. r. 11. v. o. „ *Diergelyke* moeilykheden *met onzydige* Nabuuren *ontstonden meermaalen.*" Niet slegts by Nabuuren, maar ook wel eens by andere onzydige Mogendheden, gaf het neemen van Pryzen eenige moeite. Een Zeeuwsche Kaaper, voor het Komptoir van SAUTYN vaarende, onder Keizerlyke vlagge, hadt een Fransch Schip, met graanen geladen, in de Adriatische zee genomen,

(*q*) Europ. Mercur. Nov. 1702. bl. 311, 314, 315 en van Jan 1702. *bl* 82, 83 en 100.
(*r*) Europ. Mercur. Dec. 1702. *bl.* 317 en Jan. 1703. bl. 82 en 83.
(*s*) Resol. van Holland 3 Mey 1702. *bl.* 157, 158 en 159.

men en, te *Civita Vecchia*, onder Pauslyk gebied, opgebragt, alwaar het, op verzoek van den Franschen *Consul*, daadlyk wierdt aangehouden. De Keizerlyke Ambassadeur klaagde, terstond, over dien handel, vertoonde, dat men den Franschen hadt toegelaaten prysgemaakte schepen en goederen, zelf geroofde Kerksieradien, te *Ancona* te verkoopen, en dat het dus billyk ware, de schepen, die de vlagge van zynen Meester voerde, op gelyke wyze te handelen. Dit hadt, in 't eerst, veel zwaarigheid, om dat de Kaper Kapitein een Nederlander en van 't hervormde geloof was; maar, zo dra de Ambassadeur hadt verklaard, dat, in geval van weigerend antwoord, de Graaf VAN STAHREMBERG, in 's Pausen Gebied van *Ferrara*, nopens de waarde van den Kaaper en zyn prys, volkoomen verhaal stondt te neemen, veranderde men, te Rome, van gedagten, en gaf last, de twee Schepen, terstond, te ontslaan, mits zy de gewoone *quarantaine*, te Civita Vecchia, uithielden.

Bleef hier niet by. Eerlang verspreidde zig, door Italie, het gerugt, dat Groot-Brittannie en de Staat, misnoegd over 't gedrag, 't geen men, ten voordeele des Konings van Frankryk, aan den dag spreidde, hunne vereenigde Vloot naar de Middelandsche Zee stonden te zenden, en eene landing op de Italiaansche kust te onderneemen. Men vindt vermeld, dat, hoe zeer de kundigsten, ligtelyk, begreepen, dat men 't, in zodanig geval, meest op Napels zou gemunt hebben, egter de naam alleen der Engelschen en Hollan-

landers, thans, binnen Rome, zo ontzaglyk was, dat KLEMENS XI, bewust, wat er, te Civita Vecchia, was gebeurd, en bevreesd voor zynen zetel, niets naliet, om de Zeehavens der Kerke, in, zo veel mooglyken, ſtaat van verdediging te ſtellen, ook bedagt zynde, om, des noods, zyne Landtroepes te vermeerderen. Doch de Opperkerkvoogd kwam vry met den ſchrik (*t*).

Bl. 176. r. 7. „ *De* Wiſſelhandeling — *werdt*, *by* —— Plakaate, verbooden" Zie, over deeze ſtoffe, breeder, myne aanteekening op *bl.* 270. r. 18. alhier.

Bl. 177. r. 13. „ *De* Staaten *van* Holland bewilligden *in deezen* — eisch." Om dit een en ander goed te maaken, hadden hunne Edele Grootmogendheden, behalven de gewoone lasten, in Lentemaand één en, in Slagtmaand, nog vier millioenen guldens, door den Ontvanger Generaal, en de verdere byzondere Ontvangers der gemeene middelen van deeze Provintie, op haar geloove, doen opneemen. (*u*)

Bl. 177. r. 9. v. o. „ *Waarin* Holland *insgelyks* bewilligde." By gelegenheid, dat de Raad van Staate, in Oogstmaand deezes jaars, eene ſom eischte van zes millioenen, negenhonderd, negen en zestig duizend, vyfhonderd en tagtig gulden, tot de onkosten van de Wintervloot en buitengewoone uitrusting tegen het voorjaar, klaagde dat Kollegie, dat vyf Provintien van de zeven; t. w. Gelderland, Utrecht, Vriesland, Overysſel en Stad en Lan-

(*t*) Europ. Mercur. Jan. en Maart 1703. *bl.* 12, 14 en 169.
(*u*) Reſol. van Holl. 8 April en 25 Nov. 1702. bl. 99 en 431.

Lande; of in de beden niet bewilligd, of; 't geen op 't zelve uitkwam; *niets*, daar op betaald hadden: „ eene faeck" (zeide de Raad) „ misschien noyt gebeurd, so langh de „ Republicq gestaen heeft." (y) Holland zelve; anders de beste in 't betaalen; wierdt mede „ al te „ *defectueus*" geagt, in het opbrengen van hare *quote* tot de buitengewoone toerustinge ter zee. Doch dit Gewest voorzag hierin, zo veel mooglyk, en nam weder, by 't einde van dit jaar, vier millioenen schats, ten eigen behoeve, op (w).

Bl. 183. r. 2. „ LOTTUM hieldt Gelder, *het gantsche jaar*, geblokkeerd." Tot deeze blokkeeringe hadden ook de onzen, onder den Lieutenant Generaal FAGEL, zeer het hunne gedaan. FAGEL was, reeds in Louwmaand, met twee duizend man, naar de Stad op weg geweest. Hy zogt, door zyne Graavers eene linie, om dezelve te doen trekken, en schoon hem dit onmogelyk wierdt, door dien de overstroomingen de toegangen derwaarts ongenaakbaar maakten, hieldt hy zig, egter, in de nabyheid op, verhinderde, daar door, die van Gelder, ten platten Lande te stroopen, en baande den weg aan LOTTUM, tot het volkoomen blokkeeren der Vesting. (x)

Bl. 186. r. 5. v. o. „ *Drie en dertig Bataillons*, zeventig Kompagnien *Grenadiers*. "Zo vindt men, by de onzen, meest al; doch, in zeker gelyktydig verhaal van den slag, leeze ik, dat de zeventig Kompag-

(y) Resol. van Holl. 1 Sept. 1703. bl. 490.

(w) Resol. Holl. 21 Sept. en 25 Oct. 1703. bl. 522, 523 en 582.

(x) Europ. Mercur. Jan. 1703. bl. 95 en 96.

D

pagnien Grenadiers onder de Bataillons begrepen waren. (y)

Bl. 187. r. 6. v. o. „ SLANGENBURG, HOMPESCH *en* andere Legerhoofden *deeden — allen mogelyken* tegenstand." De Thesaurier HOP, Afgevaardigde te velde, hadt, met de koetse der Graavinne van TILLY, den weg genomen naar Lillo, alzo zyne tegenwoordigheid by het gevegt niet vereischt wierdt; doch, by het dorp Orderen koomende en gevaar loopende van gevangen te worden genomen (zo als, kort daar aan, der Graavinne gebeurde), steeg hy te paerd en begaf zig naar den Dyk van Wilmerdonk, alwaar OBDAM, toen nog, bevel gaf, maar, eensklaps, gemist wierdt en, na men hem, zoo veel men konde, doch te vergeefsch, hadt doen zoeken, voor dood of gevangen wierdt gehouden, om dat niemand hem uit het oog hadt zien verdwynen. In die omstandigheid, namen de twee oudste Lieutenant-Generaals, de Baron VAN BAAR Heer tot Slangenburg, en de Graaf VAN TILLY, 't gebied op zig, en besllooten den Vyand, schoon driemaal sterker dan ons Leger, uit het dorp Orderen te dryven en zig eene veilige aftogt naar Lillo te baanen.

By 't Voetvolk, 't geen, tot nog toe, het meest geleden hadt, waaren de kogels verschooten, en het stondt nu, op aanraading van den Lieutenant-Generaal FAGEL, de roksknoopen op het geweer te zetten, toen men hetzelve gelastte, de geledderen te openen, ter inlaating onzer, nog niet in 't gevegt geweest zynde, Rui-

(y) *Zie in* Europ. Mercur. July 1703. bl. 93 en 103.

Ruitery en Dragonders; welken, onder aanvoering van den Generaal-Major HOMPESCH, er straks door en, zonder zig aan schieten te kreunen, regelregt op den Vyand aanvloogen, alles, dat niet oogenbliklyk week, overrydende of ter neêr maakende; waar door, eindelyk, het Fransche Leger, uit Orderen en naar deszelfs linie, terug geslagen wierdt, hebbende de onzen eenig kanon, vaendels en trommen buit gemaakt en, gedaurende deezen geheelen slag; die, van 's middags voor drie uuren, tot aan den nagt, geduurd hadt; zig zeer eerlyk en dapperlyk gedraagen. 't Verlies van wederzyde wordt verschillend opgegeeven. De Fransche Schryvers begrooten het hunne, op slegts vyf honderd dooden en ruim agt honderd gekwetsten, waar tegen wy wel vier duizend dooden op de plaats gelaaten zouden hebben, nevens vyfhonderd gevangenen: doch onze Schryvers brengen de slagting, onder den vyand, tot tusschen de drie en vier duizend man, nevens vyftien honderd gekwetsten, en van ons eigen volk op, omtrend, twee duizend, zo dooden als gekwetsten, onder de eersten van welken, vier Kollonels en zeven Lieutenant-Kollonels gevonden wierden. De Lieutenant-Generaals SLANGENBURG, TILLY, FAGEL, de Generaal-Majors VAN FRIESHEIM, HOMPESCH, en de Graaven van Oost Vriesland en VAN DER NAT, hadden, nevens eenige andere, uitgemunt. FAGEL wierdt, kort daar aan, te scheepe, naar den Haage vervoerd, om dat hy aan hoofd en voet gekwetst was, en de laatstgemelde wonde, in 't eerst, doodlyk geagt wierdt. (z)

Bl.

(z) Brieven van HOP, SLANGENBURG, FAGEL, enz. in

Ex-

Bl. 188. r. 3. „*De Franschen* roemden *er insgelyks* op." 't Is zo, en men liet het *te Deum*, binnen Antwerpen, zingen: maar een bezaadigd Fransch Schryver zegt, des niettemin, met ronde woorden, „*wy waren genoodzaakt het slagveld den vyand over te laaten*" (*a*)

Bl. 189. r. 3. r. o. „Hy" (Obdam) „*hadt* verwagt, *nevens den* Heere VAN OUWERKERK, *te zullen* bevorderd *worden tot* Veldmaarschalk. De hoop tot die bevordering was het onverwagt overlyden des Graaven VAN ATHLONE, die, op den 9 van Sprokkelmaand deezes jaar 1703, te Utrecht, door eene beroerte overvallen, twee dagen daar na, tot groot verlies van den Staat, zyn roemryk leeven eindigde. (*b*) De Staaten van Holland lieten, in plaatse van deezen Graave en den Prinse VAN SAARBRUK, twee Generaals der Ruitery, in Lentemaand daar aan volgende, tot Veldmaarschalken, ter algemeene Staatsvergadering voorslaan, naamlyk de Heeren van OUWERKERK en OBDAM: maar 't gebeurde by Ekeren zettede de zaak van den laatsten; hoe zeer, by de meerderheid van Holland vrygesproken en, door den Pruisischen Veldmaarschalk, Graave VAN FLEMMING, over deszelfs aftogt gepreezen; (*c*) agter uit, en, daar hy byzonderlyk niet wel was met den Hertoge van MARLBOROUGH en den Heere VAN OUWERKERK (welke twee hy beschuldigde, hem de noodige versterking niet gezonden te hebben,

Europ. Mercur. van July 1703. bl. 71—104. en geschreeven papieren van dien tyd.

(*a*) *Memoir. de la Guerre* T. 2. *p.* 83.

(*b*) Europ. Mercur. Febr. 1703. *bl.* 159.

(*c*) Europ. Mercur. Aug. 1703. *bl.* 167.

ben, (*d*) en waar van de eerste; als onze WAGEN. reeds heeft aangeteekent; (*e*) zeer gezien was, te Amsterdam,) bleef zyne benoeming, zelfs by Holland, slaapen, terwyl die VAN OUWERKERK doorging: al het welke geschiedde, niet tegenstaande de laatstgemelde Provintie, zo wel als Zeeland en Overysfel, voorheen hadt vastgesteld, „ alle bedenkelyke *devoiren* te *adhibeeren*," om hem, (*f*) te gelyk met den Heere VAN OUWERKERK, tot het Veldmaarschalksambt te bevorderen. Amsterdam was zo misnoegd op den Heere VAN OBDAM, dat, toen Overysfel, ten jaare 1705, een voorstel deedt ter Generaliteit, om hem, met NOYELLES, als Generaal der Ruitery, aan de Moesel te gebruiken, die Stad in Holland voorsloeg, „ hem, voor eerst, buiten alle *militaire employ* te houden." Men maakte dien voorslag, met dien van Overysfel, *commissoraal*, en de zaak bleef hangen. Toen, eenige jaaren hier na, OUWERKERK overleedt, verzogt OBDAM (zig, toen, te Dusseldorp ophoudende) nogmaals, als Veldmaarschalk of Generaal *en Chef* te worden gebruikt; maar ook dit gelukte niet, en hy bleef buiten bedieninge (*g*).

Bl. 192. r. 3. „ *De Gedeputeerden te velde* verschooven, sedert, *de* volkomen schikking *over* Limburg: *'t welk hunne Hoog-mogendheden zig* gevallen lieten." Men tradt, sedert, ter Generaliteit, nopens de veroveringen van Limburg, in onderhandeling met de

(*d*) Europ. Mercur. Aug. 1703. *bl.* 165.
(*e*) Alhier XVI D. bl. 174, zie ook, *l. c. bl* 183. en 208.
(*f*) Resol. van Holl. 21 Febr. 16 Maart, 5 April, 18 Mey 1703. *bl.* 89, 142, 185, en 284.
(*g*) Resol. Holl. 5 Mey 1704. *bl.* 225 en 226. *en* 26 Apr. 1709. *bl.* 204.

de Graaven van WRATISLAU, GOES en SINZENDORFF, als, hier toe, door KAREL III, Koning van Spanje, gevolmagtigd, en besloot, dat; by voorraad, en onverminderd de nadere schikkingen, over eene *Barriere*, als anderfints, tusschen den Keizer, Engeland en den Staat; de heerlyke regten * en Regeering van het Hertogdom Limburg zouden worden gegeeven, en gelaaten aan den Koning van Spanje: dat aan hunne Hoogmogendheden, jaarlyks, te beginnen met den tweeden van Louwmaand des jaars 1704, zou verblyven eene somme van honderd twintig duizend guldens, op welken, omtrend, de zuivere inkomsten gereekend wierden: waar tegen de Staat de Bezettingen en Vestingwerken zou onderhouden. De Ambtenaaren en Bedienden der Regeering (*i*) van het Land zou de Koning moeten betaalen, zonder egter de Ingezetenen, met nieuwe lasten, te mogen bezwaaren. Voorts verklaarden hunne Hoogmogendheden, ten zelven dage, afzonderlyk, dat de voornoemde Resolutie by hun genomen was, met dien verstande, dat de Hervormde Godsdienst oeffening, aan de Bezetting en anderen, zo in de Stad als 't Hertogdom van Limburg, zou worden vrygelaaten, en dat, als men, naderhand, handelen zoude over eene *Barriere*, tefsens over 't punt van *Religie* zou worden gehandeld: van welke laatste zaake, in de bovengemelde Resolutie, niet gesproken was, om dat de Gezanten van Koning wier-

* Het *Seigneuriaal.*

(*i*) Resol. der Staat. Gener. 19 *Nov.* 1703. en Resol. Holl. 21 Nov. 1703. bl. 626.

KAREL betuigd hadden, dat zulks zyner Majesteit, in Spanje en de Spaansche Nederlanden, te zeer zou benadeelen. (*k*) De Graaf van SINZENDORFF nam, in 't begin der Wintermaand van dit jaar, in naam zyner katholyke Majesteit, bezit van 't Hertogdom. (*l*)

Bl. 198. r. 7. „ Eenige Oorlogschepen, overweldigd. -- *De* meeste Koopvaarders *hadden zig* geborgen." De Koopvaardyvloot was wel honderd dertig zeilen sterk, van welken ik leeze, dat geen een eenige in 's vyands handen viel. De Oorlogschepen, die hen geleidden, waren allen Nederlandschen — en vyf in getal, onder bevel van den Kapitein ROEMER VLAK, die slegts vyftig, de overige veel minder, stukken geschuts, voerde, terwyl de vyf Fransche Schepen een getal van zeventig, tot negentig, stukken aan boord hadden. De Franschen hadden de loef, en men zegt, dat de onzen, door de styve koelte, de onderste stukken niet konden doen speelen. 't Gevegt; dat op den 22 van Bloeimaand voorviel; duurde, met eene hartnekkigheid zonder wedergade, van 's morgens ten elf uuren, tot aan den avond. Men sloeg Schip tegen Schip, en dat van COËTLEGON tegens VLAK, wien, in 't begin van den stryd, een arm wierdt afgeschooten, maar die, des onaangezien, zyne beveelen, met de uiterste tegenwoordigheid van geest, bleef doorgeeven en, eindelyk, zynen Aanvaller de groote raê afschoot en deedt dein-

(*k*) Resol. Staat. Gener. 19 Nov. 1703. en van Holl. 21 Nov. 1703. *bl.* 626—627.
(*l*) Europ. Mercur. *Jan.* 1704. *bl.* 84.

deinzen. Doch zyn geluk hieldt geen ſtand. De overige Hollandſche Oorlogſchepen, nu, reddeloos, doornageld, waren vast in Franſche handen gevallen en VLAK kreeg, onmidlyk na 't eerſte, een ander zwaar Fransch Oorlogſchip aan boord, 't geen hem, by de tweede laage, de groote mast ter neder bonste en, wyders, zodanig teisterde, dat de onverſchrokken Zeeman zynen bodem niet langer boven water kon houden. Maar even was hy aan 's Vyands boord overgebragt, toen *de Muiderberg*; zo heette 't ſchip van den Held; plotſeling te gronde ging. Hy zelve, naar Frankryk gevoerd, overleedt, eerst omtrend twee maanden na deezen, aan de wonde. De Graaf van WALLENSTEIN, Keizerlyke en de Heer KOK, Mentſiſche, Afgezant aan het Hof van Lisſabon, hadden zig, aldaar, by hem ſcheep gegeeven, en wierden, nu, mede naar Frankryk gevoerd. (*m*)

Bl. 206. r. 15. „ *De* Vrede *werdt* — bekragtigd" De Vrede met die van Tunis wierdt, aldaar, geſlooten den 4 van Wintermaand des jaars 1704, en door de algemeene Staaten eerst bekragtigd, op den 1 derzelver maand van den jaare 1708. (*n*)

Bl. 208. r. 8. „ *De* andere Gewesten weigerden niet, hem, „ (den Prinſe, Stadhouder van Friesland)" te bevorderen, *zo dra hy jaaren en ervaarenis genoeg zou verkreegen hebben.*" Kort na Koning WILLEMS dood, was Holland zelfs een' ſtap verder gegaan. Men beſloot naamelyk, in Hooimaand des jaars 1702, de zaaken, konde het zyn, dien keer

(*m*) Europ. Mercur. *Jul.* en *Oct.* 1703. *bl.* 46, 52, 106, 107 en 2 2.

(*n*) *Corps. diplom.* Tom. 8. *fol.* 230.

keer te doen neemen, dat de Lieutenant-Generaals de NOYELLES en VAN SLANGENBURG, ter Generaliteit, tot Generaals van het voetvolk mogten worden aangesteld, met byvoeging, dat; wyl de overleeden Koning reeds voorneemens was geweest, den bovengemelden Prinse tot dezelfde bediening voor te slaan, dees, dierhalven, den rang boven de twee nieuw te benoemene Generaals zou dienen te verkrygen, indien men, 't eenigen tyde, goedvondt, hem mede, tot dit krygsambt, te bevorderen. (o)

Bl. 218. r. 5. v. o. „ *Men wil, dat de Franschen en Beiërschen* veertig duizend *man by deeze nederlaage* verlooren." De Slag by *Höchstadt*, van welken hier gesproken wordt, en die, voor zo ik my herinnere, de bloedigste was van deeze eeuwe, wordt verschillend opgegeven, doch, door de meesten, en naar 't schynt, volgens de egtste berigten, op ruim vier en twintig duizend man, Franschen en Beierschen, gesteld, (p) van welken Natie egter, volgens een Brief van den Generaal HOMPESCH, (q) slegts *twaalf* of *dertien* Esquadrons paerden en Dragonders in den Donauw gejaagd waren, schoon, in den gedrukten Brief van MARLBOROUGH, 't getal van *dertig*; 't geen ook onze WAGEN. heeft; geleezen wordt: doch ik heb den oorspronglyken nooit gezien, en durve dus, hier, niets beslissen. De onzen verzekeren, dat de Vyand, meer dan vier duizend

(o) Resol. Holl. 1 July 1702. *bl.* 297 en 298.
(p) STRUV. *Corp. Hist. German. f. m.* 40. 45.
(q) In Europ. Mercur. *Aug. bl.* 124, 135. en Leven van MARLBOUROGH *bl.* 81.

zend koppen ſterker geweest was dan 't Leger der Bondgenooten, als mede, dat de Prins van HOLSTEIN BEEK, aan 't hoofd vegtende der Hollandſche Brigade, gewond en gevangen genomen, maar, ſedert, door de onzen, ontzet was geworden. Men ſchreef, naast de gunst des allerhoogſten; die, in 't Leger, voor 't gevegt, aangeroepen en, na hetzelve, zo daar, als hier te Lande, plegtiglyk gedankt wierdt; de zege niet alleen toe aan de bedaarde en onverſchrokken', heldhaftigheid der Legerhoofden, maar ook, byzonderlyk, aan hunne eenſtemmigheid van denken en doen. (*r*)

De Staat hadt, eenige maanden bevoorens, een treffend verlies geleden in den perſoon van MENNO KOBHOORN, Lieutenant-Generaal van de Artillery en Gouverneur van Staats Vlaanderen. Zyne dapperheid en ervarenheid was, by zyn leeven, hier te lande en overal, beroemd. Nog ten deezen tyde, denkt men aan hem, met dankbaarheid, en de vestingbouwkunde byzonderlyk plaatst hem onder de allereerſte mannen, die ooit in deezen krygstak hebben uitgemunt. Zeventig jaaren oud, ſtierf hy, in den Haage, op den 17 van Lentemaand deezes jaars (*s*).

Bl. 220. r. 10. v. o. „ 't Kaſteel „ (*van* Traarbach)" *werdt* — berend" *enz.* De Staatſche Troepen leeden zeer veel, by de belegering deezer Vestinge. Ook hadt zig, op andere plaatſen, eene beſmetlyke ziekte, onder

(*r*) Zie Brieven van MARLBOROUGH, HOMPESCH, *enz.* in Europ. Mercur. *Aug.* 1704, bl. 116—150. 197—205, 211-214.
(*s*) Europ. Mercur, Maart 1704. *bl.* 246.

der 's vyands paerden verspreid, die, eerlang, mede onder de onzen ontdekt wierdt, en zo veel nadeel deedt, dat men, op 's Lands kosten, den Bevelhebberen, hier nopens, buitengewoonlyk, moest te gemoete komen *(t)*.

Bl. 221. r. 10. „ *De Hertog van* Marlborough *vertrok naar den* Haage, *daar hy met* ongemeene blyken van hoogagting, ontvangen *werdt*." Hy wierdt in 't schoone Gebouw van wylen Prinse Johan Maurits *van Nassau*; daar de Staat, thans, gewoon was de uitheemsche Ambassadeurs te onthaalen; niet slegts gehuisvest, maar hunne Hoogmogendheden lieten hem, door eene plegtige bezending, terstond na zyne aankomst, verwelkoomen, by zyn vertrek vaarwel zeggen en, wyders, geduurende zyn verblyf, ten koste van den Lande, alle heuschheden aandoen. Hy hadt even den Haage verlaaten, om zig naar Engeland inteschepen, toen, den volgenden dag, zynde den 22 van Wintermaand, het schoon Gebouw, 't geen hem was ingeruimd geweest, door onvoorzigtigheid van hun, die 't weder opruimden, ter ligter laage in den brand geraakte; die, door een noord-oosten wind aangeblaazen, er niets dan muuren en kelders van overliet. Sedert, wierdt het, treflyk, maar, byzonderlyk van binnen, niet tot zyne eerste schoonheid, weder opgebouwd. In Amsterdam was Marlborough, kort te vooren, onder 't losbranden van 't kanon en geschal der

(*t*) Resol. van Holl. 17 *Dec.* 1704 *bl.* 637.

der Trompetten, door eene stedelyke bezending, by monde van den Pensionaris DE LA BASSECOUR, begroet en, wyders, byna dezelfde eere aangedaan, die men, voorheen, den Stadhouderen, by hunne komst in stemmende Steden, plagt te bewyzen (*u*)

Bl. 225. r. 5. v. o. „ *De vereenigde Vloot* raakte" (met de Fransche) „ — slaags, *den* dertiende *van Oogstmaand*" Lees in plaatse van den *dertienden*, den *vier-en-twintigsten*, van Oogstmaand. Het hevig gevegt, in 't welk; zo als onze treflyke Schryver, straks, zeggen zal; de Staatschen met de vyandlyke agterhoede raakten, was van dien aart, dat, byzonderlyk, 't schip de *Albemarle*, gevoerd door den Lieutenant-Admiraal KALLEMBERG, eerlang buiten staat geraakte, om vlag te voeren: waarna die Zeevoogd, uit het zelve, op de *Katwyk* overging. De *Albemarle* vloog, drie dagen daar na, door eigen kruid, in de lugt, zynde er slegts negen man van opgevischt, die de reden van dit onheil niet wisten. De stryd zelve tusschen de wederzydsche Vlooten; van welken de Fransche vierenvyftig schepen en vier-en-twintig galeien, de vereenigde drie-en-vyftig, maar kleindere, schepen, sterk was; hadt, van 's morgens ten tien uuren, tot 's avonds laat, geduurd, zonder dat één der partyen zig de overwinning kon toeschryven, of een eenig schip was genomen; schoon 't zeker genoeg is, dat de vyand meer volk dood en gekwetst hadt, dan de Bondgenooten. Aan de Fransche zyde, was

(*u*) Geschreeven Berigten van dien tyd. DE RIEMER, Beschryv. v. 's Gravenh. I. D. 2. St. *bl.* 754. *Europ. Mercur.* Jan. 1705. *bl.* 78-80.

was de groot Admiraal, Graaf van TOULOUSE, zelve onder de gekwetsten, nevens zynen Secretaris, DE VALENCOURT, Historieschryver van Frankryk. Van onze zyde, was de Kapitein LYNSLAGER, voerende het schip *Nymegen*, gebleeven. In 't geheel hadden wy maar twee en negentig dooden en twee honderd agtenzestig gekwetsten. De Bondgenooten trokken dit voordeel uit het gevegt, dat men Gibraltar met meerder volk konde bezetten, daar het, by 't verliezen van den slag, niet te houden zou geweest zyn. Ook wierdt den Admiraal KALLEMBERG, sedert, in Holland, verslag doende, voor zyne goede verrigtinge, beleid en dapperheid, hooglyk dank gezegd (*s*).

Bl. 227. r. 9. v. o. „ *Den Heere* VAN WELDEREN — *genoodzaakt zig* met zyn volk gevangen *te geeven*." Men deedt deezen luiden zeer wel in Spanje: en, gelyk de Lieutenant-Generaal FAGEL zig, byzonderlyk, liet geleegen leggen aan den dapperen Generaal-Major VAN WELDEREN, kan men; zal men rondspreeken; zig ook geene heuscher, noch eerlyker schryf- of handelwyze voorstellen, dan die des Hertogs VAN BERWYK, om, zo veel mooglyk, het lot van deezen Gevangen' te verzagten (*v*).

In het Verbond, met zyne Portugeesche Majesteit aangegaan, was, onder anderen, besproken, dat Groot-Britannie en deeze Staat

(*s*) Zie Resol. Holl. 16 *Octob.* 1704 *bl.* 502, en de Brieven van wederzyden, waar onder die van den *Envoyé* VAN VRYBERGEN, Admiraal VAN KALLEMBERGH, *enz:* in de *Europ. Mercur.* van *Sept.* en *Oct.* 1704. bl. 260—285. Annal: de la Reine ANNE; *Tom.* 3. *p.* 108.

(*v*) Brieven van BERWYK en FAGEL in *Europ. Mercur.* Aug. 1704. *bl.* 194—197.

Staat, met de hulptroepen, veertien Generaalspersoonen zouden overzenden, uit welken, in Portugal, twee zouden worden gekooren tot Veldmaarschalken (*Maistrés de Camp Generaux*); zynde 's Konings aandagt, ten deezen opzigte, gevallen op den Hertoge van SCHOMBERG en den Lieutenant Generaal FAGEL. De bevordering tot die hooge krygsambten kon wel niet geschieden, zonder goedkeuring haarer Britsche Majesteit en hunner Hoogmogendheden; doch deeze volgde, eerlang; zo egter, dat, uit het aanstellen van den Heere FAGEL, tot Veldmaarschalk, in Portugal, en uit die van andere Hoofd-Officieren, aldaar zynde, tot Generaals, in 't vervolg geen' rang afgeleid zou kunnen worden, tot nadeel van de overige Generaals, in dienst van den Staat; terwyl ook dit alles buiten belastinge van 't Land zou moeten geschieden. Eerst een' geruimen tyd hier na, wierdt FAGEL, met roem herwaarts gekeerd, door den Staat, tot Generaal der Infantery aan gesteld. (*w*)

Bl. 229. r. 7. „ *Engelsch en* Hollandsch Esquader, *onder* JOHAN LEAKE, *en den* Schout by nagt VAN DER DUSSEN." De laatsgemelde hadt zes schepen van linie onder zyn bevel (*x*). Groot-Brittannie en de Staat hadden, thans, behalven de groote vereenigde Vlooten; die, in dit en 't voorbyzynde Jaar, ten minste, bestonden, uit dertig Engelsche en agttien Hollandsche schepen van

(*w*) Resol. Holl. 8 Jan. 1704. *bl.* 285. 16 Dec. 1607. *bl.* 586. en 15 Aug 1710. *bl* 317.

(*x*) Resol. van Holl. 18 Oct. en 25 Nov. 1704. bl. 506 en 566.

L. A. Claessens, fecit.

van 't eerste charter; nog twee Esquaders in zee, één, naamlyk, ter beveiliging der kusten van Portugal en 't naauw der Straat van Gibraltar, en één, voor en omtrend Duinkerken. Ook was er nog een Engelsch Esquader, 't geen, afzonderlyk, diende, tot dekking van 't Kanaal, en een gelyksoortig Hollandsch, ter bescherming van de Noordzee (*y*). Gelyk wy zagen, dat, in dit Jaar 1704, KALLEMBERG, van onzent wege, op de vereenigde, VAN DER DUSSEN, op de Lisbonsche, Vloote gebood; voerden ook de Schout by nagt, ANDRIES DE BOER, omtrend Duinkerken, en de Vice-Admiraal, PHILIP VAN DER GOES, in de Noordzee, 't bevel wegens hunne Hoogmogendheden (*z*).

Bl. 233. r. 9. v. o. „ *Ook waren hun* geene voorbeelden bekend, *dat de* algemeene Staaten immer *eenige* stemmende Stad voor zig gedagvaard *hadden*." Men herinnere zig, 't geen ik, nopens het voorgevallene, tusschen de algemeene Staaten en de Stad van Utrecht, op den jaare 1710, aangeteekend hebbe (*a*).

Bl. 240. r. 5. „ Vier *Afgevaardigden*." Er waren er wel *vyf*: wordende, by onzen WAGEN., niet genoemd NIKOLAAS VRYBURGH, voorzittend Burgemeester der Stad Alkmaar (*b*).

(*y*) Resol. van Holl. 28 Nov. 1704. bl. 587 en 588. 5 Febr. 1705. bl. 42.

(*z*) Resol. Holl. 3 Juny en 19 Sept. 1704. bl. 286—291 en 475.

(*a*) Zie myne Aanmerk. 10 St. *bl.* 16-24, op WAGEN. Vaderl. Hist. X. D. *bl.* 28. r. 2. v. o.

(*b*) Resol. Holl. 27 Nov. 1704. bl. 610. vergel. bl. 541. en Secr. Resol. van Holl. 27 Nov. 1704. *bl.* 407.

Bl. 260. r. 16. „*De Baron* SPAR — *veroverde de* Fransche Linien *te Lovendeghem*." Dit geschiedde op den 3 van Oogstmaand. De onzen gaven hier veele blyken van dapperheid. Na dat zij, des morgens om half vier uuren, de *pontons*, aan de Brugsche Vaart, in 't water geworpen hadden, om over te koomen, verliet de Graaf DE LA MOTTE; die hier geboodt en dit niet gewagt hadt; de Linie van *Everghem*, vlugtende, met agterlating van alles, spoorslags, naar Gend. Vyf Hollanders, elk met een' vuurslag en zwavelstok in den mond, zwommen, toen, de Vaart over, staken brand in de Fransche wagtplaatsen * en maakten ruim baan voor de verder aanrukkende krygsmagt van SPAR, die er den Vyand, niet egter zonder tegenstand, straks uitdreef en eenige manschap en geschut vermeesterde. De Kollonel DU SARD, die, by Lovendeghem, bevel voerde, ontvlugte, byna naakt en op een ongezadeld paerd, ter naauwernood het jongst gevaar (*c*).

* *Corps de guarde.*

Bl. 264. r. 6. „JOSEPHUS — *gaf voor, een einde van den* Hongarischen kryg *te willen maaken, door* bemiddeling *van Groot-Britanje en* de Staaten." De laatstgemelden maakten hier zeer hun werk van en hadden, reeds in Wynmaand van 't voorgaande jaar, hunnen Gezant aan 't Hof van Weenen, HAMEL BRUININCX, doen vertrekken naar Schemnits, eene Stad in Hongarye, daar de onderhandelingen over dit groote werk, onder

(*c*) Europ. Mercur. Aug. 1705. *bl.* 150.

der bemiddeling van Groot-Brittannie en hunne Hoogmogendheden geopend ware. Om het zelve, en teffens de middelen tot den kryg, by den nieuwen Keizer door te zetten, hadden zy ook, onlangs, den Graave VAN REGTEREN, Heere van *Almelo*, tot hunnen buitengewoonen Gezant benoemd, by het Hof van Weenen; die zig, in 't laatst van 't jaar, met de overige Gezanten, naar *Tirnau*, ten zelven einde, begaf. (*d*) Dan dit werk gelukte niet volkoomen, en 't liep aan tot den 29 van Grasmaand des jaars 1711, eêr de Hungaren, na, dikwerf, geslagen en van alle Vestingen, behalven *Caschau*, beroofd te zyn, en na hunne voornaamste hoofden, ROGOTZY en BERCZENY naar Rusland gevlooden waren, zig, onder hun toenmaalig Opperhoofd, den Graave CAROLI, aan Keizer JOSEPH, by Verdrag, onderwierpen. ROGOTZY begaf zig, sedert, naar Frankryk, daar hy, door LODEWYK XIV, zeer begunstigd wierdt. (*e*)

Bl. 267. r. 11. v. o. „ Vyf *duizend man* Landtroepen, *onder den* Graave van PETERBOROUGH, *op de Taag*, — *ten anker gekomen.*" Behalven deezen, bevonden zig, op de Vloot van ALMONDE, nog twee Regimenten Zeesoldaten, onder de ordres van den Generaal Major VAN SCHRATENBACH, die beneden zig hadt den Brigadier ST. AMAND en den Collonel PALM; blyvende den Admiraal van ALMONDE, des niet te min, Opperbevelhebber van de Vloo-

(*d*) Secr. Resol. v. Holl. 16 Febr. 1704. *bl.* 370; 7 Febr. 1705. *bl.* 59 en 60.

(*e*) STRUV. *Corp. Hist. German.*, *fol. m.* 4072. *et* 4073, *nec non* DU MONT, *Corps Diplom.*, *Tom.* 8. *P.* 1. *fol.* 269.

Vloote en 't Krygsvolk.* Het plaatzen van Landmagt op de Schepen wierd tzeer noodzaaklyk geoordeeld, om dat men vermeende te mogen vastftellen, dat het verzuim daar van, in 't afgeloopen jaar 1704, veelligt voor de reden moest gehouden worden, dat Barcelona, ja gansch Catalonie, niet, toen reeds, in de handen der Bondgenooten was gevallen. (*f*)

*Comman-deerende Officier en Chef.

Bl. 270. r. 18. „ *Veele Franfche Kapers waren* den Engelfchen en Staatfche Kruisfers *in handen gevallen.*" De onzen klaagden, ondertusfchen, dat de Engelfchen niet nalieten veele Nederlandfche Koopvaarders; die, in Frankryk of andere vyandlyke Landen, op paspoort van den Staat, hunnen Koophandel dreeven; binnen de Havenen van Groot-Brittannie op te brengen. 's Lands Gezant aan 't Hof van Londen, de Heer VAN VRYBERGEN, die, onlangs, een keer herwaards gedaan hadt, kreeg, eerlang, last, der Koninginne te vertoonen: dat de wederzydfche Verbintenis, om den gemeenen Vyand onder te brengen, geen verbod van handel of, daartoe behoorende, briefwisfeling in zig behelsde; dat zulks tegen het famenftelfel van dit Gemeenebest, 't welk op den Koophandel was gegrond, en ook tegen het gebruik aller vroegere oorlogen, van deszelfs eerfte oprigting af, geheellyk aanliep, zo als men dan ook, by 't aanvangen van deezen kryg, geen 't minfte beding gemaakt hadt, om den bovengemelden handel en brief-wis-

(*f*) Refol. van Holl. 25 Maart en 25 April 1705. bl. 166—172 en 405—410.

wisfeling afteſchaffen: dat men, wel is waar, in Engeland, hier tegen inbragt, hoe, *voor eerst*, het handelen met den Vyand, door één' der Bondgenooten, tegens 't regt der Volkeren aanliep; *ten anderen*, dat de Vyand meest won, by zulk eenen handel; *ten derden*, dat dezelve, door de Nederlandſche Plakaaten zelf, geduurende deezen oorlog, was verboden geworden. Dan dat, hierop, moest worden aangemerkt: dat het *tweede* en *derde* punt, met weinige woorden, konde wederlegd worden, als mede het *eerſte*, ſchoon het gewigtiger ſcheen. Dat men, wat het *tweede* punt betroffe, den Staaten, gerustlyk, mogt toebetrouwen, dat zy, overeenkomstig hun eigen belang, genoegzaame zorg zouden draagen, om de ſchaal der winst aan hunne zyde, en niet aan die der vyanden, te doen overſlaan: dat men, om te beoordeelen, of de Vyand by dit werk, het meeste voordeel trok; 't geen men hier geenſints geloofde; niet letten moest, op 't geen een enkel ſchip, maar op 't geen allen af en aanbragten, en dus op den gantſchen handel ter zee en te lande, mitsgaders op 't vertier eener aanzienlyke menigte van, zelf Engelſche, ſtoffen, met welken Frankryk, door dit middel, voorzien wierdt. Dat, ten opzigte van het *derde* punt, de jegenswoordige mindere bloei van den Koophandel juist veroorzaakt wierdt, door de verboden, op welken men zig nu, te London, beriep, en die men, hier, op 't ſterk aandringen van Groot-Brittannie, nu en dan, hadt uitgevaardigd, maar welken geene andere uitwerking gehad hadden, dan een wederkeerig en, voor de Bondgenooten zeer nadeelig,

verbod van 's Vyands zyde. Dat, egter, de verboden der Staaten, ten deezen opzigte, slegts bestonden in twee Plakaaten, by welken, alleenlyk, de invoer van Fransche gewasschen en stoffen, geduurende den Oorlog, (g) aan 's Lands Ingezetenen was ontzegt geworden; maar dat het bekend was, hoe die Plakkaaten niet gegeven waren, dan met overleg der Bondgenooten en, uitdruklyk, bedongen, dat zy, slegts voor één jaar, zouden werken, na welken tyd derhalven hunne Hoogmogendheden zig geregtigd hadden geoordeeld, om er zig niet langer aan te houden. Dat men, om, byzonderlyk, te gewaagen van het *eerste* punt, of het regt der Volken, dat regt, hunnes inziens, niet anders konde gehouden worden, dan voor eene stilzwygende overeenkomst onder de Natien, by welke dezelven gewoon waren zig, wederkeeriglyk, eenige handelingen te veroorloven, die men redelyk en, voor elkander, nuttig oordeelde, schoon niet steunende op de letter van byzondere Verdragen. Dat, in voorige oorlogen, dit Gemeenebest, nooit, aan de, met hetzelve handelende, Natien had te kennen gegeeven, dat eene oorlogsverklaaring teffens een verbod van koopvaart inhieldt, dat, integendeel, de handel en onderlinge Briefwisseling met den Vyand, ten deezen opzigte, in alle voorige oorlogen, zynen loop hadt blyven houden; dat dit plaats hadt gegreepen tot in het jaar 1703, toen dit een en ander was afgebroken geworden, door bovengemelde uitdruklyke overeenkomst, onder de Bond-

(g) Wag. alhier, *bl.* 175—177.

Bondgenooten, 't geen niet noodig zou geweest zyn, indien de grond van dit alles hadt gelegen in eene verklaaring van oorloge of in 't regt der Volkeren. Dat het, buiten dit alles, ook geenzints het belang der verdere oorlogende Mogendheden was, de Nederlanders in hunnen handel te ſtooren; nadien die handel voornaamlyk ſtrekte, om hen in ſtaat te ſtellen tot het kragtdaadig doorzetten van den kryg, waar toe zy, naar gelang van hun vermogen, meêr gaven dan de overige Leden van het Bondgenootſchap, en hierin, onafgebroken, zouden voortgaan. Dat men, dus, hier te Lande, zeer veel reden hadt, van over de onvriendlyke behandeling, die Groot-Brittannie, thans, haaren trouwſten Bondgenooten aandeedt, misnoegd te zyn, welk misnoegen, byzonderlyk by de belanghebbende Uitrusters van Schepen, tot een' zeer hoogen graad geklommen en des te meêr gegrond was, om dat de Engelſchen, zo er al reden tot klagten over de onzen zyn mogte, zig regelregt aan 's Lands Staaten hadden moeten vervoegen, zonder de eigendommen hunner handeldryvende Onderzaaten, die, met verlof, en op vry geleide hunner Hoogmogendheden, voeren, daadlyk aan te tasten en, onbehoorlyk, vry te verklaaren. Dat men zig derhalven vleidde, dat haare Majeſteit, nu van den waaren ſtand der zaaken overtuigd, het gebeurde wel zou willen doen herſtellen en last geeven, zo tot het kost- en ſchadeloos ontſlag der opgebragte Schepen en Goederen, als tot het voorkoo-

men van zulk eene onregtvaardige handelwyze, voor 't vervolg. (*h*)

Vrybergen volvoerde zynen last, ook tradt men, met de buitengewoone Gezanten des Keizers en haarer Groot-Brittannische Majesteit, den Graave van Goes en den Lord Stanhope, in nader onderhandeling, om de paspoorten van wederzydsche Onderzaten, op een' eenpaarigen voet te brengen, met uitdrukking der waaren, die, in het Traktaat tusschen Engeland en den Staat, als *contrabande* stonden vermeld, ten einde de Schepen, by vertooning derzelve paspoorten op zee, bevryd zouden blyven van alle aanhaalingen. Maar de Koningin bleef zo sterk by het denkbeeld, om het vervoer van alle Scheeps-behoeftens naar 's vyands Landen te beletten, dat zy, in Oogstmaand deezes jaars 1705, by een afzonderlyken Brief, er zig vry ernstig over uitdrukte aan de algemeene Staaten; die, begrypende, dat deeze zaak beter mondeling, dan schriftelyk, konde worden voortgezet (waar toe ook de Hertog van Marlborough, niet duisterlyk, hadt doen zien, wel het zyne, als Ambassadeur van Koningin Anna, te willen aanwenden), in Herfstmaand daaraan, besflooten, den Heer Buys, Pensionaris van Amsterdam, aan dien Hertoge te zenden, en hem te vertoonen 't nadeel, 't geen, door zulk beletsel, aan 's Lands Ingezeetenen zou worden toegebragt, zonder dat er den vyanden veel afbreuk door gedaan zou worden, al-

(*h*) Resol. van Holl. 19 July 1704. bl. 387. en van 6 Jan. 6 en 7 Febr. en 12 Maart 1705. bl. 5, 55 en 106-110.

alzo de Zweeden en anderen dezelven, in dat geval, regelregt en overvloediglyk, van Scheepsbehoeftens voorzien zouden. Dan ook dit beantwoordde niet volkoomen aan 't oogmerk; waar toe de verminderde invloed van MARLBOROUGH, ten deezen tyde, aan zyn Hof, medewerkte. BUYS wierdt, toen, om deeze zaake, in 't laatst van dit jaar, ook naar Engeland gezonden, (*i*) daar men, evenwel, altyd in 't zelfde gevoelen bleef en voortging, met onze Schepen optebrengen. (*k*) Doch 't waren de Engelſchen alleen niet, die, thans, onzen Koophandel tragteden te hinderen. Koning Philips van Spanje beval, om deezen tyd, alle Engelſche en Hollandſche Schepen, ſchoon voorzien met paspoorten van den Koning van Frankryk, te doen opbrengen, en men nam, daarop, by Holland, in overweeginge, alle vaart over zee, van deeze Landen naar Frankryk, en van daar naar herwaarts, te verbieden, tot Spanje zyn verbod zou hebben ingetrokken. Doch, daar de Steden dit overnamen en de zaak, nog eenigen tyd, ſleepende wierdt gehouden, kreeg zy, eindelyk, eene gelukkiger wending; wordende, in 't begin van 1706, de Franſche Paspoorten, door Koning PHILIPS, erkend en de Schepen ontſlagen. (*l*)

Er was, nopens 't openzetten van den handel op Frankryk, geduurende den Oorlog, op pasport van hunne Hoogmogendheden,

(*i*) Reſol. van Holl. 17 en 18 Juny, 16 Sept. 29 Dec. 1705. bl. 252 · 254 · 405, 566 en 597. Secr. Reſol. v. Holl. 30 Febr. 1705 bl. 424. en geſchreeven Stukken van dien tyd. Zie ook Europ. Mercur. Oct 1705. *bl.* 250.

(*k*) Reſol. van Holl. 21 Mei 1706. bl. 379.

(*l*) Secr. Reſol. Holl. 10 Oct. 1705. bl. 432 en 433 en Europ. Mercur. Febr. 1706. *bl.* 131.

den, nog, en zelf zints lange, een afzonderlyk verschil, tusschen Zeeland en de overige Provintien, met naame Holland. Zeeland, bevreesd voor 't bederf haarer Koopvaart, voer voort met, niet slegts, als voorheen, (*m*) de Schepen van onzydige Mogendheden, naar of van Frankryk koomende, aan te tasten en op te brengen, maar zelfs Nederlandsche, met paspoort van den Staat voorzien. (*n*) Mêêr dan eens, hadt dit Gewest zyne zaak bepleit en, byzonderlyk, ten jaare 1703, by een zeer nadruklyk geschrift, den algemeene Staaten voorgehouden, dat dezelven, hunnes oordeels, overeenkomstig de gronden der Unie, geene bevoegdheid hadden, tot het maaken, op eigen gezag, van beschikkingen over pryzen en soortgelyke zeezaaken, welken door de Bondgenooten, aan de Admiraliteiten waren toevertrouwd, schoon; zo zy zeiden; eene verfoeilyke lorrendraiëry, bewimpeld onder 't bedrog van onegte paspoorten en verdraaide Traktaaten, zig meester hadt gemaakt van den handel en het goed regt, by de *Commissie*-vaarderen, volgens de grondwetten en Plakaaten van den Lande, wel en wettiglyk, verkreegen. (*o*) Deeze redenen wierden, by de overige Gewesten, van geen genoegzaam gewigt gevonden, en men bleef oneens met den anderen, op dit stuk, tot dat Holland, in dit jaar 1705, Zeeland hebbende doen

(*m*) Zie myne Aanmerk. 16 St. *bl.* 60: op Wagen. XVI. D. bl. 15. r. 5. v. o. en 17 St. bl. 46 XVII D. bl. 174. r. 4. v. o. Resol v Holl. 15 *Aug.* 1704. *bl.* 406.

(*n*) Resol. van Holl. 25 Nov. 1701. *bl.* 560.

(*o*) Resol, Staat, Gener. 10 Oct 1703.

doen polſen, of men in geene ſchikkingen zou willen koomen, en daar toe genegenheid, by die Provintie, beſpeurd zynde, de zaak, ter Generaliteit, in dier voege, gevonden wierdt, dat, *aan de eene zyde*, de Koopvaart op 's vyands Landen over zee, door niemand van 's Lands Ingezetenen zou mogen gedreeven worden, dan op pasport van hunne Hoogmogendheden en *attâche* der Admiraliteiten, mits, in allen gevalle, de vaart alleenlyk plaats hadde, regelregt heen en weder, zonder, van de eene vyandlyke Haven naar de andere, ofte ook naar eene onzydige, te ſtevenen; terwyl, *aan den anderen kant*, de premien, tot aanmoediging van den Koopvaart, zouden worden verhoogd: welk een en ander, duidelyk, wierdt vervat in eene, daartoe dienende, Inſtructie en Articulbrief voor de Koopvaarders, en, verder, by Plakaate bekend gemaakt. (*p*) Zo zeer bloeide, thans, de kaap-neering, byzonderlyk in Zeeland, dat Middelburg en Vliſſingen gerekend wierden, te ſamen, meer dan zestig kaperſchepen, in zee of gereed, te hebben, die, omtrend, zeven duizend man en meer dan duizend ſtukken kanon aan boord hadden. (*q*)

Bl. 271. r. 11 „ *De Staaten — beſloten, — den Heer* Buys — te zenden *naar* Engeland." Zie ook myne laatstvoorgaande Aanteekening; *bladz.* 70 en 71 alhier.

Bl. 277. r. 8. „ Ten zelfden dage, *be-raam-*

(*p*) Reſol. v. Holl. 16 July 1705. *bl.* 287—315.
(*q*) Europ. Mercur. *Jan.* 1704. p. 123. *ſeqq.*

raamden de Staaten ook eene Instructie *voor hunne* Afgevaardigden *te* Velde." Deeze Instructie kwam, in de meeste opzigten, overeen met die geene, welke, reeds ten jaare 1702, was gemaakt, *(r)* en die men, in de volgende jaaren, hadt vernieuwd en vermeerderd. De geschillen, nu en dan, tusschen de Afgevaardigden te Velde; welker wedde, thans, tot vyf en zeventig gulden daags, wierdt verhoogd; en den Hertoge van MARLBOROUGH, als Kapitein Generaal der Britsche Landmagt, ontstaande, maakten eene Instructie hoe langer hoe noodiger. Onze WAGEN. heeft van die geschillen reeds gewaagd, (s) en buiten het, door hem, aangeteekende, ten opzigte het voorgevallene in Braband, op den 18 van Oogstmaand des jaars 1705, (*t*) en van het ongenoegen, daar uit, te Amsterdam en elders, voortgesprooten, verdient aanmerking, dat de Stad Alkmaar, kort daar na, ter Vergadering van Holland, verklaarde: hoe 't haar, uit de brieven van MARLBOROUGH en der Afgevaardigden te Velde, toescheen, dat de gelegenheid, om, ten bovengemelden tyde, den vyand, met gunstig vooruitzigt, in zyne versterkingen aantetasten, meêr, misschien, door gebrek aan goede verstandhouding was verzuimd geworden, dan wel, door de zwarigheid, die, in de onderneeminge zelve, zou gele-

(*r*) Zie myne Aanmerk. alhier, *bl.* 39 en 40, op WAGEN. 17 D. *bl.* 164. r. 9.

(*s*) Resol. Holl. 13 July 1702. bl. 357-361. 21 Maart 17 6. bl. 241-347, 274. en van Resol. Staat. Gener. 21 Aug. 1702. en 15 Maart 1506.

(*t*) Alhier XVII. D. *bl.* 261.

legen geweest zyn; waarom zy, bevroedende de schadelyke gevolgen, die, „ by *continuatie* van *jalousien*," onvermydlyk en zeekerlyk te wagten waren, hunne Edele Grootmogendheden in bedenken gaf, om, ten spoedigste, zodanige middelen te beraamen, als bekwaam mogten worden geoordeeld tot het wegnemen van de bovengemelde onlusten en verwyderingen. Dit voorstel wierdt commisforiaal gemaakt, en 't Rapport daar van, na eenigen tusschentyd, uitgebragt en, op nieuws, onderworpen aan een Besoigne; (*u*) zonder dat egter de inhoud van dat Rapport, of 't verder beloop deezer zaake, zo ik wel zie, gevonden wordt. Ondertusschen is het zeker, dat schoon MARLBOROUGH, in het, by WAGEN. aangetoogen, geval, hadt ondergedaan, hetzelve egter, sedert, kwaad bloed by hem zettede, tegens de Afgevaardigden te Velde. 'T is overbekend, dat men hem, in volgende jaaren, eens vraagende, van waar het kwame, dat men, toen, zo gelukkiglyk niet oorloogde, als voorheen? hy ten antwoorde gaf: „ dat zulks voortsproot uit het aanweezen „ der Afgevaardigden te velde."

Bl. 282. r. 17. „ *Het* vlugten *werdt* algemeen *onder de vyandlyke* Ruiters." Onder deezen leeden, voornaamlyk, de Troepen van 's Konings huis, die zig beroemden, nimmer, als zy byeen waren, geslagen te zyn geweest; ook weerden zy zig, met meêr dan gewoone dapperheid. Maar de Deenen en de Hollandsche

(*u*) Secr. Resol. van Holl. 9 *Sept.* 1705. bl. 431. en Resol. v. Holl. 24 *Oct.* 1705. *bl.* 475.

ſche Guardes te Paard; die 't hevigst met hun vogten, en van welken er ook zeer veelen ſneuvelden; vielen er, eindelyk, zo woedend op in, dat verſcheide Esquadrons in een moerasch gedrongen en, aldaar, met blank geweer, ter neder geſabeld wierden. (v) Nooit bevogten de Bondgenooten meêr voordeel, dan by de bataille van Ramillies, en zeldzaam wierdt de overwinning, in korter tyd, behaald. De Slag duurde ſlegts ruim twee uuren. (w) De Staaten van Holland waren zo vergenoegd over de „ *heroike Actie*, ongemeene „ dapperheid en wys beleid van den Heere „ van OUWERKERK" dat zy, in Bloeimaand van 't volgend jaar, beſlooten, hem, eene erkentenis van dertig duizend guldens te ſchenken. (x)

Bl. 283. r. 4. „ Verſcheide Steden" (*van* Braband *en* Vlaanderen) „ riepen KAREL *den* III uit, *voor Koning van Spanje en* Heere *der* Nederlanden." De Graaf VAN GOES, buitengewoone Gezant van zyne Spaanſche Majeſteit, in den Haage, hadt maar naauwlyks de gelukkige gevolgen der Bondſchaplyke wapenen verſtaan, of hy gaf den algemeenen Staaten kennis van de opene brieven zyns Meesters, by welken hy gevolmagtigd wierdt, zo om, in 's Konings naam, den eed en hulde te ontvangen van de Steden in de Spaanſche Nederlanden, die zig onderworpen hadden of nog zouden onderwerpen, als om,

(v) Europ. Mercur. Jan. 1706. *bl.* 303.
(w) BURNET, *l. c.* T. 5. p. 429.
(x) Reſol. v. Holl. 22 April 1707. *bl.* 196.

om, wyders, de zaaken der Regeeringe aldaar te verrigten. Doch hunne Hoogmogendheden begreepen dit werk anders. 's Lands Afgevaardigden te Velde en de Hertog van Marlborough waren, kort na den slag by Ramillies, in de voornaamste Brabandsche en Vlaamsche Steden reeds plegtiglyk ingehaald, en hadden er Karel III, als wettigen Landsheere, doen aankondigen en, by voorraad, in deszelfs naam, bezitting er van genomen. Nu dan, gaf men, ter Generaliteit, den Spaanschen Gezant tot antwoord: dat de Staaten, van hunne zyde, de Traktaaten zouden nakoomen, in vertrouwen men hun, op gelyke wyze, zoude behandelen —: dat het *groot Tractaat*; op 't welk deeze oorlog begonnen was en gevoerd wierdt; ten dien opzigte tot een rigtsnoer moest strekken en, uitdruklyk, medebragt, dat men alles moest doen, om de Nederlanden uit 's vyands hand te rukken, doch, alleenlyk, „ om te wezen een Voormuur en de *Barrie-* „ *re* voor dezen Staat, en om te dienen tot *haare* „ *securiteit* tegens Vrankryk:" dat, tegenswoordig, een deel dier Landen den Vyand ontrukt zynde, men tragten moest ook 't overige magtig te worden, om, als dan, tot gelyken einde te doen strekken: dat, „ dien *conform*, de „ voorschreve Spaansche Nederlanden wel moes- „ ten werden *wedergegeven*, *aan hoogst ge-* „ *dachte syne Majesteyt*, *als Prince van den* „ *Lande*, waer omtrent, by of van weghens „ haer hoogh Mog., geen swaericheydt sou „ worden gemaeckt, maar dat de Staet daer „ by moest vinden hare *barriere* ende *secu-* „ *riteyt*, om dat aen haer niet gevergt kon

„ wer-

„ werden de overgifte, in het geheel ofte
„ ten deele, te doen, en den gemelden Heere,
„ Grave GOESSEN, daer van *posſesſie* te laten
„ nemen, uyt den naem ende van wegen
„ hooghstgedachte ſyne Majeſteyt, voor ende
„ aleer, daer over, tusſchen zyne majeſteyt
„ ende haer Hoogh. Mog., nader ſou weſen
„ *geconvenieert*, gelyck *geconvenieert* was in
„ het *regard* van Limburgh, alvoorens de
„ overgifte van dat Hertoghdom was geſchied.
„ Dat, inmiddels, *proviſionele ordres* geſteld
„ moetende werden op de Regeeringe en
„ de *gerecupereerde* Landen en Plaetſen, daer
„ voor ſorge ſou worden gedragen, met het
„ herſtellen van een RAEDT VAN STATE, ſo als
„ die, voor deſen, in de voorſchreve Neder-
„ landen, was geweest, om, het Gouverne-
„ ment, by *proviſie*, waertenemen:" „dat ver-
der, „door hunne Hoogmogendheden, om te
„ toonen de *intentie*, om de voorſchreve Spaen-
„ ſche Nederlanden weder over te geven aan
„ hoochtst-gedachte ſyne Majeſteyt, behou-
„ dens de *barriere* ende *ſecuriteyt* van den Staat,
„ toegeſtaen ſou worden, dat alles in de voor-
„ ſchreve Regeringe, van nu af aan, werde
„ gedaen, *op den naem van hoochstgedachte*
„ *ſyne Majeſteyt.*" Men voegde hierby; „dat,
„ gelyk, door hunne Hoogmogendheden,
„ overeenkomſtig met Engeland, by de voor-
„ ſchreve *proviſioneele* Regeering, alle be-
„ denklyke zorge zou worden gedragen voor
„ 't behoud der vryheid, privilegien, wetten,
„ regten, gewoonten, gebruiken en oude
„ herkoomen der Ingezetenen van de Spaan-
„ ſche Nederlanden, men niet minder waaken
„ zou-

„ zoude voor 't behoud der Hoogheid en
„ voorregten zyner Katholyke Majesteit, als
„ Vorst van dezelven, als mede voor 't rigtig
„ gebruik van 's Lands middelen; ten opzig-
„ te van al 't welke en verdere zaeken,
„ men ook bereid was, geduurende dit voor-
„ loopig bestuur, met 's Konings Afgezant
„ in den Haage te raadpleegen. (y)

Men gevoelt ligtelyk, dat dit bovenstaande niet naar den smaak was van 't Spaansche Hof. Doch Karel III. hadt reeds voorzien, dat de Oostenrykſche Nederlanden, indien zy eens hernoomen wierden, wel, in klank, aan hem, maar, in de daad, onder 't bestuur der Koninginne van Engeland en van deezen Staat stonden te koomen. Hy hadt, daarom, op den 18 van Bloeimaand, en dus vyf dagen voor den slag van Ramillies, niet zonder medewerking van het Keizerlyke Hof, eenen Lastbrief geteekend, by welken hy den Hertoge van Marlborough de Landvoogdy der bovengemelde Gewesten opdroeg, zekerlyk, ten einde dees, hier door zeer naauw aan hem verpligt en, voor eenigen tyd, door den Keizer, tot Ryksvorst verheven en met het Prinsdom van Mindelsheim begunstigd zynde, 's Konings belangen, in 't bestuur van zaaken, mêest in 't oog zouden houden en bevorderen. Marlborough egter, in dienst der Koninginne van Groot-Brittannie staande, reden hebbende om zig de Staaten niet te onvrienden te maaken en, met één woord, zo wel Staats als Krygs-

(y) Resol. van Holl. 19 Juny 1706. bl. 449—451.

Krygsman, gaf van die *Commisſie*, daadlyk, tyding aan zyn Hof, en aan hunne Hoogmogendheden, met herhaalde verzeekering, ook aan de laatstgemelden, dat hy niets zoude doen, dan 't geene den Staat aangenaam ſoude weezen. Men beſloot, hierop, ter Generaliteit, hem, by monde van den Heere Hop, het aanneemen der gezegde Landvoogdy te doen ontraaden en, by 't Hof van Engeland, te bewerken, dat men, in eene zaak van zo groote aangelegenheid en gevolgen voor dit Gemeenebest, in allen deelen, met den Staat de handen in een ſloege. Ook bereikte men zyn oogmerk. (z) Marlborough nam het, hem opgedraagen, eerambt niet aan, maar vergenoegde zig met den grooten invloed, welken hy, des niet te min, kort hier op, in de overwonnen landen kreeg, toen de Koningin zyne Meesteresſe en hunne Hoogmogendheden, by voorraad en tot men over eene barriere zou zyn overeengekoomen, een' Raad van Staate, gekoozen uit eenige voornaame Inboorlngen, aanſtelden, die alle zaaken zoude uitvoeren op naam van Karel III, maar niet in 's Konings eed was en, in tegendeel, onderworpen aan de, zogezegde, *Conferentie*, beſtaande uit eenige Gevolmagtigden van Groot Brittannie en der Vereenigde Nederlanden, welken zig te Brusſel ophielden en; zo als zeker Schryver zig, niet kwaalyk, uitdrukt; de bevelen der Zeemogendheden, onder den naam ver-

(z) Reſol. van Holl. 19 Junv, 1706. bl 445—451. en Secr. Reſol. v. Holl 7, 13, 16 July en 17 Aug. 1706. bl. 444, 445, 447, 45; en 455—457.

van *verzoeken*, den bovengemelden Raade van Staate deeden toekomen (*a*).

Bl. 314. r. 1. „*Het* Huis *van* Oostenryk *verbondt zig*". Hoe zeer ook dit Gemeenebest, thans, zeer naauw met dat Huis was verbonden, viel er egter, in dit jaar 1707 en het voorgaande, iets voor, 't welk eenige verkoeling in die vriendschap voorspelde. In Bloeimaand des jaars 1706, was FREDERIK CHRISTIAAN, Vryheer van *Plettenberg*, Bisschop van Munster, overleden, en men was, hier te lande; daar men den overledenen zeer geagt en een Regiment Munstersche Troepen in dienst hadt; niet onverschillig, wie hem opvolgde. In 't Bisdom zelve, was men verdeeld omtrend de keuze, zynde FRANS ARNOLD VON METTERNICH, Bisschop van Paderborn, met een en twintig, en KAREL JOSEPH IGNATIUS, Broeder des Hertoge van Lotheringen, met zestien stemmen, hier toe benoemd geworden. De Staaten droegen den eersten, de Keizer den laatsten, Heere, en schoon METTERNICH, in eene Kerkvergadering te Rome, voor wettig Bisschop verklaard en die verklaring, sedert, door den Paus was goedgekeurd geworden, scheen dees die goedkeuring in kort te zullen intrekken en, op den sterken aandrang van het Weener Hof, den Lotheringer te begunstigen. Dit baarde niet alleenlyk veel ongerustheid alhier, maar, daar de Oostenrykers

(*a*) NENNY. *Memoir. Histor. et Polit. des Pays-bas Autrich:* T. 1. *p.* 12. 9 *et* 130. *et* T. 2. *p.* 106. Resol. van Holl. 7 en 10 Aug. 1706. *bl.* 516-522. 19 Maart 1711. *bl.* 132-142. DU MONT. *Corps Diplom.* T. 8. p. 1. p. 281-285.

kers zo verre gegaan waren, van de Munsterſche Domheeren met 'sKeizers ongenade te dreigen, indien zy, by nadere ſtemming, zig niet voor KAREL JOSEPH verklaarden, gelasteden hunne Hoog Mogendheden aan derzelver Gezant te Munſter, den Heere van *Ittersum*, dat hy het Dom kapittel van hunne kragtigſten, byſtand, tegens allen vreemden indrang, hadt te verzekeren: ook lieten zy niet na, ten Keizerlyken Hove en elders, alle vermogen in te ſpannen, ten einde, langs vriendelyke wegen, den Bisſchop van Paderborn tot den Munſterſchen zetel te brengen, waar toe zy ook de Koninginne van Engeland, den Koning van Pruisſen, en andere Duitſche Prinſen, in hunne belangens overhaalden, met voornemen, om, in geval van geweldigen tegenſtand, de wapenen van den Staat te doen gelden. Zy lieten 't hier niet by, maar ziende, dat men, te Weenen, halſterrig bleef, verzogten zy, heuſchelyk, den Bisſchop van Paderborn; die huiverig was iets, uit zig zelven, te beſtaan; hy wilde niet langer draalen, met zig in het bezit van zyn nieuw Bisdom te ſtellen: doende zy, te gelyk, vyf hunner Regimenten naar de grenzen trekken, om hem in dit werk, zo het nood ware, behulpzaam te zyn. Deeze ernſtige middelen hadden een gewenscht gevolg. De Keizer, niet agtende van zyn belang te zyn, zig den Staat te onvrienden te maaken, hieldt op, by 't Hof van Rome ten behoeve van den Lotharinger, aan te dringen. De Paus bevestigde toen, op nieuws, de keuze op den Bisſchop van Paderborn, en dees vondt,

eer-

eerlang, gelegenheid, om zig, gerustelyk, in den Munsterschen zetel te vleien (*b*).

Bl. 321. r. 17. De Vyand slaagde kwalyk, *in* 't onderscheppen *van een* sterk geleide." Dit geschiedde, by het dorp *Wynendale*, alwaar de Brigadier *van Nasſau Woudenberg*, Zoon van den, pas overleden', Veltmaarschalk van OUWERKERK, den Vyandlyken Bevelhebber, LA MOTTE; die zeer veel Volk by zig hadt; met eene veel kleinere menigte, versloeg, en wel onder betooning van zo veel dapperheid, dat deeze daad, overal roem verworf, en hy, door de algemeene Staaten in erkentenis van dit roemwaardig bedryf, tot Generaal Major wierdt aangesteld (*c*).

Bl. 321. r. 4. „ *De* Prins EUGENIUS — berende *de* Stad." Hy was, byna, 't slagtoffer geworden van eene, zonder twyfel, laage onderneeming des Vyands. Op zekeren morgen, kreeg hy twee Brieven, in één van welken hy, by 't openen, niets anders vondt, dan een stuk, bemorst, graauw papier, 't geen hy, meêr diergelyke stukken ontvangen hebbende, op den grond wierp, maar 't welk hem, terstond geheellyk bedwelmde. Zyn Adjudant en de Generaal DOPH, zig by hem bevindende, waren er nog meêr van getroffen. Men deedt het papier straks aan den hals van een' hond, dien men er ook een stuk van te eeten gaf. Het dier gaf, eerlang, den geest (*d*). Bl.

(*b*) Resol. van Holl. 27 Aug. 2 Sept. 1706. bl. 546, 555 en 556, 26 Nov. 1707. *bl* 576. Secr. Resol. 16 Maart 1707. *bl.* 457 en 458. PUTTER *Neueste Gesch.* 2 B. *p.* 962.

(*c*) Resol. Holl. 27 en 30 Oct. 21 Nov. 1708. *bl.* 407 en 456, 417, en 459. PUTTER *l. c.* T. I. *p.* 972. en 22 Oct. 1710 *bl.* 429.

(*d*) *Span: Succesf. Krieg, p.* 242. Eur. Merc. Sept. 1708 *bl.* 198.

Bl. 327. r. 8. v. o. „ *De Hertog verklaarde* —, *dat* Koning KAREL hem — *de* Landvoogdy *der* Nederlanden aangebooden *hadt.*" Zie myne aanmerking alhier, *bl.* 79 en 80, op WAGEN. *bl.* 283. r. 4.

Bl. 329. r. 11. „ *Zyne* Majesteit hadt *den Heere* VOISIN benoemd." De Koning hadt ook gaarne gezien, dat de Graaf van *Bergeik*, terstond, tot de vredehandeling was toegelaaten, en TORCY hadt, voor deezen Heere, zo wel als voor VOISIN, een' brief van vrygeleide gevraagd: maar VAN DER DUSSEN hadt dit afgeslagen. Daar men hier te lande, thans, staan bleef op den afstand van het geheele Spaansche Ryk, door Koning PHILIPS, was men ook, natuurlyk, tegens het toelaaten van een Gezant van dien Vorst (*e*)

Bl. 331. r. 2. „ *De onzen wilden* Rysſel *behouden en begeerden* Doornik *en* Maubeuge *daar en boven. Doch* ROUILLÈ *vorderde* Rysſel *wederom. en wilde de* twee andere Steden *niet afstaan.*" In 't vervolg, egter, kreeg ROUILLÈ verlof, om, zo men er de vrede door verkrygen kon, alle drie de bovengemelde Steden, aan deezen Staat, tot eene *Barriere*, af te staan, en TORCY kwam zelf tot dien afstand (*f*). De omstandigheden van Frankryk, naamlyk, waren, in het jaar 1709, zodanig, datmen, in dat Ryk; volgens de Fransche Schryvers zelve; vermeende, de sterkste opofferingen te moeten doen, ter bekooming van vrede, en dat de eenigste weg, om tot dit laatste te geraaken, wierdt geoordeeld te bestaan, in

(*e*) *Memoir:* de TORCY. *l. c. p.* 121 *et* 122.
(*f*) *Memoir. de* TORCY, *l. c. p.* 215, 226 *et* 227. *et Tom.* 2. 2. *p.* 23 *et* 24.

in zig by deezen Staat aan te melden en geene moeite te ſpaaren, om denzelven, kon 't zyn, tot zyne belangen over te haalen. Onze Republiek bereikte, thans, het hoogſte punt van zynen aanzien en roem. Sterk, door 't bezit zo van wyze, bedaarde, in ſtaatkunde opgewiegde en doorkneede Mannen, als van dappere Generaals, van groote Legermagten en van treflyke Verbonden, gelukkig, bovendien, door uitneemend wel geſlaagde Veldtogten, hieldt zy 't eerbiedend oog der Volkeren op zig gevestigd: 't lot van Europa ſcheen van haare hand af te hangen, midlerwyl haare Gevolmagtigden; niet ongevoelig aan zulk eene voorſpoed, dan eens, met eene beſchaafdheid, die aan het magtigst Gemeenebest des waerelds eere deedt, dan weder, met eenen ernst, die den gezagvoerenden toon der Burgemeesteren van 't oude Rome vertegenwoordigde, den Afgevaardigden van Frankryk toeſpraken, 't geen, nimmer, tot zulk eene laagte gedaald was. En, denklyk, zou de toenmaalige geſteldheid van zaaken ons eene glansryke vrede hebben bezorgd, indien niet, aan de eene zyde; om van het ſterven van Keizer JOSEPH I. te zwygen; de eerlyke en altyd, pryslyke naauwgezetheid van den Staat, om zig van de belangen der Bondgenooten niet af te zonderen, maar by de eerstontworpene Vrede'spunten te blyven, doch, aan den anderen kant en voornaamlyk, de onverwagte afval der Engelſchen en de, door dit alles, herreezen moed en geluk der Franſchen; die men, eerlang, te Londen, gunſtiger voorwaarden, dan in den Haag, liet bedingen; de kans des oorlogs doen keeren en de zaaken, op 't einde, eene gansch

andere en oneindig min voordeelige gedaante gegeeven hadt: (*g*) waar door men, zo zeer als ooit, de waarheid ondervondt, van 't geen de onsterflyke DE GROOT, nopens de Spaansche oorlogen eens gezegd had, dat, hier te lande, de grootste verwagting, zeldsaam, met de gelukkigste uitkomst van zaaken, plagt gepaard te gaan.

Men liet, ondertusschen, by 't Hof van Versailles, in den aanvang deezer vredehandelinge, het oog te meerder vallen op den President ROUILLÈ, om dat dees, na den slag van Högstet, door den Koning, naar Brussel, aan 't Hof van den Hertoge van Beieren, gezonden was geweest, alwaar hy reeds de eerste gronden van kennis met VAN DER DUSSEN gelegd en, met deezen Staatsman, een en andermaal, over middelen van bevreediginge, hadt gehandeld. Onder de voorstellen, die hy, in den Haage, deedt, was, mede, dat hunne Hoogmogendheden den Keizer beweegen wilden, om deszelfs Troepen uit Napels te trekken en dat Ryk doen bezetten met Krygsvolk van den Staat, tot dat Koning PHILIPS, met Staatsche schepen, uit Spanje, in hetzelve overgebragt en in het gerust bezit daar van gesteld zyn zoude. Zo die Koning dit voorstel niet wilde aanneemen, zou LODEWYK XIV. zyne Krygsmagt, uit Spanje, te rug ontbieden (*h*). Men zegt, dat die voorslag den onzen, met naame VAN DER DUSSEN, in 't begin, niet on-

(*g*) *Memoir: de* TORCY. *Tom.* I. p. 113, 124, 128, 130, 149, 164 — 171. Tom. 2. *p.* 114. *Tom.* 3. *p.* 17. 101 — 103. BURNET, *Memoir. Histoir. Tom.* 6. *p.* 199. GROTII *Annal.* lib. 2. *p. m.* 36.

(*h*) *Memoir:* de Torcy. T. 2. p. 95. 97. 100 *cet.*

onaanneemlyk voorkwam; doch, de buitenlandſche Bondgenooten er niet naar willende luisteren, en de Staat niets, dan met gemeene bewilliging, willende doen, kwam er, sedert, niets van (*i*).

Bl. 332. r. 13. „ ROUILLÈ *kreeg last, om* VAN DER DUSSEN *groote beloften te doen, zo hy te wege brengen kon, dat de Staten zig, afzonderlyk, verdroegen met Frankryk. Doch hier toe was geene kans.*" In de t'ſamenſpraken over 't vredewerk, die ROUILLÈ met BUYS en VAN DER DUSSEN hieldt, voerde BUYS; als den rang hebbende; het hoogſte woord. VAN DER DUSSEN was gewoon geweest, minder en gemaatigder, in tegenwoordigheid van zyn mede Afgevaardigden, te ſpreeken, en in 't geheel niet, in deszelfs afweezen. Maar toen ROUILLÈ, op den vierden van Grasmaand, van hun beiden affcheid nam, om zig naar Bodegraven te begeeven, hadt VAN DER DUSSEN hem de hand toegereikt, zonder dat BUYS; die zig op eenigen afſtand vondt; het bemerkte, en hadt er bygevoegd, dat hy hem, op Gouda, ſchryven konde. ROUILLÈ, begrypende dat er eenig geheim agter dit gedrag ſtak, deedt er den Koning verſlag van, en Zyne Majesteit gelastede hem, daar op, den Penſionaris te polſen, en niet ſlegts hoop, maar verzekering, van groote belooning te geeven, indien dees den Staat beweegen konde, zo tot afzonderlyke ſluiting, als tot een' ſtilſtand van wapenen, geduurende den tyd, dat men, nopens eene algemeene Vrede, zig

(*i*) *Memoir: de* Torcy, *Tom.* 1. *p.* 113, 124, 129, 130, 149, 164—171. *Tom.* 2. *p.* 114. *Tom.* 3. *p.* 17.

zig onderling; nog niet verstaan hadt. Doch VAN DER DUSSEN was niet om te koopen, en 't bleek zelfs eerlang, dat hy, voornaamlyk, hadt beoogd, om, door betoog van beleefstheid, ROUILLÈ uit te lokken, hem, spoediglyk, 't uiterst van zyn last te openbaaren, waar na hy zulks dagt te doen strekken ten algemeene nutte, dat is, tot het verkrygen van eene zeer voordeelige Vrede voor zyn Vaderland, en voor Europa. Hy noodigde, ten dien einde, eerlang, den Franschen Gezant op zyne Buitenplaatse, *Raadwyk*, niet verre van Bodegraaven, schilderde hem, aldaar, den staat deezer Republiek en haar jegenswoordig vermogen, met leevende verwen, af, en voegde er; om zig te meêr in vertrouwen des Gezants te dringen; op 't einde, hoofdzaaklyk, by: hoe hy hem, onder vier oogen, kon verzekeren, „ dat de Raadpensionaris HEINSIUS geheime kennis hadt van alles, 't geen, in „ Frankryk en Braband, omging, ja van de „ Brieven van ROUILLÈ zelve, en van de „ beschryving, die dees, aan den Koning, „ nopens de twee Afgevaardigden, met welken „ hy thans in Holland handelde, gemaakt „ hadt. Dat men, aan 't Hof van Turin en „ elders, ook reeds onderrigt was van 's Konings voorstel omtrend Napels en Sicilien „ en dat het niet mooglyk was, den handel, hier, „ gelukkig voort te zetten, zo de inhoud van „ dien, overal, bekend wierdt. Dat, bovendien, alles, zelfs de daaglyksche nieuwspapieren, den diep vervallen toestand van „ Frankryk aankondigde. Dat het geen tyd „ meêr was, om te veinzen. Dat het behoud

„ van

„ van dat Koningryk afhong van 't maaken eener
„ vrede, voor 't begin van den aanstaanden veld-
„ togt. Dat de eisschen der Bondgenooten geen
„ paal nog perk zouden hebben, zo men de Le-
„ gers in 't veld liet koomen. Dat, in dit geval,
„ de goede Staatsgezinden alhier; die, met leed-
„ weezen, zagen, dat Engeland overal te veel
„ invloed kreeg; te vergeefsch zugten zouden
„ over de onheilen van Frankryk, zonder ze
„ te kunnen stuiten. Dat dit laatste, egter,
„ nu nog geschieden konde. Dat wel de
„ meeste Regenten voor 't voortzetten van
„ den oorlog en tegen alle vredehandelinge
„ waren, maar dat Koning LODEWYK
„ hen van dit denkbeeld zoude kunnen af-
„ brengen en de partyen vereenigen, in-
„ dien hy zig niet langer verzetten wilde
„ twee zaken toeteſtaan aan den Staat, te
„ weeten, de verzogte voordeelen van den
„ Koophandel, en de zekerheid van eene *Bar-*
„ *riere.* Dat men, dit eens zynde, gevoeg-
„ lykst den Vredehandel in 't openbaar,
„ dat is, te samen met de Bondgenooten,
„ konde beginnen. Dat men, misschien, by
„ eenen algemeenen Vredehandel, middelen
„ zou kunnen vinden ter verzagting der eis-
„ schen eener *Barriere.* Dat, ter bevordering
„ van zodanigen handel, naar 't gevoelen van
„ alle welgezinden, de voldoening der Bondge-
„ nooten in de voorloopige punten * der bevre-
„ diging moest bevat zyn. Dat de voorslag om,
„ langs deezen weg, tot de vrede te geraaken,
„ den Franschen niet hard moest voorkoomen.
„ Dat, als de vredelievenden, hier te Lande, dit
„ werk, op eene andere wyze, aantasten wilden,

* *Præliminaires.*

„ de andere party, die de sterkste was, hen
„ beschuldigen zoude, als hong hun 't hoofd
„ naar Frankryk, en als wilden zy juist vrede
„ maken, by den aanvang van eene veldtogt, uit
„ welken, de Staat en zyne Bondgenooten zig de
„ grootste voordeelen belooven mogten. Dat
„ de Raadpensionaris HEINSIUS 't voornaam-
„ ste beweegrad der vrede was, en er geene
„ moeite toe spaarde. Dat de Koning, dier-
„ halven, door genoegzame toegeevenheid aan
„ bovengemelden eisschen, de vredelievenden
„ sterken moest, om den mond der Voorstan-
„ ders van den oorlog te stoppen: in welk
„ geval aan HEINSIUS, geene standvastigheid,
„ zo min als aan hem, VAN DER DUSSEN,
„ zou ontbreeken." (*k*)

ROUILLÈ; gelyk men ligtelyk denken kan; schreef dit gebeurde den Koning over, en de last, die hy, en TORCY na hem, sedert, erlangden, en welke strekte om, zo 't niet anders zyn konde, *Doornik*, *Maubeuge* en *Rysfel*, tot behoud der vrede, aan den Staat af te staan (waar van ik, in de laatstvoorgaande Aanmerking gesproken hebbe), schynt my, in den grond, een gevolg van 't bovengemelde gesprek.

Bl 335. r. 7. „ *Den eersten van* Herfstmaand." Lees, voor 't laatste woord, *Oogstmaand* Men kwam over een, de Tractaten te sluiten, zo 't doenlyk was, binnen *twee maanden*, te reekenen van den eersten van *Zomermaand* aanstaande. Binnen dien tyd, moest Frankryk

(*k*) *Memoir: de* Torcy, *Tom.* I. *p.* 192—195. En geschreeven papieren van dien tyd.

ryk zorgen, dat Sicilie aan Karel III. wierde ingeruimd (*l*).

Bl. 337. r. 11. „ *Sommigen verzeekeren, dat* TORCY *er*, mondeling, *in* bewilligd hadt." TORCY zelve fchryft, dat, al hadt hy zelf volmagt tot teekenen gehad, hy eerder allen handel zou hebben afgebroken, dan den Koning aan zulke harde voorwaarden te onderwerpen; dat hy er, daarom, altyd, tegen geweest was, maar dat ROUILLÈ, hoe zeer die hardheid niet minder gevoelende, egter, uit overtuiging van de noodzaaklykheid der vrede voor Frankryk, in 't eerst, tot teekenen geneigd was (*m*): uit welk denkbeeld hy, evenwel, door hem, TORCY, fpoediglyk was gebragt geworden.

Bl. 346. r. 11. v. o. „ *Een* — Verdrag gefloten — *tusfchen* Groot-Brittanje *en de* Staaten." Ondanks het naauwe verband van wapenen, 't welk de Staaten, thans, met Engeland hadden, waren er, egter, te meermaale, inbreuken op 's Lands Koophandel, door de Ingezetenen van dat Ryk, gedaan, over welken men zig, van deeze zyde, te vergeefsch beklaagd hadt. Ook lag men zig, thans, in Engeland en Schotland, met buitengewoonen yver, toe op de Haringvaart; weleer een goudmyn deezer Landen; en liet niet na, om Luiden, zig op die neering verftaande, van hier derwaarts te trekken. Al 't welk, gevoegd by de fchaaden, die de Buizen, nu en dan, van den Vyand geleden hadden, de groote Visfchery tot zulk een laagte hadt gebragt, dat zy zig, reeds ten jaa-

(*l*) Secr. Refol. van Holl. 28 Mey 1709. *bl.* 477.
(*m*) *Memoir. de* Torcy, *Tom.* 2. *p.* 113, 144, 149 *et* 150.

jaare 1707, aan de Staaten van Holland, vervoegd hadt, met verzoek, om een' buitengewoonen byſtand in gelde, tot herſtel haarer vervallen zaaken, te mogen erlangen, boven de dertig duizend guldens, die zy, jaarlyks, uit 's Lands Kasſe genoot. Het leedt tot in Bloeimaand des jaars 1709, eêr men zig, by Holland, hier nopens bepaalde, maar, toen, wierdt haar het dubbeld van gezegde ſomme toegelegd, 't geen, ſedert, meêr geſchiedde (*n*) Ook wierdt, kort daar na, den Heere VAN HAERSOLTE, Buitengewoon' Gezant by den Nederſaxiſchen Kreits, te Hamburg, aangeſchreeven, om, by gelegenheid van een verſchil tusſchen de Vischgenootſchappen der, zo gezegde, Schoon- en Bergervaarders aldaar, de zaaken daar heen te wenden, dat de Schotſche haring, niet te gelyk vervoerd wierde met den Vlaamſchen of Hollandſchen: zynde 't onderſcheid, tusſchen deeze twee ſoorten, daar in gelegen, dat de Schotſche, met klein vaartuig, even voor de Schotſche kust, gevangen zynde, eerst aan Land gevoerd en daar in tonnen gelegd wierdt, waar door dezelve *nagtſchamel* of wrak was, bevoorens zy onder 't zout kon worden gebragt en, daarom, ook naderhand, geen behoorlyk zout kon na zig trekken; terwyl de Vlaamſche of Hollandſche, verder in zee gevangen en, aanſtonds na den vangst, gekaakt en, met goed Spaansch zout, gezouten en gepakt zynde, altyd verre boven de Schotſche was gekeurd geworden (*o*). In

(*n*) Reſol. van Holl. 19 Maart 1707. bl. 141. en 13 April 1709. *bl.* 172. 29 July 1711. *bl.* 417.

(*o*) Reſol. van Holl. 26 July 1709. *bl.* 335. 24 Sept. 22 Oct. 1710. *bl.* 395. 423. *enz.*

In dit jaar 1709, overleedt, den 4 van Wintermaand, op zyn Landgoed *Bulstrode* in Bukkinghamshire, WILLEM BENTINK, Graaf van Portland, van wien zo dikwyls, in 's Lands hiſtorie, geduurende 't leeven van Koning WILLEM, geſproken is. Hy, nu twee en zestig jaaren oud, was, in den afgeloopen zomer, nog in den Haage geweest, alwaar hy, met TORCY, over 't vredewerk hadt geſproken: doch dees beſchouwde hem, toen, als een Afgezondenen des Hertogs van MARLBOROUGH, maar die 't grootſte deel niet hadt aan deszelfs vertrouwen en, in niets, meer geleek naar 't geen hy geweest was. Tot dit laatſte deedt ook zeer veel 't verval zyner gezondheid, dat, op het verlies van zyne gunst ten Hove, gevolgd was: hebbende herhaalde aanvallen van beroerte hem eene belemmering in de tong veroorzaakt, waar door hem 't ſpreeken zeer moeilyk viel (*p*). Gelyk hy het Lieutenant-Houtvesterſchap van Holland, in zyn leeven, bekleed hadt, vondt de Ridderſchap goed, op den 18 van Wintermaand des jaars 1709, eene benoeming van drie Leden, uit hun midden; beſtaande uit de Heeren van *Obdam*, van *de Lier* en van *Albemarle*; aan hunne Edele Grootmogendheden voor te draagen, om, overeenkomſtig hoogstderzelver Reſolutie, op den 10 van Wintermaand, na doode van WILLEM II., genomen; één' uit dezelven, tot Lieutenant-Houtvester, te kiezen. Men beſloot, by Holland, die benoeming te brengen in de Pointen van Beſchryving: maar Amſterdam, het beſlootene overnemen-

(*p*) *Memoir: de* Torcy, *l. c. Tom.* I. *p.* 107 *et* 108. Europ. Mercur. *Jan.* 1710. *bl.* 86.

mende, verzettede er zig, in 't begin van 't volgend jaar, ernstig tegen, en verklaarde, by eene vry breede Aanteekening, hoofdzaaklyk, dat hier geen geschil was, over 't regt der Ridderschap tot de gezegde benoeming, maar dat de zaaken van de Houtvestery zelve zig in 't grootst verval bevonden: dat men, in geene zeven jaaren, Jagtgerigt hadt gehouden, en er, van alle de Meesterknapen, slegts twee overig waren, zonder dat men eenig werk gemaakt hadt, om de afgestorvenen aan te vullen, hoewel zy niet minder noodig scheenen, dan een Houtvester, die ook, met geene mooglykheid, zyne bediening, behoorlyk, zou kunnen waarneemen, indien de veelvuldiglyk ingeslopen ongeregeldheden niet alvoorens hersteld waren, en een nieuw Jagt-Reglement, met overziening der ouden, was ingevoerd; te meêr, doordien 't bestuur deezer Provintie, sedert de laatste aanstellingen, door den Heere Opperhoutvester gedaan, van gedaante was veranderd. Dat men, dierhalven, zo lang dit niet geschied was, tot de keuze van eenen Houtvester niet behoorde overtegaan, te minder, daar men wel eens ambten, welker begeeving meerder spoed vereischtte, hadt uitgesteld, tot den tyd toe, dat de Instructien voor dezelven nagezien of gereed waren. Zullende zy, indien men, des niet te min en ondanks hunne overneeming, met het Besluit voortginge, hetzelve voor nietig en van geene waarde houden (q).

De

(q) Resol. van Holl. 18 *Dec.* 1709. *bl.* 622—625.

De Ridderſchap deedt eene tegen-aanteekening, ook wierdt de benoeming in het tweede point der Beſchryving van Lentemaand des volgenden jaars 1710 gebragt. Doch de redenen van Amſterdam vonden zo veel ingang, by de overige Leden, dat Dordrecht en alle de verdere Steden, voortaan, hier in, eene lyn trekkende (*r*), niet alleen het tegen-aangeteekende der Ridderſchap overnamen, maar men ook, terſtond, in de Vergadering, aan de overweeginge van het groot Beſoigne ſtelde, of en hoedanige nadere Ordres of Reglement, tot herſtel der ongeregeldheden, in 't ſtuk der Houtvestery en Wildernisſe gepleegd wordende, zouden kunnen worden beraamd en in 't werk geſteld? De zaak bleef, ſedert, eenen geruimen tyd, en wel tot den Jaare 1716, hangen, toen, in Louwmaand, een nieuw Reglement wierdt vastgeſteld, in 't welke de bevoegdheid tot de Jagt ten aanzien der Regenten van de Stemmende Steden in Holland en van hunne Ministers, meerder dan voorheen, was uitgebreid —.. In de volgende maand, wierdt de Graaf VAN ALBEMARLE, uit eene benoeming der Ridderſchap, tot Houtvester verkooren, en het Jagtgerigt, tot zeven Meesterknaapen, weder aangevuld. OBDAM; die wy gezien hebben, dat, aan veelen, niet ſmaakte; was, midlerwyl, overleden (*s*).

Bl. 379.

(*r*) Reſol. 18 Dec. 1709, *bl.* 625—627 en van Maart 1710, *bl.* 641. Reſol. Vroedſch. Gouda 17 Maart 1710. *bl* 131.

(*s*) Reſol. Holl. 25 Jan. en 21 Febr. 1716. *bl.* 72 en 113. Vergel. Reſol. Holl. 1 July 1702. p. 297. En *bl.* 53. deezer Aant:

Bl. 379. r. 3. „ *Men* klaagde *wel zeer*, *over de* hardheid, *die er gelegen was in het* beweegen *van den* Koning *van* Frankryk, *tot* het beoorlogen *van zyn* Kleinzoon. — *Doch men* vergat, *te* gewaagen *van de* hardheid, *gelegen in het* overweldigen *der* Spaansche heerschappye, door zyne Majesteit" Lord BOLINGBROKE, wiens verkleeftheid aan de Fransche belangens, uit al de schriften van deezen tyd en, byzonderlyk, uit de *Memorien* van DE TORCY, overbekend is, heeft zelve geene zwaarigheid gemaakt, aan te merken, dat LODEWYK de XIV het menschdom, zo lang hem 't geluk diende, te onmenschlyk behandeld hadt, dan dat hy, thans, reden konde hebben, zig over een voorstel, strekkende ter verdryving van PHILIPS, te beklaagen (*t*). Met dit al, heeft een Fransch Schryver; wiens welspreekendheid, zeker, niet minder is, dan zyne onzydigheid en geschiedkunde; zeer heevig tegen deezen eisch der Bondgenooten uitgevaaren, en zig niet ontzien, denzelven op byzondere reekening der Nederlanderen te zetten, die, en geene anderen, op de byeenkomst te Geertruidenberg slegts bedoeld zouden hebben, Frankryk aan eene schandelyke vrede te onderwerpen(*u*). Doch, behalven dat een ander Fransch Schryver van zeer veel naam hem, opzetlyk, wederlegd en aangetoond heeft, dat de Nederlanderen, in dit geheele werk, niet afzonderlyk handelden, maar te samen gingen met hunne Bondgenooten, is er, mynes meenings, geen twyfel aan, of elk onbevooroordeeld mensch, die,

(*t*) BOLINGBROKE's *Lettres on History*, T. II. *p.* 98

(*u*) LINGUET, *Considerat. sur l'ouverture de l'Escaut.* Note *p.* 104 *et* 105.

die, met aandagt, geleezen heeft (*v*), het geen onze WAGEN., van bladz. 334 tot 381, heeft aangeteekend, zal zig overtuigd moeten houden, zo van de laatstgezegde waarheid, als van het uitgemaakte, dat de Bondgenooten tot den bovengemelden eisch alleenlyk overgingen, om dat men, daaglyksch, ondervondt, dat Frankryk de genoegzaame verzekering voor den afstand van Koning PHILIPS, onder allerhande voorwendsels, aanhoudend bleef weigeren. Eene weigering, die te grooter agterdogt baaren moest, na dat men ontwaar was geworden, hoe LODEWYK XIV wel, kwanswys, zyne Fransche Troepen, uit Spanje, hadt t'huis ontboden, doch, in derzelver plaats, eenige Walsche derwaarts gezonden, die Koning PHILIPS gelyken bystand deeden (*w*).

Bl. 388. r. 3. „ Hy" (DES-MOULINS) moest — aftrekken." De algemeene Staaten waren zo voldaan over deeze daad, dat zy, om de overwonnen plaatsen te meer aan zig te verbinden, der Regeeringe van Leuven een kunstig gewerkten gouden Sleutel ten geschenke zonden, by gelegenheid hunner jaarlyksche omgang. (*x*)

Bl. 391. r. 8. „ *Twee Bataillons Staatsch voetvolk* lieten er 't leeven." Om dit verlies te boeten, omhelsden de Staaten, in de lente van 't volgend Jaar 1711, het aan-

(*v*) DE MIRABEAU. *Doutes sur la Liberté de l'Escaut* Note IV. p. 32—40.

(*w*) Petitie van den Raade van Staate, *in* Resol. van Holl. 20 *Nov.* 1711. *bl.* 491.

(*x*) Europ. Mercur. *Sept.* 1710. *bl.* 248.

aanbod van den Keizer, om vier Bataillons zyner Troepes; doch onder een Staatsch Generaal staande; ten hunnen koste, naar Spanje te zenden, waar toe men besloot de noodige gelden op te neemen, tot tien ten honderd, vry van alle lasten (*y*). Uit dit laatste, kan men opmaaken de schaarsheid van penningen, die, thans, hier te Lande plaats hadt, en aan welke men, onder anderen, tragtte te gemoed te koomen, door Generaliteits en *Provintiale* Loteryen, in geld of schuldbrieven (*z*). Ook hadt men, kort te vooren, tot goedmaaking der onkosten van de Magazynen, eene geldligting van vier millioenen, tegens negen ten honderd (*a*), beraamd.

Bl. 406. r. 1. „ *De* Prins — *werdt* — *uit den Schouw gesmeeten, en ging* terstond *te gronde.*" Men neeme dit woord, „ *terstond*," niet in den volsten zin. Toen de Prins, van DU TOUR, los geslagen wierdt, stortte de laatstgemelde, met hem, in den stroom, en, de handen straks boven water steekende, greep hy een touw, waar aan hy zig zelven, zo als de Prins zig aan hem, vasthieldt. In dien staat, stooven de woedende golven hen beiden, keer op keer, over 't hoofd, tot dat zy den dapperen en ongelukkigen Vorst, op 't geroep; zo sommigen getuigen; van, „ *Heer! ontferm u over my! Wy vergaan!*" voor de tweede reize, de hand van het touw sloegen en hem zelven ten gron-

(*y*) Resol. van Holl. 14 Maart 1711. *bl.* 122.

(*z*) Resol. St. Gen. 27 Mei 1710. Resol. Holl. 17 Juny 1711, *bl.* 301. 19 Jan. 1712. *bl.* 33. enz. Europ. Mercur. July 1710. *bl.* 152 — 154.

(*a*) Resol. Holl. 20 Febr. 1711. *bl.* 85.

gronde (*b*). Het Lyk; naar 't welk, daagelyksch, te vergeefsch, gezogt was; kwam eerst den 22 van Hooimaand boven en wierdt, byna op dezelfde plaats daar het ondergegaan was, door den Beurtman van Bergen op Zoom naar Dordregt, in 't voorby vaaren, gevonden en opgevischt. Dees nam het met zig naar de laatstgemelde Stad, alwaar het gebalsemd wierdt, voorts, naar Leeuwarden gevoerd en, in de begraafplaatse der Voorouderen, plegtiglyk, bygezet (*c*).

Bl. 406. r. 17. „*De Prins* bereikte naauwlyks vier *en* twintig *jaaren.*" Hy was, naar den tegenwoordigen styl, op den veertienden van Oogstmaand des jaars 1687, gebooren, en dus, op den veertienden van Hooimaand des jaars 1711; dag van zynen dood; juist drie en twintig jaaren en elf maanden oud geweest (*d*).

Bl. 407. r. 9. v. o. „ *De* Staaten *van* Holland vereerden hem *met een* lyfpensioen." De Prinses hadt hun en den Algemeenen Staaten verzogt, het Gevaderschap over haaren jonggeboornen Zoone aan te neemen, 't geen zy, beleefdelyk, met betuiginge van vreugde en deelneeming, bewilligden, en den Prinse, daar op, die lyfpensioenen toeschikten (*e*), van welken onze Wagen., alhier, gewaagt. Men moet, egter, in agt neemen, dat gelyke jaargifte, by zodanige ge-

(*b*) Geschreev. Aanteek. van dien tyd; en Halma, Toneel der Nederl: op 't woord Friso.
(*c*) Europ. Mercur. July 1711. *bl.* 105.
(*d*) Wagen. Vaderl. Hist. XV. D. bl. 589.
(*e*) Resol. Holl. 9, 10 en 11 Sept. 1711, bl. 492, 493, 500, 502.

gelegenheid, door hunne Hoogmogendheden, ook aan vreemde Vorften gedaan wierdt. Zo als zy, by voorbeeld, ten opzigte van de jonggeboorene Prinfen van Pruisfen, ten jaare 1710 en 1712, plaatshadt (*f*). Friesland gaf, afzonderlyk, eene jaarrente van vyf duizend guldens (*g*).

Bl. 415. r. 17. „Utrecht" *enz.* Frankryk hadt, in 't begin, hier de Stad *Arnhem* bygevoegd. Engeland hadt zeer op den Haage geftaan: maar LODEWYK XIV. begreep, dat het gevaarlyk zyn zoude, over den Vrede te handelen: onder 't oog van den Raadpenfionaris HEINSIUS, die, als opfteller der Vrede-voorwaarden van den jaare 1709 en, bovendien, in zeer naauwe vriendfchap leevende met MARLBOROUGH, naar 's Konings meening, 't fluiten van zodanig eene Vrede, als 't Hof van Verfailles en Londen thans beoogden, zo lang hy maar konde, ftondt te dwarsboomen (*h*).

Bl. 416 r. 5. „Hy" (BUYS) „wagtte nog op den wind *te Hellevoetfluis*, toen STRAFFORT *in den* Haage aankwam." Dit was een trek van 't Engelfche Hof, 't geen, verwittigd van de aanftaande overkomst van BUYS, en bevreesd, dat dees den geheimen handel met Frankryk ontdekken en, veelligt, een fpaak in 't wiel zou weeten te fteeken, dien Gezant deedt aanfchryven, hy wilde een oogenblik met

(*f*) Refol. Gener. 4 Sept. 1710. en Refol. Holl. 20 Nov. 1710, *bl.* 501, en 12 Febr. 1712. *bl.* 76. Zie egter ook Refol. Holl. 25 Mey 1714. p. 198.

(*g*) Leeven van MARIA LOUISA, Prinfesfe van Oranje. *bl.* 152.

(*h*) *Memoir: de* TORCY, *Tom* 3. *p.* 65, 66., 68, 89. *et* 100, 132, 133.

met de afreize vertoeven, alzo haare Majesteit reeds den Graave STRAFFORD naar den Haage zondt, met voorslagen, die naar genoegen van den Staat zyn zouden, en over welken men, ten zynen byweezen, terstond, in den Haage, konde spreeken. STRAFFORD kwam, daar op, in den Haage, en BUYS, van dit aanschryven aan zyne Meesters kennis hebbende gegeven, wierdt mede, van boord, derwaarts ontboden (*i*).

Bl. 423. r. 15. „ De Staaten schynen haar" (Utrecht) „ *tot handelplaats* verkooren te hebben, *om dat zy* na by den Haage was." De Staaten lieten de keus der handelplaatze over aan de Koninginne van Engeland, en deeze hadt zig, thans, aan hun en, eene pooze bevoorens, ook aan Frankryk, voor Utrecht verklaard (*k*).

Bl. 425. r. 7. „ *Men verstondt, in den Haage, dat men den oorlog* behoorde voort te zetten. — *Onder anderen bleek dit uit de jaarlyksche* Petitie *of* Bede — *door* den Raad van Staate *overgebragt.*" Sedert de groote Staatsman, Mr. SIMON VAN SLINGELANDT, Thesaurier-Generaal was geworden, wierden die Petitien zo uitvoerig, kragtig en met zo veele blyken van oordeel en kennis der algemeene zaaken van Europa, gesteld, dat men dezelven, als de treflykste stukken der Staat- en Historiekunde van deezen tyd, mag beschou-

(*i*) Geschreeven stukken van dien tyd, en *Memoirs de* TORCY, *Tom.* 3. *p.* 84. 89.

(*k*) Secr. Resol. van Holl. 11 Nov. *Memoirs de* TORCY, *Tom.* 3. *p.* 97, 132, 135. BURN. *l. c.* p. 201 *et* 202.

ſchouwen. Onder de gronden, welken de Raad van Staate, tot voortzetting van den oorlog, in het ſtuk, door Wagen. hier aangehaald, aandrong, verdient byzondere opmerking het tafereel van de overwinningen, op de Franſchen behaald, en van 't geen er, naar meening van den Raade, nog te doen bleef, om hen, geheellyk, t'onder te brengen. De Vyand; merkte men aan; wiens gebied zig, in 't begin van deezen oorlog, tot aan de grenzen van den Staat (gerekend van Sluis in Vlaanderen af tot aan de Waal en den Ryn), hadt uitgeſtrekt, was, nu, binnen zyne oude paalen te rug gedreeven. De Nederryn, alwaar, in de drie laatſte oorlogen, telkens het toneel van den kryg geopend was, en langs welken de Vyand meende, naar 't hart van 't Land te kunnen dringen, was, thans, geheellyk vry. De Bondgenooten waren Meesters geworden van de Maze, tot daar zy de Sambre ontvong, van de Schelde, tot boven Doornik (eene lengte, welke men, in veertig jaaren niet bezeten hadt) en van de Leye, zo ver zy bevaarbaar was. Spaansch Gelderland, Limburg, Braband, Mechelen, Vlaanderen, twee derde deelen van Henegouwen, Ryſel, Doornik en een groot deel van Artois, waren te rug bekoomen; afgelegener Provintiën waren onder brandſchatting geſteld, en de jongſte veldtogt was gevoerd, tot op de uiterſte grenzen van Henegouwen en aan den oorſprong der Scharpe en Leye, Rivieren, die, ſedert den jaare 1675, de geſtadige uitvallen der Franſchen in de Spaanſche Nederlanden begunſtigd hadden. By dit alles kwam, dat, thans, de wederzydſche Legers, 's Vyands Land af-

afgegeeten hadden, en het deezen, byna, ondoenlyk zyn zoude, zyne Troepes, byzonderlyk de Ruitery, geduurende den winter, van de noodige leeftogt, tot in 't voorjaar toe, te voorzien: waartegen het den algemeenen Staaten ligt zoude vallen, om, door middel der bovengemelde, nu, in hunne magt zynde Rivieren, de noodige Magazynen van Hooi en Haver, in de steden en plaatsen, naast aan den Vyand gelegen, te doen opslaan en, aldaar, in den aanstaanden winter, een Leger te onderhouden, 't geen, vroeg in 't jaar, en voor dat van den Vyand, te velde gebragt wordende, zeer waarschynlyk, ja als met éénen stap en in éénen veldtogt, tot den oorsprong der Schelde, Somme, Oise en, al verder, tot de Seine en Parys zelve, zou kunnen doordringen: zo als dit, eertyds, in 't vermogen der Spanjaards, na den berugten slag van St. Quintin, hadt gestaan, indien niet meer de menschlykheid, dan 't waar belang van Staat, hunnen voortgang wederhouden hadt. Hoe men 't name, men was, thans, „ byna „ zo verre en in veel beteren staat, dan, toen- „ maals, Koning PHILIPS was. Nog een' zeer „ korten tyd en nog één goed *exploict* was er „ maar noodig, om, met Gods hulpe, dat geen, 't „ welk nog te doen was, te boven komen en, alzo, „ voor wind en stroom, te besteevenen de Haven „ van eene veilige rust en vrede, om welke dus „ lange gewerkt was(*l*)." Men ziet, uit dit laatste, dat de gedagten van de Raad van Staate en van sommigen, die met hun eenswaren, tegenswoordig, al zeer verre liepen, en wie zegt ons, dat niet een

(*l*) Resol. van Holl. 13 Nov. 1711. *bl.* 622. 630.

een groot deel deezer, schoon ver uitziende, oogmerken zouden bereikt geweest zyn, indien; zo als men uit WAGEN., leeren kan, en ik ook, boven, aangeroerd hebbe; de Engelschen, ten jaare 1712, ons niet schandelyk, te midden in den Veldtogt, verlaaten en; zo als Prins EUGENIUS het noemde; bedroogen hadden (*m*).

Bl. 434. r. 8. „ *'t Was hem — gelukt, het* grootste gedeelte *der* Spaansche Nederlanden *te* bemagtigen." Zie myne bovenstaande aanteekening op *Bl.* 425. r. 7.

Bl. 436. r. 13. „ *Zy begeerden, waarschynlyk*, de opperste magt over eenige Steden, *die hun tot eene* barriere *dienen konden.*" Uit het geene ik, voorheen, heb aangeteekend (*n*), zou ik oordeelen, dat de Staaten, van den beginne af aan, ten deezen, niet anders beoogd hebben, dan om, ook in de *barriere*-steden, welken hun, by eene eindelyke overeenkomst, stonden afgestaan te worden, de opperste magt des Konings van Spanje en zyne heerlyke regten, in 't geestelyke en waereldlyke, te erkennen, mits de bezetting, en al 't geen eenigzins tot het krygswezen behoorde, aan hun alleen, in den uitgestrektsten zin, wierde toevertrouwd. Dit meen ik ook te strooken, met het Verdrag van *barriere* zelve (*o*).

Bl. 439. r. 1. „ Welke byzonderheden hem al te last gelegd *werden*, *is* niet *tot mijne*

(*m*) Vaderl: Hist: XVII. D. *bl.* 466 en volgg. Myne Aanteek. alhier, *bl.* 85 en 86. en *Memoir: de* Torcy. *Tom.* 3. *p.* 209, 220.

(*n*) Zie myne Aanmerk: op WAGEN. XVII. D. *bl.* 283. r. 4.

(*o*) DU MONT *Corps diplomat*, *Tom.* VIII. fol. 243 *et* 344. *art.* 5-11.

ne kennisse gekomen." Men beschuldigde hem, onder anderen, dat hy, schoon uiterlyk zig houdende naar den vrede te verlangen, ondertusschen, in 't heimelyke, niets naliet, om de Engelschen tot de voortduuring des oorlogs aan te zetten, en dat hy, zeer naauw verstand houdende met BOHTMAR, Gezant des Keurvorsten van Hanover; waarschynlyken Erfgenaam der Britsche Kroone; aan deezen de hand hadt geleend, tot het samenstellen van een Verzoekschrift (*p*) aan de Koninginne, strekkende om, uit naam van den Keurvorst, zynen Meester, haare Majesteit te beweegen, allen afzonderlyken vredehandel met Frankryk, die op andere gronden steunen mogte, dan die, welke, ten jaare 1709, wegens deezen Staat, waren ontworpen, afteslaan. En zo BUYS dit gedaan heeft, kon hem die zaak, wel te London, maar niet in den Haage, voor eene misdaad gereekend worden. Voorts ging hem, by sommigen, na, als hadt hy mede verspreid, dat de tegenwoordige Staatsdienaars der Koningin, door 't Fransche goud omgekogt waren, en dat hy de tegenparty en volstrekte Vyanden van dezelve Staats-dienaaren, zo vreemden als inlanders, ten zynen huize ontvong, en mede werkte, ter beraaming van geweldige middelen, tot herstelling der Whigs: onder welke middelen men betrok zeker plan, om den Keurvorst van Hanover of deszelfs Zoon, ten spoedigsten, naar Engeland te doen overstee-

(*p*) Zie het, in Europ. Mercur. *Jan.* 1712, *bl.* 33-37.

ſteeken, om zig, langs dien weg, daadlyk, te kunnen verzeekeren van de troonsopvolging, na doode der Koninginne, die oud, ziek-lyk en, thans, aan de belangen van 't Hof van Verſailles geheellyk verknogt was, welk Hof men vermeende, niet ſlegts met de *Torys* t'ſamen te ſpannen, maar ook toeteleggen, om den Ridder van *St. Joris* op den troon van Groot-Brittannie te helpen. Dan wat hier van ook, in 't eerst, geweest zy, dit een en ander voornemen verdween, ſedert, in rook. Men hadt zelfs verſpreid, dat de Staaten eene Vloot gereed deeden maaken, ter overvoering van den meergemelden Keurvorst: doch dit hadt geen plaats, dan na 't overlyden der Koninginne (*q*).

Bl. 49. r. 16. „ *Men vorderde*, — *dat*, *zorge gedragen* wierdt *dat* Nieuwpoort *enz.*" niet in de magt der Staaten kwamen" De Staaten waren aan hunne zyde, hier zeer gezet op geweest en hadden, nog onlangs, den Gevolmagtigen te Utrecht gelast, daar op ten „ ſterkſte aan te dringen, alzo men, zonder deeze plaats „ van geene genoegzaame *communi-* „ *catie* met onze overige Guarniſoenen, in de „ *geconquesteerde* plaatſen, konde verſekert zyn" (*r*).

Bl. 460. r. 18. „ BORSELEN — buitengewoonen Gezant *aan* 't Engelſche Hof." Hy was, eerst na 't vertrek van BUYS, in den beginne des jaars 1712, derwaarts gezonden (*s*). Bl. 478.

(*q*) *Memoir: de* TORCY. *Tom.* 3. *p.* 122, 124, 138, 141, 142, 146, 152, 153, *et* 220.

(*r*) Eur. Merc. *July* 1712. *bl.* 113-118.

(*s*) Secr. Reſol. van Holl. 23 Jan. 1712. *bl.* 628-631.

Bl. 478. r. 18. „ Men liet *dan* Ormond *zynen* last voltrekken." Niet, egter, voor hy, aan de onzen, drie dagen van beraad vergund hadt. „ Alles" (zo schreeven de Heeren van Welderen, Hop, Hooft, van Haersolte, Vegelin van Claerbergen, en de Griffier Fagel) „ dat wy van hem, Heer Hertogh, „ kosten verwerven, was, dat hy, noch drie „ dagen, soude blyven staen. Wy *pousseer-* „ *den* hem, hier op, verder, wat *figuur* hy „ soude maken, indien de Vyand naar ons „ toe mocht *marcheren?* waer op hy, *posi-* „ *tyf* en rond uyt antwoorde, dat, *geduren-* „ *de die drie dagen*, wy vasten staet op hem „ souden konnen maken, doch dat hy ons, „ morgen ogtend, omtrent *de twee andere* „ *dagen*, soude berichten, en dat, inmiddels, „ de thien Battaillons naer Duynkerken ston- „ den te *marchéren*" (*t*). Ik vinde niet, dat hy, nopens die twee andere dagen, sedert, gunstig antwoord gaf: maar wel, dat de bovengemelde Afgevaardigden te velde en de Prins Eugenius dien tyd waarnamen, om; gelyk ook onze Wagen. aanteekent; de Hoofden der overgenomene Troepen te beweegen, ten einde zig van 't vereenigd Leger niet te laaten scheiden. Deeze Luiden verklaarden, hier toe, op zig zelven, bereid te zyn, maar, teffens, dat zy, by 't vertrek des Hertogs, terstond gebrek aan brood zouden hebben, zo daar inne niet voorzien wierdt. Doch de Afgevaardigden namen dit, daadlyk, op zig, en deeden de noodige voorzieninge, onder be-

(*t*) Brief der bovengem. Heeren Afgevaardigden te Velde, van 25 Juny 1712, in 't Kamp van *Quesnoi*. MS.

beleid des Heeren VEGELIN VAN CLAERBERGEN. De Algemeene Staaten, keurden dit en 't verder verrigte der gemelde Afgevaardigden volkoomen goed (*u*).

Bl. 480. r. 1. „ Quesnoi — *by* verdrag, overgegaan." Volgens dit verdrag, moest de bezetting zig krygsgevangen geeven aan den Generaal FAGEL, die 't Beleg geboodt (*v*).

Bl 482. r. 4. „ ALBEMARLE zelf *viel den Vyand in handen.*" Deeze aanval van 't Fransche Leger, op agt of tien duizend man der onzen, was zeer noodlottig, in 't verliezen van Legerhoofden en anderen, aan de zyde der Bondgenooten. Behalven den Generaal van ALBEMARLE, wierden ook de Lieutenant-Generaals SECQUIN, Prins van HOLSTEINBEEK, en de Generaal Majors DALBERG en LOBEL gevangen genomen, nevens twee duizend en tagtig Gemeenen. De Lieutenant Generaals VON DOHNA en de Generaal Major VAN NASSAU-WOUDENBERG sneuvelden in de Schelde: hebbende zy, na dapperen tegenstand, zig te water moeten begeeven, doordien alle de Schipbruggen, welken over die Rivier gelegen hadden, naar 't beleg van Landrecy gezonden waren, behalven een eenige, die schielyk opgemaakt en, nu, door 't overbrengen van geschut, als anderzints, gebrooken was: 't geen veelen, in 't vlugten, den hals kostede. Straks na de nederlaage, ontstondt,

(*u*) Secr. Resol. Staat. Gen. 27 Juny 1712. Resol. Vroedsch. van Gouda. 30 Juny 1712. p. 215-225.

(*v*) Secr. Resol. Holl. 23 Jan. 10 Febr. 17 Maart p. 652, 654. 12 en 16 Apr. 29 Dec. *l. c. bl.* 668 et 749.

ftond, hier te lande, 't gerugt, als of de pas van *Denain* niet wel verdeedigd was geworden. De algemeene Staaten lieten zig hier ernftig aan gelegen liggen, en fchreeven, aan de Afgevaardigden te velde, of en wat, hier nopens, ter hunner kennisfe gekomen was? Maar deezen fchreeven te rug, dat zy hier niets van wisten: dat ALBEMARLE en de verdere Officieren getragt hadden, de vlugtende weder by een te brengen en tegen den Vyand aan te voeren, 't geen fommigen gelukt was: dat, alleenlyk, één of twee Regimenten gezegd wierden, hunne Legerplaats, by den aanvang van 't gevegt, te hebben verlaaten, waar naar 't hun onmooglyk was geweest onderzoek te doen, ,, wyl twee Generaals dood en de andere gevan-,, gen waren," om welke reden zy verzogten, dat hunne Hoogmogendheden zig met dit berigt wilden vergenoegen (*w*). ALBEMARLE, die, met de overigen, naar Valenchyn gevoerd en fpoedig ontflagen wierdt, deedt, federt, ter Generaliteit, een mondeling en fchriftelyk verflag van 't voorgevallene by Denain, met het welke men zig, by den Staat, fchynt vergenoegd te hebben (*x*). 't Verlies, voor de laatstgezegde plaats geleden, gaf een' volkomen omkeer aan 't oorlogsgeluk van den Staat, 't welk; zo als de Raad van Staate, kort hier na, zeer wel, opmerkte; federt den overgang van Keizerswaard, tot dit gevegt by Denain toe; en dus ge-

(*w*) Europ. Mercur. July 1712. *bl.* 128—138, 155. BURNET, *Memoir: Tom.* 6: p. 269. Refol. v. Holl. 19 Aug. 1712. *bl.* 416 et 417.

(*x*) Refol. Staat. Gener. van 29 Oct. 1712. en Refol. van Holl. 29 Oct. 1712. *bl.* 541. en van 11 Sept. 1713. *bl.* 462.

geduurende een tydvak van tien jaaren, naauwlyks kon gezegd worden, „ eenige noemenswaardige ramp, veel min eenige nederlaage, „ te hebben geleden." Eene zaak van zeldzaam voorbeeld, in de historie der Volkeren (*y*).

Bl. 484. r. 2. „ BOLINGBROKE *hadt ook* last, *om eene* afzonderlyke vrede *met Frankryk te sluiten.*" De Staatssekretaris DE TORCY, tusschen wien en BOLINGBROKE dit werk, in Frankryk, behandeld wierdt, verzekert, dat wel de laatstgemelde eene afzonderlyke vrede aan de Koninginne hadt geraaden, maar dat de Groot-Thesaurier haar van die gedagten hadt afgebragt, en dat BOLINGBROKE, uit dien hoofde, alleen tot eenen wapenstilstand gelast was (*z*).

Bl. 484. r. 19. „ *Alleenlyk weet men*, — *dat men, wegens eene* Akte van afstand *voor* Koning PHILIPS, *en wegens de belangen* van den Hertoge van Savoje *en van den* keurvorst van Beieren gehandeld hadt, *en ten deele* overeengekomen was." Deeze zaaken, mitsgaders de afstand der Hertogen van *Berry* en *Orleans* op de kroon van Spanje, waren de voornaamste, welken, geduurende 't verblyf van BOLINGBROKE in Frankryk, tusschen hem en TORCY; als, daar toe, door den Koning, gelast; geregeld wierden, en aan 't regelen van die punten, hadt Koningin ANNA den stilstand van wapenen gehegd: zo als dan ook, na dit werk verrigt en door LODEWYK den XIV goedgekeurd was, hier op, die stilstand, op den 19 van Oogstmaand des jaars 1712, voor den tyd van vier maanden, wierdt gesloten (*a*). Bl. 487.

(*y*) Zie Resol. van Holl. 16 Nov. 1712. *bl.* 571.
(*z*) *Memoir: de* TORCY, *Tom.* 3. *p.* 250, 251 *et* 254.
(*a*) *Memoir: de* TORCY, *Tom.* 3. *p.* 236, 240 *et* 241.

Bl. 487. r. 8. „ *De Staaten, door 't gedrag der Engelschen geperst*, *om* de Vrede ernstiger te zoeken *dan te vooren, besloo-ten, — den Graaf van Regteren* niet meêr te gebruiken *in de* Vredehandelinge." Zo zeer waren de zaaken der onzen, thans, agteruitgeloopen, dat de Abt; sedert Kardinaal; DE POLIGNAC, om deezen tyd, uit Utrecht, schreef. „ Wy neemen, nu, de houding aan, die de „ Hollanders, te Geertruidenberg, vertoonden. „ Dit is eene volkoomen weêrwraak." Wat REGTEREN aanbelange; TORCY meldt, met zo veele woorden, dat men, in Frankryk, zig dit geschil minder zou hebben aangetrokken, ten zy men, aldaar, noodig geoordeeld hadt, „ niet slegts den hoogmoed (gelyk hy 't noemt) „ der Hollanderen te vernederen, maar ook „ om, langs deezen weg, een middel te vin- „ den, ter schorsing der onderhandelingen binnen „ Utrecht, ten tyde toe, dat alles met de Ko- „ ninginne van Groot-Brittannie zou beraamd „ zyn." Om deeze redenen ook, hadt de Koning meêr gehoor gegeeven aan de klagt van MENAGER: door wien 't werk in diervoege was voorgedragen, als hadt REGTEREN slegts een voorwendsel van twist gezogt, om, daardoor, den Utrechtschen Vredehandel, overeenkomstig den wensch van den Raadpensionaris HEINSIUS, geheel en al in duigen te werpen (*b*).

Bl. 515. r. 10. v. o. „ *De* afkondiging *der* Vrede *geschiedde —, door 't gantsche Land.*"

Ook

(*b*) *Memoirs de* TORCY, *p.* 236—241; 244—250.

Ook hieldt men, op den 14 van Zomermaand, overal, een' plegtigen dank en bedendag, die, des avonds, door alle uiterlyke teekenen van vreugde, besloten wierdt: onder welken, twee pragtige vuurwerken uitmunteden, die; op 't voorbeeld van 't geen, by de Ryswykfche vrede, ten jaare 1697, geschied was; voor reekening der Algemeene Staaten en die van Holland, binnen den Haage, in de Vyver, afgestooken wierden (c).

(c) Resol. van Holl. 17 en 23 Mei 1713. *bl.* 239, 244 en 245. Europ. Mercur. *Nov.* 1697. *bl.* 363. en, *l. c.*, Juny 1713, *bl.* 302 — 309. en *Aug.* 1713. *bl.* 159.

DRUK-

DRUKFEILEN

HET ZESTIENDE STUK.

Bl. 3. r. 14. Er viel — , nopens deezen laatften iets voor, ten deezen tyde. *Lees* Er viel — , nopens de laatsgemelden, ten deezen tijde, iets voor.
Bl. 3. r. 10. v. o. gemeld hadt. *Lees* gemeld hadt,
Bl. 5. r. 8. v. o. Raad van Staate te famen *Lees* Raad van Staate, te famen,
Bl. 6. r. 9. *veerthien* lees *zesthien*
Bl. 6. (i) o. r. 133-16. *lees* 133.136.
Bl. 7. r. 1. heden, *lees* heden, toen,
Bl. 21. r. 12. v. o. hadden. *lees* hadden."
Bl. 25. r. 13. hernamen: Men hadt *lees* hernamen — Men hadt —
Bl. 28. dezelven — gekoomen *lees* dezelven" — „ gekoomen.
Bl. 28. (c). 6 ft. *lees* Maert
Bl. 33. hy kreeg ze *lees* doch hy kreeg ze
Bl. 33. r. 12. v. o. [met byvoeginge] *lees* met byvoeginge, tusfchen twee haakjens,
Bl. 38. r. 15. Dit fchynt *lees* [Dit fchynt
Bl. 38. r. 10. v. o. *circumftantien — mentioneerde*, lees *circumftantien" — mentioneerde*,"
Bl. 39. (s) Holl. *bl.* lees Holl. *l. c.*
Bl. 41. r. 14 v. o. Men dagt *lees* Men [dagt
Bl. 41. r. 10. v. o. en bragt *lees en*] bragt
Bl. 41. r. 9. v. o. van hier *lees* [van hier
Bl. 42, r. 2. gebragt. *lees* gebragt.]
Bl. 42. r. 12. zynde (*n*) *lees* zynde (*u*).
Bl. 42. (t) r. 2. v. o. egedeeld *lees* medegedeeld
Bl. 42. o. r.) WAGEN. lees (*u*) WAGEN.
Bl. 43 r. 12. der Steden *lees* den Steden.
Bl. 44. r. 1. *decitfie*, lees *decifie*.
Bl. 44. r. 12. *Wyzemaand.* lees *Wynmaand*."
Bl. 45. r. 16. den onzen, *lees* de onzen,

Bl.

Bl. 48. o. r. erkenden ook *lees* erkenden ook de dapperheid.
Bl. 56. r. 17 zyn, *lees*, „ zyn, — *zyn aankomste*," lees " *zyn aankomste*,
Bl. 56. r. 4. v. o. Heere *lees* Heeren
Bl. 61. (p) papieren *lees* papieren
Bl. 62. r. 12. òm eêr *lees* om het Schip eêr.
Bl. 66. r. 13. v. o. De *Koning* — herstellen. *lees* „ De *Koning* — herstellen."
Bl. 66. r. 8. v. o. bl. 16 en 17 *lees* bl. 13—16
Bl. 70. r. 5. v. o. de Koning, *lees* (de Koning)
Bl. 73. r. 2. v. o. Het blykt * *lees* * Het blykt
Bl. 74. o r. vorderen, *re* lees vorderen. De
Bl. 84. r. 7. Duikerken *lees* Duinkerken.
Bl. 91. (b) o. r. *bl.* 50. r. 8. lees *bl.* 47. r. 7. v. o.
Bl. 102 r. 11 v. o. wordt. *lees* wierdt.
NB. Nog staat, in 't 16e Stuk, onder de *Verbeteringen*, op het X. D. *bl.* 107. *r.* 6. *v. o*, kwaalyk, in de, op één na, onderste regel, het cyffertal, 1 *Juny*. lees daar voor, 10 *Juny*.

Bl. 48. (
perhei
Bl. 56. r.
" *zyn*
Bl. 56. r.
Bl. 61. (
Bl. 62. r.
Bl. 66. r.
Koning
Bl. 66. r.
Bl. 70. r.
Bl. 73. r.
Bl. 74. o
Bl. 84. r
Bl. 91. (
Bl. 102
NB. No
g
i
c

